

MIRAI EMINESCU

LAMURIRI PENTRU VIAȚA ȘI OPERA LUI EMINESCU

DIRECTOR: LECA MORARIU

№ 683

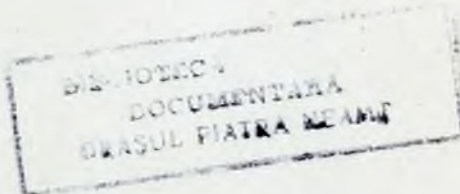
1830

Chibrită

Am primit de la d.
d. Aureliu Murărescu
Redactor al Ziarului
Gazeta Transilvaniei
suma de (43) Valiza
și tres la colectat
ca titlul Eminescu
Nr. 587, 588, 589 și
Nr. 590 pentru care
aduc mulțumiri d.
d. Murărescu

1/6-9. P. Caribit
Chibrită

Epilog!...

Redacția și Administrația: Cernăuți, Sfr. Munteniei 14

Nu face schimb cu nici o publicație periodică
Colecții complete la administrația buletinului

BULETINUL
«MIHAI EMINESCU»

CERNĂUȚI

ANUL VII 1936

MIHAI EMINESCU

14

LĂMURIRI PENTRU OPERA ȘI VIAȚA LUI EMINESCU

DIRECTOR: LECA MORARIU

14

DOI ROMÂNI DIN VEST ÎN VIAȚA LUI EMINESCU

I.

Dr. Ioan Hosanu

În *Amintiri* de Ioan Slavici (1924, p. 15) ni se spune că el prin Ioan Hosanu, care studia medicina, «a făcut cunoștință cu Eminescu». Iar Ștefanelli în ale sale *Amintiri* (p. 67) zice că Eminescu «ținea foarte mult la medicinistul Ioan Hosanu, care ne încânta cu cântecele sale dulci și mai cu seamă cu minunatele doine din Ardeal».

Ce le va fi cântat Hosanu anume? Nu ne-a spus nimeni. Dar pe când mă siliam a-mi reconstrui pe Eminescu în vederea unei biografii (ce n'o voiu mai scrie) am găsit un cântec de-al Hosanului în «Albina» anul 1868, n-rul 2:

Frunză verde de secară
Au intrat Ungurii 'n țară
Dar i-a scoate Iancul iară
Numai pânla primăvară,
Că nu-i țară ungurească,
Ci e țară românească.

De-om ținea cu Neamțul iară,
Vin Muscanii-a doua oară.

În «Albina» se spune anume că acest cântec Hosanu l-a cântat în Viena, la o petrecere studențească.

Ce s'a cântat în 1868, se va fi cântat și'n 1869—1870.

II.

Dumitru Sfura

În *Amintiri* de T. V. Ștefanelli, la p. 101, se descrie cu ce dramatism și cât de sentimental Eminescu întona, la Viena, cântecul :

Mai turnați-mi în pahare,
 Voiu să beau, căci sânt setos,
 Dară nu-mi împleti paharul
 Decât dela miez în jos
 Etc. (Sunt 4 strofe !).

Întrebându-l cine e autorul, Eminescu a răspuns: «Ia un tânăr transilvănean, care avea durere de inimă pentru nenorocitul său popor; am *auzit* că l-a compus, l-a cântat și a murit după ce-l cântase».

[Cântecul lebedei ? !].

Oricum, răspunsul lui Eminescu e o dovadă că el se interesase de tânărul autor.

Se chema Dumitru *Sfura*. După Márki (*Bihari român irók*, p. 116) Sfura s'a născut în Vezend (Satmar), în a. 1835, și-a făcut bacalaureatul la Oradea-mare (1854), unde a studiat și teologie, a fost (1857) inspector școlar greco-catolic, a publicat versuri în «Zorile Bihorului» și «Gazeta Transilvaniei» și a murit în 1858, în vârstă de 23 ani.

După necrologul din «Foaia pentru minte» (1858, p. 225) Sfura ar fi fost de 25 ani când a murit; s'ar fi născut deci la 1833.

O amintire i-a consacrat lui D. Sfura și «Foaia pentru minte» din 1860, p. 232, dând și versuri: *Mai tornați-mi înc'odată*.

La 1869 «Familia» i-a consacrat un articol (Anul V. p. 505). Apar alte deosebiri: Sfura s'a născut la 1831, a studiat în Careii-mari, *Beiuș*, Oradea (și teologia !), a fost prefect în seminar, președinte la societatea de lectură (studentească) din Oradea, s'a însurat și a murit în 7 Noembrie 1858, lăsând un tom de scrieri — nepublicate. Dintre ele Iosif Vulcan a publicat câteva.

Și *Gazeta* îi dedicase la 1858 un necrolog (p. 280). După ea Sfura murise'n 8 Noemvrie (nu în 7).

Deosebiri de date le-ar putea lămuri cei ce vor scrie despre *Poezii bihoreni*, temă propusă de mine pentru un premiu academic (modest), cu intenția de-a ni se povesti cum și prin cine literatura românească a prins rădăcini în acele părți ale Dacoromâniei. Dar aici Eminescu ne interesează: Cum va fi ajuns Sfura până la Eminescu? *Gazeta* ne spune că Sfura începuse a fi popular: «În multe părți, însă, e cunoscut și mai bine prin cântecele-i *populare*, la care se vede a fi avut mare aplecare și din cari unele și până acum au o estindere lată» (sic!).

Popular Sfura va fi fost mai ales în ținutul său, în Bihor. În acel ținut a petrecut, așa se pare, și Eminescu. pentru că Slavici, în aceleași *Amintiri* (p. 12) scrie: «Deși tânăr, de abia 20 de ani, el (Eminescu) avuse până atunci (1869) o viață sbuciumată, umblase ani de zile de-a rândul, răzleț ca un copil pierdut, se abătuse pela Sibiu, pela Blaj, pela *Beiuș*».

Astfel, acum se înțelege ușor pe ce drumuri va fi ajuns cântecul lui D. Sfura până la viitorul nostru mare poet.

GH. BOGDAN-DUICĂ

NOTA. — Articolul acesta, trimis nouă (după cum descifrăm din stam-pila poștei) dela Cluj în 25 VIII 1930, venia însoțit de următoarea comitivă :

Băetane

Cătălane,

De dragul și dorul vostru scriu gândind într'acolo.

Cum Dr. I. Hosanu (depela Arad) era ortodox și D. Sfura popă grecocacatolic, pune-i supt titlul comun : *Doi Români din Vest* etc.

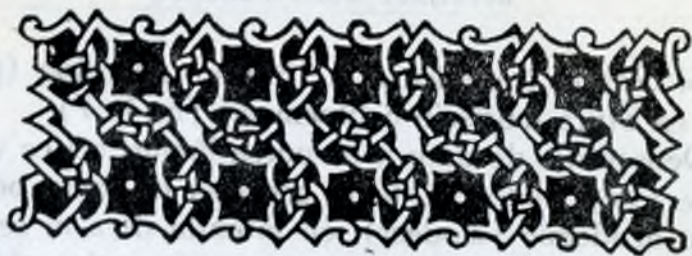
Sunt? ¹⁾ mici contribuții la marea suprafață dacoromânească pe care Mihai E. s'a mișcat și s'a târît.

Firește, secătura ²⁾ «estetică» va zimbi, — la Capșa.... Noroc mult !

G. B.-D.

1) Semnul întrebării e a lui Gh. Bogdan-Duică.

2) Tudor Vianu (Nota redacției).

6. CĂLINESCU: „OPERA LUI MIHAI EMINESCU“

de I. E. Torouțiu

Vol. I—V. Istoria literaturii asistă, dela războiu încoace, cu precauțiune la procesul de creație a romanului, genul epic cel mai complicat și cel mai greu dintre toate genurile, posibil să se înfăptuiască abia atunci când viața îi oferă multiple și variate aspecte și când o limbă formată îi înlesnește exprimarea feluritelor stări sufletești și redarea plastică a fenomenelor și convulsiunilor sociale. În acest sens explică geneza romanului Gustav Freytag (* 1816 — † 1894), cunoscutul istoric literar și romancier în același timp. Această lămurire ni se pare valabilă pentru toate timpurile și pentru toate popoarele.

Intru cât privește desvoltarea literaturii noastre, nu este numai o simplă întâmplare că, după marile frământări și prefaceri de aproape patru decenii, scrisul românesc a ajuns la acele *inventarieri lăuntrice*, cari ni se înfățișează prin avântul romanului.

Se publică romane multe și de către mulți, atât de mulți, încât recolta prea abundentă și în majoritate de calitate submediocră rămâne neinventariată și părăsită.

Incearcă să scrie romane și tineri fără sau numai cu redusă experiență în propria lor viață și cu mai reduse posibilități de a scruta pe acea a societății și

a reține numai esență pentru grandiosul mecanism al romanului. Vol. I—V.

Nici bătrânii nu scapă tentației, atrași fiind de miraculosul avânt, bătrâni cărora nu le lipsesc «trăirile», nici agerimea recunoașterilor în ambianță, nici planul arhitectonic al genului.

Și totuși, nici unii, nici alții n'au izbutit să creeze — romanul, ci numai aventuri amoroase, cu descrieri din ce în ce mai descoperite, fără atingerea înaltului înțeles al artei, sau spovedanii cu tâlc și cu chei, pe care dacă le-ai găsit, poți reconstitui o banală viață de om sau, în cazul cel mai fericit, panopticul cronicăresc al unei epoci.

Acest soi de literatură îl reclamă însă capitolul memorialisticei, în cadre intime sau generale.

Așadar, nu din cauza fondului și nici din acea a formei, nici unii, nici ceilalți nu devin adevărați romancieri, ci pentru că le lipsește acel fluid vital, care străbate dinamic dela o pagină la alta și smulgându-te pe tine cetitor din propriile-ți preocupări, te ia ca un torent și te duce în voia lui dela un capăt la celălalt al cărții, făcându-te să uiți că ești numai cetitor, te amestecă în acțiune, te identifică cu unul dintre personagii sau te aruncă în mijlocul mulțimii, care se mișcă pentru un ideal; te face să participi efectiv la întâmplări, silindu-te să iai apărarea unui năpăstuit, să condamni nelegiuiri, să te cutremuri, să simți milă sau să râzi de semenii tăi, pe ale căror claviaturi de sentimente dansează mărunț strigoii nopților, calcă grav diavolii întunericului, fâlfâie din diafane aripi îngerii gamelor albe...

Romanul nu este viață autentică, ci o anume viață, concentrată de puterea creatoare a scriitorului prin vocație, de intuiția, sensibilitatea și fantezia sa. De

Vol. I—V. pe vârful de munte, unde s'a născut, prin predestinație, și unde se menține prin neconținută cultivare și adâncire și prin extraordinarul dar de a pătrunde cu raza ochiului până în cele mai tănuite cute ale sufletului omenesc, dela acea nălțime romancierul pornește un bulgăre de zăpadă, și acesta se rostogolește la vale și prin însăși greutatea sa apasă în toate direcțiile și se mărește pe măsură ce înaintează și-și accelerează viteza cu atât mai mult cu cât crește în dimensiuni și se apropie de catastrofa inevitabilă... Prinși în interiorul acelei uriașe forțe și cuprinși de panică, nu scăpăm din ghiarele acțiunii decât după desnodământ, după ce avalanșa a dat ea însăși deslegarea, nimicind ce-i sta în cale și în urmă nimicindu-se și pe ea, prefăcându-se din ce a devenit — în fulgi și bulgărași de zăpadă... Relaxare și trezire ca dintr'un vis, dumeriți că n'a fost o realitate, ci — un roman.

Dar acest vis continuă să trăiască în subconștientul nostru. Printr'o gară trece un tren, trece amenințător ca o primejdie, trenul-avalanșă, și dintre traseele liniilor noastre fierate se înalță fantoma sfâșiată a Anei Karenina...

Omul este neconținut în căutarea sa și nicăieri nu se regăsește în vârsta celor mai intense trăiri ale sale și în raport cu societatea ca în roman. De aceea, această ultimă și matură fază a literaturii noastre a trebuit să ajungă acum în plină ascendență. Momentul actual aparține romanului, și cine ar vrea să pronunțe verdicte critice definitive în timpul când chiar cei dintâi romancieri contemporani autentici sunt încă în erupție, s'ar putea ca mai târziu să fie silit a-și supune propriile hotăriri unor revizuri.

Al doilea câmp de intensă și rodnică activitate

pare a fi cel al *inventarierilor exterioare*, din perioadele trecute: adunări de izvoare, studii monografice, istorii ale literaturii, un început de reeditare și comentare a clasicii români, sub direcția lui N. Cartojan («Scrișul Românesc» din Craiova). Vol. I—V.

Din încălcarea domeniului de creație de către cercetători sau critici, au rezultat romane artificiale, romanele diletanților, cari stăruie în credința că talentul poate fi subordonat simplei voinți de a alcătui romane. Evaziunea din trăire și fantezie a scriitorilor și adâncirea lor în material istoric au produs romane istorice și așa numitele vieți romanțate.

Unde talentul a existat și a veghiat o cultură temeinică, ne-am întâlnit cu realizări de artă, iar când bravarea a înlocuit acele elemente fundamentale, ne-a fost dat să vedem monografii, cari ca să fie istorie literară abuzează de apelul la fantezie, ca să treacă drept romane istorice sau spirituală «*Viața a lui Eminescu*», fantezia are aripi de plumb, cari în loc să te înalțe, te afundă în murdăria «*rufăriei fetide*», îți arată «*gulerul soies*» al poetului, «*încălțăminte care mustește a noroae*», te face atent la «*lipsa nasturilor dela pantalonii*», în fine, vezi un om a cărui ființă «*aspiră ca pielea groasă a mascurului întoarcerea în noroi*».

Citatele ne-au adus la subiect, obiect și autor. E vorba de d-l G. Călinescu și de vasta d-sale lucrare cu privire la viața și opera lui Eminescu.

Mai înainte de a trece la *analiza sumară* a celor cinci volume, cari formează studiul operei lui Eminescu, susținem că ar fi nedrept să nu se recunoască d-lui G. Călinescu o trudă îndelungată, dar nemetodică, și că n'ar fi adus și contribuții personale, tot

Vol. I—V. atât de nedrept, cum procedează autorul menționatei lucrări cu înaintașii săi, cari de aproape jumătate de veac s'au silit să refacă acea viață, spirituală, așa cum și-a trăit-o poetul, mai ales ca să-i lumineze opera, și numai cu secundar accent, când acesta ar veni să descopere o taină din poezie, pe cea a omului Eminescu. Știința înseamnă de multe ori metodă, și metoda este omul — spunea N. Iorga într'o conferință la Radio. Oricum, nu se poate contesta că autorul, prin îndelungatele sale cercetări, anevoioase descifrări ale manuscriptelor lui Eminescu, — (cât de «ipotetice» sunt unele se va vedea în paginile următoare) —, n'ar fi adus și informații, de cari un cercetător serios va trebui să ție seama. Acestea însă sunt înecate într'un noian de absurdități și inexactități.

Oricât credit am acorda textelor publicate, este cu neputință să aibă circulație în forma prezintată a înăbușirii lor prin considerațiuni și speculații critice. Studiul operei lui Eminescu este prematur, pentru că anticipă editarea operei sale complete, constând din: poezii, roman, nuvele, folclor, proză politică, scrisorile. Și această editare trebuia făcută în spiritul disciplinei clasice. Numai după îndeplinirea acestui mare deziderat, studiul vieții și operei poetului ar putea fi verificat cu singura realitate valabilă. Evident, autorul nu era obligat să răspundă acestei idei decât în măsura în care îi dictau planurile sale de lucru. Dar înseși acele planuri se pot dărâma, la apariția altor texte necunoscute și multe din constatări și informațiuni ar risca să fie răsturnate chiar de textele eminesciene, care vor

ajunge mai târziu în public. Deaceea, credem căându-se precădere speculațiunilor, oricât de spirituale, ele vor părea îndoelnice, subiective și susceptibile de controversă. S'a procedat anapoda, căci arareori ne-a fost dat să întâlnim un caz similar nu numai în istoria literaturii noastre, ci nici în istoria literaturii universale — ba acolo cu atât mai puțin —, ca publicarea studiului despre un scriitor să premeargă răspândirii operei, deoarece primul și cel mai puternic argument pentru susținerea criticei rămâne încă tot opera scriitorului. Ori aceea, în ce-l privește pe Eminescu, se găsește în mare parte încă legată în cele 43 volume de manuscrise, la Academia Română, proza politică este răspândită prin diferite ziare ale vremii, ziare la cari a colaborat Eminescu.

Un convingător motiv care face ca lucrarea recentului biograf și istoric literar să fie consultată numai cu mare prudență: cu rare excepții, tot ce s'a explorat până acum de către precursori, se absoarbe în menționatele cinci și cu cel biografic șase volume; cercetătorii din trecut sunt despuiți de munca și opiniile lor, cari intră perifrazate în patrimoniul noului studiu, fără nici un fel de mențiune. Metodă greșită, pentru că din această greșală țîșnește necrutătoare, sancțiunea. Ca să ilustrăm aceste reflecții, vom da numai un exemplu. Autorul nu vrea să citeze izvoare, nu vrea fiindcă așa vrea și așa motivează, că nu vrea. Folosindu-l pe Ilarie Chendi, stăruie în refuzul de a-l aminti, dă însă indicația că d-sa a mers direct la sursă, cota ms. dela Academia Română. S'a întâmplat, cum e și firesc, că Ilarie Chendie a cetit și transcris greșit un loc, două, trei din manuscriptele lui Eminescu, și

Vol. I—V. atunci aidoma aceleași erori din ediția Chendi apar și în textele lucrării noului și orginalului critic. Astfel, cercetătorul de altă dată ajunge să fie răzbunat prin înseși involuntarele sale greșeli, iar pretențiosul autor de azi, care vrea să apară cel dintâiu deschizător de drum în haosul celor peste șapte mii foi-manuscripte ale lui Eminescu, dela Acad. Rom., cade victimă propriilor sale manevre, și se descopere prin acoperirea autorilor utilizați.

Și altă față a acestei insolite metode: deși are toată certitudinea izvorului (I. Grămadă, care publică lista cursurilor audiate de Eminescu la Viena, după arhiva Universității), autorul simulează intuiție și formulează «noutatea», nu tocmai-tocmai sigură, în fraze subtile ca acestea: ...«e foarte probabil ca Eminescu să fi cercetat cursuri de italiană»...

La sfârșitul volumului al III-lea din «Opera lui Mihai Eminescu», în capitolul «Lămuriri» istoricul promite că «Bibliografia și notele la „Viața lui Eminescu” vor urma la finele întregii lucrări» (pg. 321), iar la «finele întregii lucrări», în loc de note, bibliografie, — de trimiteri, în acel loc, nici nu mai putea fi vorba —, autorul se sustrage din nou acestei elementare obligații și se scuză că «necesitatea de a publica fără întârziere cartea ne face să renunțăm, deocamdată, la bibliografie și tabla analitică, dar vom căuta un chip de a îndrepta acest neajuns. De altfel în Istoria literaturii române vom publica o altă sinteză eminesciană și acolo bibliografia nu va lipsi».

Problema «neajunsului» nu se rezumă însă numai la bibliografie, ci și la însușirea nemărturisită a cer-

cetărilor altora, cari au stabilit date, influențe, Vol. I—V.
izvoare de inspirație, au publicat demult texte eminesciene, prezintate în noile volume «Opera lui Eminescu» drept inedite!...

Acesta cuprinde 222 pagini, dintre cari trei sferturi **Volumul I-lu**
sunt reproduceri de texte eminesciene, iar restul când nu este perifrază, devine un forțat element de legătură, fiindcă autorul n'a studiat evolutiv ideile poetului, cari apar învălmășite, produc confuzie, idealismul post-kantian, hegelianismul, etc... amestecându-se cu influența schopenhaueriană și altele. În locul desfășurării procesului psihologic la Eminescu, pe bază de documente, în succesiunea lor cronologică, ni se înfățișează diverse texte eminesciene, unite artificial prin câteva rânduri, cari vădit n'au alt rol decât acela de a da impresia că alcătuitorul cărții a contribuit cu ceva și că s'ar fi cristalizat în mintea sa o concepție clară asupra filosofiei lui Eminescu, mai înainte de a o comunica cetitorilor.

Studentul dela Viena nu-i acelaș cu ziaristul dela «Timpul», scriitor de articole străbătute de concepțiile lui Hegel în ce privește teoria statului.

Fără stabilirea cronologiei documentelor, deci, ni se pare temerară fixarea evoluției ideologice a lui Eminescu, iar paginile în cari se aduc argumente pentru antihegelianismul poetului n'au putere convingătoare. Acesta a evoluat în mod firesc dela kantianism în filosofie și poezie spre hegelianism în filosofia istoriei și în ideile politico-sociale, pe măsură ce s'a adâncit tot mai mult în activitatea ziaristică, lăsând creația pur literară pe planul al doilea.

Spre a se ajunge la reliefarea cugetării lui Emi-

Volumul
I-IU

nescu, în capitolul «Filosofia teoretică» se iau drept bază poeziile: «Revedere», «Glossă», «Povestea marelui călător în stele», «Fata din grădina de aur», «Luceafărul», «Mureșan», pentru ca la pagina 77 să te întâlnești cu uluitoarea contradicție: «Cugetarea poetului nu trebuie însă s'o căutăm în versuri»..., după ce însuși căutase s'o desprindă din versuri în paginile precedente, ca și în altele după această afirmație.

Tot în linia contradicțiilor: chiar la prima pagină, cap. I, «*Filosofia teoretică*», în aceeași frază reținem următoarele: ...«întrucât privește natura însăși a acestei filosofii, *toată lumea* e înțeleasă că este vorba de pesimism și cum această concepție are un iz dezonorant, *sunt* mulți aceia cari încearcă să arăte precum că Eminescu n'a fost chiar așa de pesimist»... Autorul uită la al treilea rând ceea ce a afirmat în primul, sau, potrivit sistemului său, aruncă deprecierea asupra tuturor celorlalți cercetători, sugerând că toți scriu una, și mulți în fond cred altceva.

Citatele din manuscrisurile lui Eminescu, spre a se scoate în evidență «filosofia teoretică» a poetului denotă lipsă de spirit critic.

Dela pg. 8—12 se reproduce textul din ms. 2306 (ff. 52—54), probabil din 1874/5, iar în pg. 12 începe citarea altui text, despre care nu se spune de unde-i luat; autorul evită menționarea ediției lui I. Scurtu, care la pg. 24 reproduce același text. Ne-fiind în stare să aibă o perspectivă memorială asupra tuturor textelor lui Eminescu, istoricul critic fie că nu știe unde a dat I. Scurtu de acest text sau nu-și reamintește locul din ms. lui Eminescu și atunci procedează după metoda sa: pe I. Scurtu nu-l citează, pentru a da impresia că tot ce face, este dela alfa, iar

manuscriptul nu-l arată, fiindcă l-a copiat după Scurtu. Textul se găsește însă în ms. 2287. Nici asupra datei când a fost scris acel text autorul nu stăruie.

Volumul
I-*lu*

La pag. 13—14 se citează un pasagiu, despre care nu se spune nici unde se află, nici când a fost scris; apoi un citat din nuvela «Sermanul Dionis», pe care Eminescu o cetise la «Junimea» în ședința din 1 Sept. 1872. Urmează imediat un citat din *Archaeus*, dela 1876, pentru ca să se ia calea îndărăt, la paginile desorganizate de prin 1874 (Avatarii regelui Tlă), din cari Eminescu intenționa să scoată o nuvelă fantastică.

Necitând locul de unde copiază texte, monografiștul lasă pretutindeni să se înțeleagă că a plecat direct dela manuscriptele poetului. Greșelile de transcriere ale lui Il. Chendi, care nu este menționat, trec deadreptul la G. Călinescu («Opera I») pg. 19/20:

Il. Chendi-Gh. Călinescu:

Texte greșite din «Călin
Nebunul»:

«Iată —, nene, un om»...
«Sunt miază-noapte»...
«ia spune ce cați pe-aci»....

D. Murărașu, Eminescu Lit.

Populară:

Aceleași texte corect cetite:

«Întâlnește-un om»...
«Sunt Miez de noapte»...
«ia oprește-oleacă aci»...

Texte
erodate

Fata din grădina de aur:

«Căci să fii, să vezi
...«I-am zugrăvit, ca mâne»...

«Să-ți numeri anii după mersul
lumii

«Pentru-o femeie? — Vezi
iubirea cum îi:

«Ca ei să fii? Să vezi»...

...«I-am zugrăvit cu mâna»

«Să-ți numeri anii după mersul
lunei

«Pentru-o femeie? Vezi iubirea
unei:

Pg. 33: Scrisoarea către D. Brătianu a fost scrisă într-o vreme «când Eminescu putea întrebuința vorbe mari, dar nu avea cunoștințe temeinice de filosofie»,

Volumul
I-lu

iar la pg. 7 din vol. II: «Prin programul universităților pe care le-a urmat și prin proprie alegere, el a fost în starea indiscutabilă de a avea cunoștințe te-meinice de filosofie».

Din pagina 25: «Sistemul lui Eminescu este așadar un panteism spiritualist, asemănător și cu spinozismul și cu idealismul lui Fichte, cu deosebire că pentru Spinoza lumea intensă e un atribut al substanței pe când aci este numai o reprezentare și cu aceea, față de Fichte, fapt ce pe de altă parte aproape de Schopenhauer, se dă o satisfacție mai mare individualismului prin acele tipare eterne de origină platoniciană».

Acest sistem pare a fi, cu alte cuvinte, cam *un gen de omogen eterogen*.

A stăruii asupra unui sistem filosofic al lui Eminescu, ni se pare o exagerată depășire a realităților. Dovadă constituie însăși această haotică și confusă caracterizare a sistemului, într'o expunere care are două înțelesuri: odată a chinuitului amalgam de elemente diverse, imposibil să dea un sistem, a doua oară că autorul ținând cu tot dinadinsul să scoată un sistem din cetirile și însemnările incidentale ale lui Eminescu, se expune pe sine în public, aducând pagini de consistență romantică în locul unei reconstituiri a unui sistem, după cele mai elementare legi ale științei. Specialiștii-filosofi vor zimbi cel mult cu indulgență la asemenea curajos diletantism, iar restul cetitorilor, din cele vre-o 70 pagini originale, ale istoricului, va rămâne complet desorientat. Pentru a preîntâmpina însă o eventuală replică a proaspătului filosof, care își apără obscuritățile prin invocarea «inculturii» celor ce i le

arată, se va susține de pe acum că hotarele acelei inculturi și ale mărginitei posibilități de adâncire capătă amploare și devin nemărginite după cetirea și răscetirea volumului întâiu din «Opera lui Eminescu».

Această confesiune vine cu toată seninătatea și fără nici un fel de ironie. Vreau să fiu sincer cu mine însumi și cu cine va ceti aceste rânduri și mă va controla, ostenindu-se, cu toată bunăvoința pentru autorul filosof și cu aversiune împotriva mea, să găsească un fir călăuzitor și să stabilească ce a fost și ce n'a fost Eminescu, din punct de vedere filosofic, după cele două capitole din carte: «Filosofia teoretică» și «Filosofia practică». Iar pentru d-l George Călinescu o întrebare și un sfat: dispune d-sa într'adevăr de atâta energie și timp, încât să-și permită luxul de a le risipi fără nici un rezultat moral, și n'ar fi fost mai prudent să nu-și complice viața și activitatea de cercetător și critic literar cu speculații filosofice, lăsând această problemă în seama specialiștilor, cu pregătirea necesară, făcându-le și prin însuși faptul că le-ar fi pus la îndemână materialul brut, eminescian, un serviciu, pentru care ar fi binemeritat mai mult dela istoriografie? Un individ ca și un popor marchează perioada maturității, când este luminat de înțelepciunea cunoașterii și împins de tăria morală să mărturisească fără înconjur ceea ce știe și ce nu știe, de ceea ce este convins că poate și de ce nu poate să realizeze, de conturarea precisă a câmpului său de cugetare și faptă.

Ideile lui Eminescu despre un stat ideal, apar în această lucrare confuze și contradictorii. Se afirmă că poetul dorește «sănătoasa barbarie» și că visează un «împărat-țăran», ca'n basme (pg. 141—142).

**Volumul
I-IU**

Totuși, ajunge să citești scrierile lui Eminescu pentru a-ți da seama, că această naivitate copilărească nu i-a aparținut. Iată, într'adevăr, ce scrie poetul în articolul «Guvernul care ni trebuie», din «Timpul», 9 Dec. 1882: «Dacă ne place uneori a cita pe unii din Domnii cei vechi, nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce. Nu. Precum lumina unor stele ce s'au stins de mult călătorește încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru într'un timp în care steaua ce a revărsat-o, nu mai există, astfel din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie până la noi, pe când cauza acestei străluciri, tăria sufletească, credința, abnegațiunea nu mai sunt»¹. Nota din ms. 2264, f. 207 dovedește mai clar că Eminescu nu visează întoarcerea vremurilor din basme, ci vrea crearea unor bune condiții de viață pentru popor: «In loc de a ne certa pe barba lui Ștefan Vodă, am face mai bine a ne certa pe aflarea obiceiului pământului din vremea lui, care-i asigura puterea militară formidabilă»²...

La pag. 201: Autorul afirmă că Eminescu opunea «utopiei» unei Români integrale «idealul unei Dacii morale». In «Mira» însă avem limpede exprimată viziunea unității naționale. Și prin serbarea dela Putna.

In volumul întâiu din studiul operei lui Eminescu, autorul vrea să expună care era Filosofia teoretică și care cea practică a poetului. Pretutindeni însă istoricul filosof prezintă un pêle-mêle din ideologie și

¹ Cit. după D. Murărașu, M. Eminescu: Scrieri Politice, Craiova ed. Clasicii Români Comentati, pg. 327. Idee din poezia «La Steaua», după G. Keller, apărută, abia în 1886, în «Conv. Lit.»

² Cit. apud. D. Murărașu, în introducere la Scrieri Politice, pg. LIV.

fantezie poetică, reușind să încurce toate și în urmă să se încurce și pe sine însuși, în propriile mreje. Să nu ne mirăm, dacă în păinjenișul informațiilor, scriitorul dela pagină la pagină uită ce-a spus și oferă imagina celui care nu știe de unde pleacă și unde ajunge. Spicuirea câtorva relatări și reflecții va fi lămuritoare: «Noi nu putem afirma despre Eminescu nici că este nici că nu este pesimist» (pg. 75). Exact ceea ce relevam mai adineauri: că d-l G. Călinescu a pătruns într'un domeniu, unde nu poate să se orienteze. Și dacă autorul cărții nu știe, de unde să afle cetitorii, dacă Eminescu este sau nu pesimist, și ce rost mai are jocul de cuvinte citate mai înainte că «toată lumea e înțeleasă» asupra pesimismului eminescian, că «sunt alții cari încearcă să arăte precum că Eminescu n'a fost chiar așa de pesimist» ?...

Așa dar: toată lumea îl crede pesimist; unii că «nu chiar așa de pesimist», iar alcătuitorul cărții care și-a luat rolul să lumineze problema, declară pur și simplu că nu poate afirma despre Eminescu «nici că este nici că nu este pesimist». Cumplit de complicată chestiune, care însă tot cu ajutorul filosofului se va încâlci și mai mult: «Prezintă un deosebit interes faptul că în poezie pesimismul lui Eminescu este invers proporțional cu vârsta» (pg. 76). «Pesimismul se găsește pe alocuri, cu o notă, cum am văzut, mai degrabă afectivă» (pg. 89). «Eminescu a fost în oarecare măsură un pesimist, precum dovedește acea acceptare a teoriei lui Malthus, cu care combate socialismul» (216—217).

Prin urmare: întâi mărturisește sincer că nu știe de-i pesimism sau optimism, apoi constată pesimism,

**Volumul
al II-lea**

se amână sine die. Restul — a fost luptă de idei, atac, contra atac, joc de forțe, prin care se caracterizează însuși procesul progresului. Temperament dinamic, cu acumulare de energii din adânci timpuri, cu viziune clară în viitor, prins ca ziarist într'un partid politic, ale cărui concepții le împărtășește integral sau le corectează și le imprimă caracterul concepțiilor sale — lupta împotriva iudaismului —, poetul apare demn, onest mai întâi cu sine însuși, pentru că nu înțelege să-și facă datoria de simbriaș al unui ziar, ci de cetățean și român fanatic, calități cari îl înalță peste capetele contemporanilor și-l fac să-și trăiască viața, cu toată vigoarea bărbătească, în lupta fățișă ce o dă când trebuie și pentru ce crede el că trebuie s'o susțină, și s'o caute chiar, pentru astâmpărarea neastâmpărului său.

Figura este impunătoare, nu o biată ființă care-ți stoarce milă și te face s'o bocești, că n'a avut prieteni, că a fost batjocorită, cât a trăit... Când în scrierea istoriei se furișează asemenea lamentații, nici nu ne dăm seama câte accente din ieremiade sunt mai curând un ecou al propriilor noastre nemulțumiri și amărăciuni, cari aproape inconștient răbufnesc din structura noastră, ca efectul unor toxine, pe broderia vieții unui personagiu istoric. În permanentă și instinctivă grijă de a nu desvălui eul în toată nuditătea lui, viciile spiritului duc la însumarea pasiunilor și sentimentelor personale, unor sfere străine.

Nu numai viața, ci și poezia lui Eminescu trebuia să se resimtă de pe urma intrării poetului în arena politică a unei societăți, care avea nevoie și de mângâierile blânde ale unei lire, pentru a o face mai bună, dar și de smulgerile nervoase ale coardelor, de

buciumări puternice, cari s'o trezească la o viață nouă, la o afirmare a Românismului împotriva străinismului cutropitor...

**Volumul
al II-lea**

Revenind la cartea biografului și criticului, vom constata sistemul avansării unor exagerări, pentru ca apoi în locul ascensiunii ideilor, să-și pregătească o lesnicioasă coborîre și aparentă superioritate. În fond exagerările sunt aceleași, și când susține, și când combate, d-l G. Călinescu.

În capitolul care tratează despre cultura lui Eminescu, trebuia să se arăte ce a trecut în inventarul său spiritual, îmbogățindu-l și făcându-l mai apt pentru creațiile literare. Informațiile nu sunt nici sistematizate, nici complete. De ex.: din notele lui D. Murărașu la traducerea «Poemul Naturii» de Lucrețiu, știm că Eminescu a tradus fragmente din acest poet latin. Câteva versuri din Scrisoarea I-a au asemănări cu sfârșitul din cartea I-a a lui Lucrețiu. Din altă lucrare a lui Murărașu — «Eminescu și literatura populară» — ne convingem că poetul s'a orientat spre folclor și prin studiile de psihologie etnică făcute la Viena și Berlin.

Despre aceste chestiuni nu găsim nimic în capitolul «Cultura» și atunci se naște întrebarea: ce a înțeles autorul să ne dea, dacă nu urmărește tocmai elementele cari au un ecou precis în creația poetului?

Pag. 5: «Lipsit de prieteni în timpul vieții și batjocorit, Eminescu devine după moarte, printr'o exagerare de cult tot atât de jienitoare, prototipul tuturor însușirilor și virtuților umane. Istoria? Eminescu. Economia politică? Eminescu. Pedagogia?

**Volumul
al II-lea**

Eminescu. Eminescu e cel mai mare filosof, cel mai de seamă filolog, cel mai cult individ» etc.

Pag. 129: «Bine îndrumat în fiecare disciplină mai de seamă, dar nu îndeajuns ca învățat, Eminescu este totuși, ca poet, un om foarte cult înțelegând prin cultură cea mai înaltă pregătire în anume scop, care aci e poezia. Ca poet Eminescu a fost cel mai cult dintre poeții noștri, cu cea mai ridicată folosire a tuturor factorilor de cultură».

Tot așa, în pg. 6: autorul ironizează pe cei cari au arătat că Eminescu avea cunoștinți de *literatură lituană*, pentru ca la pagina 77/78 să-și combată ironizarea dela început: «Intr'o poezie (*Printre stânci de piatră seacă*) vorbește de o daină... Oricât s'ar pune compunerea în legătură cu vre-o credință din popor... *este vădit că Eminescu are în minte dainele lituaniene* de care putea lua cunoștință prin Herder»....

Pag. 8: «Când Eminescu, la Berlin, scria lui Titu Maiorescu, că nu se simte încă pregătit pentru a ocupa o catedră universitară, de ce i-am pune la îndoială sinceritatea, date fiind tinerețea, desordinea studiilor secundare și puținii ani de studii superioare efective»...

Pag. 15: «Dar dacă Eminescu ar fi fost în situațiunea de a fi chemat la o catedră universitară, el care îndrăznise să traducă pe Kant, ar fi avut temelie destul de trainică în virtutea căreia să-și însușească unele aspecte de specialitate»....

Pag. 10: ...«noțiuni temeinice și pornire tehnică de specialitate [filosofică] n'avea»..

Pag. 11: ...«Poetul cunoștea pe Kant, Schopenhauer, Spinoza, Fichte, e foarte probabil iarăși să fi consultat și alte opere filosofice originale»..

Pag. 14—15: «*El însă avea noțiuni integrale de istoria problemelor și doctrinelor filosofice și aceasta concordă și cu tendința sa generală de a epuiza școlărește o disciplină, cât și cu liniștita limpeziciune cu care se mișcă în câmpul ideilor*»...

Diasporice afirmații, apoi negații, și la urmă belșugul surprizei că «*poetul cunoștea pe Kant, Schopenhauer, Spinoza, Fichte, și e foarte propabil iarăși să fi consultat și alte opere filosofice originale*».

Când susții despre cineva că «cunoaște pe Kant, Schopenhauer, Spinoza, Fichte» și pe alții și faci rezerve și eziți a crede în sinceritatea lui Eminescu, că n'ar fi fost în stare să răspundă onorabil chemărilor sale ca profesor de universitate, îți iai aere să arăți că știi mai mult decât poetul; în acelaș timp nu-ți dai seama că prin cunoașterea lui Kant confirmi cunoașterea fundamentală a principalelor sisteme filosofice anterioare lui Kant, că prin Kant trebuie să ajungi neapărat la Schopenhauer și că pe Spinoza numai un filosof de talia lui I. Brucăr putea să-l vadă solitar ca pe un spin de pe maidan, a cărui sămânță a fost totuși adusă din câmpiile lui Descartes.

Fără nici o investigație preliminară, fără coordonarea materialului istoric documentar, d-l G. Călinescu rostește severul verdict de condamnare a unui om, care prin rectitudinea sa morală poate totuși servi ca pildă oricui și oricând. A atribui lui Samson Bodnărescu maniera forte a rapturilor, înseamnă mai mult decât impietate:

«*Stând [Eminescu] în aceeași chilie la Trisfetitele, Bodnărescu e acela, care umblându-i prin hârtii, l-a imitat*»... pe Eminescu.

Să restabilim adevărul, după documente, în ordine cronologică:

Volumul al II-lea

«In toamna anului 1869, cam pe la sfârșitul lui Septembrie, Eminescu pornia spre scaunul chesaro-crăesc [spre Viena], părăsind pentru totdeauna cușca de sufler, pe actori și pe juna Eufrosina Popescu» (G. Călinescu, «Viața lui Mihai Eminescu», pg. 170).

Exact.

Dar tot atât de exact:

1) «Nu știu dacă cunoști cu ce se ocupă Bodnărescu acum. Am auzit cu Ahasverus sau jidovul rătăcitor, o poemă în felul lui Faust... (A. D. Xenopol către Iacob C. Negruzzi, *Berlin 27 Mai 1869*, în *Studii și Doc. Lit.* vol. II, pg. 44 și originalul: Autografe I. C. Negruzzi, Acad. Rom. scrisoarea a XI-a).

2) «In a treia decadă a lui Iunie [1869] st. v. Eminescu se afla cu trupa. și cu Eufrosina Popescu, se înțelege, la Iași, iar în Iulie [1869] se ținea ascuns de foștii colegi în Cernăuți, încât să nu-l vadă». (G. Călinescu, V. I. M. E., pg. 167).

3) «Ori cum ar fi, eată că urmez dorinței tale și-ți scriu, ce alta decât despre acele idei, ce nasc în sufletul meu».

«Trecuse mulți ani de luptă până acum peste titva mea și eu nu știam cauza mai profundă».

«Atâta înțelegeam, că după furtuna rădăcată, trebuie să vie și timp frumos. Și eată, amice, acel timp a sosit și plină de bucurie sbucnește acum inima în pieptu-mi».

«Nu mă pot predomina, amice, de a nu ți-o împărtăși și ție această fericire: sunt sigur, că și asupra ta va face o impresiune bine venită».

«Zi și noapte îmi băteam capul în ce formă și felu aș da unor simțiri și aspirări sufletești realizare. Încă astă toamnă [1868] sezând la țară, mi se chiarificase puțin și acum sunt pe deplin conștient de ea. Conceptul acestei idei sunt rezultatele vieții psihice a omenirii contemporane. Forma dramatică îmi părea cea mai potrivită, însă de unde să-mi iau eroul, de unde, chiar și având pinsula, colorile acestui tablou? Din întâmplare l-am întâlnit în excursiunile mele cercetătoare pe Ahasveros rătăcitorul și înfățișarea sa mi-a fost cea mai bine venită din lume».

«Cum însă dintr'un caracter epic să formez un caracter dramatic? Și aice raza cunoștinței nu mi-a întârziat. Din primele cuate, ce le rostește el înfățișându-se pe scenă înconjurat de fulgere, tunete și ploae, vei înțelege ușor dramatisarea sa. El zice:

«Deșartă-ți de mânie împovăratul cer

«Și ear îngreunează-l și eară îl deșartă!

«Vesuvul, Etna rumpe-i depe pământ, clădește-i

«Deasupra mea, Iehova, răstoarnă-i peste mine

«Și scurge-al lor jăratice, — o mare 'n ea să'nnot

«Zadarnică 'ncercare ți-a fi a mă sfărma!

«M'ai condamnat odată să fiu etern ca tine...

«Ahasveros acesta va fi opul vieții mele și îmi place de osebit a lucra în el. Până acuma aș avea câteva sute de versuri. Mai cu deosebire mă ocup de el, când îmi frământă crierii idei filosofice. Știu, că pentru lumea noastră Română va fi asemenea op zadarnic, am însă macară atâta mângăiere că îl pot scrie în limba maicei-mele».

«Și dacă și fulgerile nerecunoștinței ar lovi în mine și după veacuri, mă mângăiu cu cuvintele lui Ahasverus când pălește un fulger o floare din mâna sa:

«Eu pot să iau cea peatră, ce doarme colo'n earbă

«Și s'o arunc de stâncă: sdrobită în bucăți

«Ea spre pământ căde-va și fapta mea-i egală

«Iehova, cu-al tău fulger»...

«Scrie-mi te rog, ce gândești la aceasta»... (S. L. Bodnărescu către Iacob C. Negruzzi, *11 Mai (29 April) 1869*; cfr. St. D. L. II, p. 153/4 și originalul: Autografe Iacob C. Negruzzi, Acad. Rom. scrisoarea a' IV-a).

Așadar, după d-l G. Călinescu, S. Bodnărescu scotocind prin manuscriptele lui Eminescu, și-ar fi în-sușit pentru «Ahasver» elemente din «Mureșan», care «a fost așternut pe hârtie, după însăși însemnarea poetului, în 1869»...³.

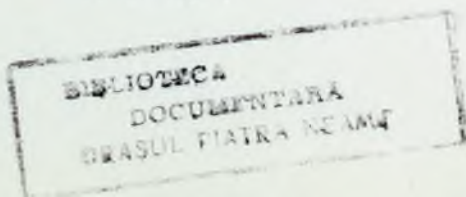
Realitatea însă este alta. Samson Bodnărescu nici nu-l cunoștea pe Eminescu, la data când își compunea poemul «Ahasver». Dovadă: la 10 Mai 1868 îi scrie lui Iacob C. Negruzzi din Viena⁴; în April 1869 îi face cunoscut aceluiași «iubit amic» I. C. Negruzzi, că are din Ahasver «câteva sute de versuri»⁵. La Viena nu s'au întâlnit, deoarece Eminescu își începea anul universitar în toamna 1869, iar S. Bodnărescu își continua studiile din toamna anului 1869 nu mai mult în Viena, ci la Berlin⁶. *Când a locuit Emi-*

³ G. Călinescu, Opera lui Mihai Eminescu II, pg. 146.

⁴ Studii și Doc. Lit. vol. II, p. 147; originalele: Autografe I. C. N. Academia Română, I.

⁵ Cfr. scrisoarea reprodusă aici.

⁶ Cfr. Scrisoarea lui S. Bodnărescu către Iacob C. Negruzzi, din Berlin 13/1 Febr. 1870, în Stud. și Doc. Lit. II, pg. 156, iar orig. la Acad. Rom.

**Volumul
al II-lea**

nescu la Bodnărescu? Evident că în anii 1868—1873 nu se putea, deoarece S. Bodnărescu se găsea la 1870 către sfârșitul studiilor, în Berlin, iar Eminescu la 1869/70 abia începea primul an de studii universitare. Răspunsul la această întrebare îl dă chiar d-l G. Călinescu: «Cu ajutorul lui Vasile Pogor, la care trase în gazdă, Eminescu avu norocul să fie numit pe ziua de 1 Septembrie 1874, director al bibliotecii centrale din Iași, în locul lui Samson Bodnărescu, trecut la direcția Școalei normale dela Biserica Trei-Ierarhi»...⁷. «Între timp, *Eminescu își statornicise domiciliul într-o odaie mare în casele din curtea bisericii Trei Sfetite, unde, prin generozitatea lui Samson Bodnărescu, mai locuia și Miron Pompiliu și în urmă câteva săptămâni chiar Slavici, toți tineri junimiști*»...⁸. Prin urmare d-l G. Călinescu afirmă că în toamna anului 1874 S. Bodnărescu a umblat prin hârtiile lui Eminescu, ale cărui idei din «Mureșan» le-a împrumutat pentru «Ahasver», poem pe care Bodnărescu îl concepușe și isprăvisese încă din 1869, după cum ne-au dovedit surisurile citate în paginile precedente.

Coincidența de idei între «Ahasver» și «Mureșan» se explică prin izvorul comun de inspirație, tema faustiană, pe care o indică și d-l G. Călinescu, iar anacronica «umblare prin hârtii» se naște din eroarea istoricului de a se fi orientat după târzia apariție a volumului «Din Scrierile lui Samson Bodnărescu», la Cernăuți în 1884.

Lăsând la o parte val-vârtejul anacronismelor istoricului și criticului literar, anacronisme cari duc la

⁷ G. Călinescu, *Viața lui Eminescu*, pg. 264.

⁸ Idem, *ibid.*, pg. 267.

răsturnări, împing la acuzări fără temei, ne vom opri la necruțătorul stigmat al nemerniciei care strălucește pe fruntea unor figuri din «Junimea»: în povestirea vieții lui Eminescu autorul subliniază «generozitatea lui Samson Bodnărescu», pentru ca în dezvoltarea critică a operei poetului «generozitatea» gazdei să se transforme în calculată meschinărie, de a-i oferi lui Eminescu ospitalitate, ca să-l poată prăda. Adevărat, ca'n romanele de senzație, acel pirat Bodnărescu.

«A venit vremea să cercetăm pe Eminescu în spiritul adevărului și cu o pietate care să nu degenereze în caricatură»⁹ — și-i dureros că d-l G. Călinescu și-a dat sieși verdictul, căci ce altceva decât o veritabilă «degenerare în caricatură» poate fi reproducea după G. Panu a scenei, unde Eminescu cetindu-și la Junimea nuvela «Sermanul Dionis», isprăvește ridicol, luat în bătaie de joc de membrii Junimii? Acea scenă s'a dovedit însă a fi o înscenare malițioasă, după un sfert de veac, a lui G. Panu, liberalul împotriva junimismului politic conservator. Când a apărut «Viața lui Eminescu», în prima ediție, nu se cunoșteau încă documentele, cari aveau să prefacă unele dintre amintirile lui G. Panu în simple plâsmuiri tendențioase¹⁰. Dar mai în urmă presa a anunțat epuizarea primei ediții, tipărirea ediției a doua, — din vacarmul reclamagismului gazetăresc nu mai știm câte ediții —; cea dintâi grijă trebuia să fie: eliminarea lui G. Panu și a întregii scene de ridiculizare a poetului, întâi fiindcă relatarea sa nu

⁹ G. Călinescu, Opera lui Mihai Eminescu, vol. II, pg. 6.

¹⁰ Cfr. Articolul *Un proces literar: M. Eminescu și G. Panu*, la I. E. Torouțiu, *Pagini de istorie și critică literară*, 1936, pg. 108 și urm.

**Volumul
al II-lea**

concordă cu adevărul istoric, apoi din același înalt gând, pe care d-l G. Călinescu îl formulează atât de frumos, dar îl înfăpuește atât de deficitar: «A venit vremea să cercetăm pe Eminescu în spiritul adevărului și cu o pietate care să nu degenereze în caricatură»... Sau anunțatele ediții ulterioare celei dintâi au fost numai obișnuite reclame negustorești? Dacă e așa, more business în materie de spirit duce sigur la o balanță pasivă.

Aflându-se în frondă contra tuturor cari au făcut investigații cu privire la viața și opera poetului, criticul îl așează pe G. Bogdan-Duică alături de un oarecare funcționar inferior la fosta școală de agricultură de la Herestrău, care a scris și el ce i-a trăsnet prin minte (pg. 5—6). Asemenea lucrări însă nici la cea mai completă bibliografie eminesciană n'ar trebui să fie menționate, pentru a nu mări balastul cercetătorilor; în ceea ce privește atitudinea d-sale față de G. Bogdan-Duică își are explicația semnificativă: mai târziu istoricul îl va «utiliza» din plin, fără ca cetitorul să bănuiască, pentru că autorul a avut grijă doar să-și curețe de la început câmpul și să-și înlăture indezirabilii, detestându-i și ironizându-le ideile.

Pag. 17: Se citează articolul lui Eminescu «*Arta guvernării*», dar la bibliografie nu-i menționată ediția *Murărașu* a «*Scrierilor politice*», singura care-l reproduce.

Pag. 29—36: Toate datele despre *Eminescu și clasicismul greco-latin* se găseau mai de mult în lucrarea lui *D. Murărașu*, — publicată la 1932 —, pe care G. Călinescu n'o citează, deși o folosește.

Pag. 41—47: Chestiunea străduinței lui Eminescu

de a învăța grecește a fost tratată de D. Murărașu în același studiu despre poet și clasicismul greco-latin. Originalul critic emite însă și o idee originală: Faptul că Eminescu vroia să învețe grecește e — o dovadă că poetul era bolnav (pg. 45). Dar ms. cu note despre limba greacă, n-rul 2266, nu-i din timpul bolii, ci din anul 1878, când poetul era perfect sănătos. Plecând dela aceeași informație greșită, prin necunoașterea sau nestabilirea prealabilă a datei în ce privește ms. 2266, pentru d-l G. Călinescu poetul este un maniac, fiindcă studia sanscrita, un bolnav care transcria evanghelia lui Ioan (pg. 87 și 89).

În nota dela pagina 37 se neagă cunoașterea de către Eminescu a lui Apuleius, deși a fost dovedită în chip neîndoelnic de către D. Murărașu în ediția Călin Nebunul (Buc. 1934).

Pag. 48: «*La un an nou*», nu-i menționată ediția D. Murărașu, singura care reproduce articolul după «*Timpul*».

Pag. 48: Pentru G. Reinbeck «*Mythologie für Nicht-studierende*» — vezi G. Bogdan-Duică, în «*Mihai Eminescu*» Cernăuți 1932, III, 178/179.

Pag. 61: «*La Viena e cu puțință ca Eminescu să fi umblat și pe la cursul de limba italiană a lui Cataneo*». Acest «e cu puțință» trebuie cetit astfel: «știu precis că Eminescu a urmat acest curs, pentru că în bibliografia din «*Viața lui Eminescu*» pg. 470, nr. 81 amintesc lucrarea lui I. Grămadă, care reproduce «*naționalele*», — lista cursurilor frecventate de poet, unde limba italiană e deasemenea trecută»...

Pag. 82: «*Și într'adevăr povestirea din care face parte Rugăciunea unui dac și în care e folosit Imnul creațiunii*»..., — într'adevăr: vezi Cezar Papacostea:

**Volumul
al II-lea**

«*Filosofia antică în Opera lui Eminescu*», un întreg capitol de migăloasă și serioasă știință literară și literatură comparată, în legătură și cu această chestiune (pg. 23-26). Nemenționat de d-l G. Călinescu.

Pag. 102: «Intâia informație istorică asupra literaturii noastre a avut-o Eminescu din vestitul «Lepturariu» [al lui Pumnul]», — asta este din patrimoniul lui O. Densusianu, (Vieața Nouă I 1905 pg. 309), pe calea împrumutului de înzestrare; investigația trece în «Opera lui Eminescu» de G. Călinescu, fi-rește fără mențiune. Originalitate, originalitate să fie chiar cu despuierea unui Ovid Densusianu, a cărui citare numai cinste ar fi făcut oricărei autorități de critic și istoric literar.

Pag. 103: Planurile din «cuțite și pahare» nu se referă la «predoslovia Divanului», ci la cronica lui N. Costin cunoscută de Eminescu prin Lepturariul lui Pumnul (vezi: D. Murărașu «Din izvoarele poeziei Epigonii»). Dar asupra acestei chestiuni vom reveni, pentru că și autorul revine și se corectează.

Pag. 106: In ce privește versul de caracterizare a lui V. Cârlova, argumentul nu pare serios. — Cfr. informațiile lui D. Murărașu: «Din izvoarele poeziei Epigonii»..

Pag. 110: Se citează «Bălcescu și urmașii lui», fără indicarea izvorului, D. Murărașu, singurul care-l re-produce.

Pag. 133: Cosmogonia poetică din *Scrisoarea I-a* își are origina în *Rigveda*. — Aceeași nemărturisită, îndrăzneată deposedere a de curând dispărutului re-prezintant marmorean al clasicismului antic Cezar Papacostea, care a tratat problema cu toată am ploa-

rea și cu toate documentările necesare (op. cit. pg. 23).

**Volumul
al II-lea**

Pag. 181 și urm.: Despre *Egipetul* în cadrul *Dioramei*, vezi: *Ilarie Chendi* «Preludii» (Buc. 1905), care dezvoltă întreaga temă, cu citate din manuscrisurile lui Eminescu. Criticul autor nu arată izvorul.

Pag. 198: Pentru ideologia din care a răsărit *Împărat și Proletar* — vezi *G. Bogdan-Duică* un studiu cu informații definitive în revista «Mihai Eminescu» 1931 II 76—88.

Pag. 217 și urm.: *Planul lui Decebal* nu este inedit, ci publicat de *G. Bogdan-Duică* în rev. «Mihai Eminescu» 1932 III 195—197.

Pag. 235 și urm.: Motto I din *Strigoii* este din Baronzi — *Cățelul pământului* — vezi: *Sulică* în «Șoimii» (1929), cit apud. *D. Murărașu*, «Eminescu și Literatura populară», pg. 97.

Pag. 278: *Dodecameron Dramatic* nu-i inedit; l-a publicat *G. Bogdan-Duică* în rev. «Mihai Eminescu» 1932 III 185—187.

Pag. 300: În *Mira* sunt «versuri ce vor deveni cu oarecari schimbări poezia *Melancolie*», perifrazarea lui *D. Murărașu* din «Naționalismul lui Eminescu» (pg. 328): «Un monolog al lui Ștefăniță nu-i decât prima formă a *Melancoliei*».

Aceste «cusături» din volumul al II-lea al d-lui *G. Călinescu* «Opera lui Eminescu» au fost văzute numai în treacăt. Când cineva își va lua osteneala să dea Cezarului ce este a Cezarului, printr'o inventariere completă și distribuție echitabilă, se va observa câte din descoperiri aparțin autorului și câte predecesorilor, pe cari i-a exploatat, fără să-i amintească.

**Volumul
al III-lea**

În anul 1930, Leca Morariu, profesor de istoria literaturii române moderne și de folclor la Universitatea din Cernăuți, întemeia revista «Mihai Eminescu», unică în acest gen la noi, anunțând că va fi redactată cu concursul lui Gh. Bogdan-Duică și G. Ibrăileanu. Subtitlul «lămuriri pentru viața și opera lui Eminescu» indică statornicul program al acestei publicații periodice, care își continuă existența și, care se poate asemana,—firește în cadre adecvate,—cu Goethe-Jahrbücher ș. a.

Ajutat de marea sa intuiție, G. Ibrăileanu încă înainte de fondarea revistei, tipărise studii în legătură cu viața și opera poetului, în cari preciza date și cetiri de texte eminesciene, cu o logică atât de strânsă, încât ele au primit pecetea definitivatului, înlăturând echivocul sau aparent-obscurul din creația lui Eminescu.

«A trebuit să vină Bogdan-Duică și Ibrăileanu, ca să ne lumineze, stabilind că poetul a scris „mite”¹¹ — și atunci evident că vom comenta tot în legătură cu „visuri și basme seculare”: cugetarea lui Eliade se scaldă cu drag în apele *mitului*»¹²...

D-l G. Călinescu descrie și analizează opera poetului, dar reproduce tot:

«Adevăr scăldat în *mintе*...»

în vol. II (pg. 100), ca și ediția d-lui E. Lovinescu, din Martie 1929 (pg. 13), după care probabil se orientează, retipărind «*Epigonii*». Sub raportul informației și al preciziei textelor însă, nu d-l E. Lovinescu trebuia să fie călăuza d-lui G. Călinescu. Avea

¹¹ „nu «Adevăr scăldat în *mintе*»... (*Epigonii*).

¹² Victor Morariu, Glosse eminesciene, în rev. «Mihai Eminescu» 1930, I, pg. 6.

edițiile: C. Botez («Cultura Națională»), Gh. Bogdan-Duică (ibid.), G. Ibrăileanu («Naționala»), ba chiar și ediția d-lui Gh. Adamescu (la «Cartea Românească»), redă textul corect (pg. 40):

«Adevăr scăldat în *mite*, sfinx pătrunsă de'nțeleș»...

**Volumul
al III-lea**

D-l E. Lovinescu în introducerea ediției d-sale pretinde că : «In publicarea poeziilor *am controlat* textul celorlalte ediții și, *mai ales textul din Convorbiri Literare*» (pag. 8), și când afirmă aceasta, d-l E. Lovinescu lasă de dorit sub raportul corectitudinii, pentru că : mai ales n'a controlat textul din Convorbiri Literare. Aserțiunea primului critic a fost suficientă pentru cel de al doilea, care însă vrând să fie și d-sa original, nu-l citează pe cel dintâiu și dă a înțelege că și d-sa tot la Convorbiri Literare s'a dus. De fapt, amândoi au utilizat cine știe ce ediție, care devine critică pentru autoritatea și a unuia și a celuilalt istoric și critic literar. Deși citează chiar pagina și data de apariție a revistei (:«Conv. Lit. IV, p. 185 din 15 Aug. 1870»), d-l Eugen Lovinescu n'a văzut textul de aici, pentru că de l-ar fi văzut, ar fi văzut :

*Adevăru scăldatu în mite, sfinxu pătrunsă de'n-
țelesu.*

Este interesantă istoria acestui buclucaș cuvânt, prin diferitele ediții eminesciene. În «Conv. Lit.» și în prima ediție dela 1883 îngrijită de Titu Maiorescu, apare așa cum l-a scris poetul: *mite* (pag. 196); la fel ediția a doua. N'avem la îndemână ediția a III-a, ca să putem statornici când s'a stâlcit înțelesul cu *mintе*. Fapt e că ediția a IV-a din Octombrie 1889, care a păstrat până și ordinea în paginație, dar care

**Volumul
al III-lea**

probabil a fost corectată de altcineva nu de T. Maiorescu, introduce «*Adevăr scăldat în minte*». De aici înainte, prăpăd: I. Scurtu la 1908 («*Minerva*») *minte* (pg. 123) și până la războiu, în manualele didactice, antologii, pretutindeni se «*minte*». G. Ibrăileanu (ed. «*Naționala*») și Gh. Bogdan-Duică (ed. «*Cultura Națională*», pg. 47) dovedesc ineptia. G. Murnu (Mai 1928), corect: *mite*. Ingenios este procedeul lui N. Iorga: pentru a curmă odată cu această mistificare și pentru a scoate din vers forma unui cuvânt, care nu s'a putut încetățeni («*mite*»), pune pluralul obi-cinuit în circulație: *mituri*. Este, ni se pare, cea mai strălucită idee. Nu suferă nici ritmul, nici numărul silabelor, în schimb se redă viață și se reintroduce lumină într'un vers, evitându-se pentru totdeauna lesnicioasa alunecare dela *mite* la *minte*. (Ediția a II-a Vălenii de Munte 1935 pg. 11); n'am văzut ediția I-a din 1931, ibid., dar ne închipuim că tot așa tre-bue să fie). *Biblioteca pentru toți* (nr. 195/6) ediția din 1936 pg. 11, ca o vădită influență a lui N. Iorga, lasă forma *mite*, pune însă asterisc și trimite la explicația din subsol : *mituri*.

Dându-și seama că în vol. II, pg. 100, a reprodu-s greșit acest vers, în cap. *Technica* din vol. al IV-lea (pg. 242) d-l G. Călinescu revine și se corectează explicând: «*Mituri* e prescurtat în *mite*, după pilda substantivelor feminine și neutre cu două termina-țiuni plurale (mormânt, morminte, mormânturi)».

«*Adevăr scăldat în mite*, sfinx pătrunsă de'nțeleș».. «*Sfinx*, precum se vede, în această lecțiune, a devenit substantiv feminin (o sfinxă)» — luat direct din limba germană, adăogăm, unde este: *die Sphinx*.

Deoarece G. Ibrăileanu timp de doi ani nu apucase să dea vre-o contribuție pentru revistă, a socotit că tipărirea numelui său pe frontispiciul publicației nu este justificată și de aceea a rugat redacția să i-l suprime. Din anul al III-lea «Mihai Eminescu» își continuă apariția «cu concursul lui G. Bogdan-Duică», și acest concurs, dat fiind bogatul material informativ lăsat în moștenirea redacției, tinde să se prelungească încă mult timp după moartea meticulosului cercetător, causticului critic și temeinicului istoric literar, pe ale cărui date și traseuri oricine se va putea bizui. Fiind profesor la Universitatea din Cluj, ori de câte ori intra în vacanță, venea în capitală și atunci domiciliul său peste zi era în biblioteca Academiei Române. La prânz, când sălile de cetire se evacau și funcționarii plecau, biblioteca se închidea și îl cuprindea și pe Bogdan-Duică așa ca pe un volum care ar fi făcut parte integrantă din corpul bibliotecii. Cât de ordonat, sever am spune chiar, era I. Bianu, cu Bogdan-Duică se împăcase să facă excepția și să-i îngăduie ca și în timpul prânzului, ba, adesea, până în adânc de noapte să-și continue cercetările.

Ani de-arândul s'a încovoiat cu însetată iubire deasupra manuscriptelor lui Eminescu, s'a ostenit să-i descifreze tainele, să găsească influențe literare, pe cari le trecea apoi revistei «Mihai Eminescu» și altor publicații periodice, în stil abrupt, de un laconism aproape telegrafic, nepretențios și negelos de descoperirile sale. Cultivând amănuntul de mare sau mică importanță, îl arunca pe hârtie, cu o indicație sumară, discretă, renunțând cel puțin temporar la exploatarea problemelor cari se degajau din alăturarea

**Volumul
al III-lea**

unor nume, din ispitirea unor date, din ecourile unor versuri străine.

Astfel, timp îndelungat, își aduna imensul material, care urma să fie folosit pentru marea frescă eminesciană, cum altă dată ne dăduse cu desăvârșită armătură monografiile Petru Maior, George Lazăr, I. Barac, S. Bărnuz, Ion Ionescu dela Brad și V. Alecsandri, sinteticul capitol, din istoria literaturii române moderne, al celor dintâi poeți munteni, sau studii de literatură comparată: Eminescu-Geniu pus-tiu-Karl Gutzkow-Ritter vom Geiste; Gessner; Kant și kantienii români, Schiller la Români, A. v. Kotzebue la Români. Pretutindeni G. Bogdan-Duică se întemează pe cercetări proprii, cari îndreaptă calea străbătută până la dânsul sau deschide un nou drum, devenind model de muncă spirituală prin metoda sa: «Mai ales la noi, unde istoria literară s'a făcut și se face încă în parte și azi în mod impresionist, repetându-se în fiecare manual nou clișee vechi, fără critică, stăruințele lui Bogdan-Duică de a merge la izvor, de a cerceta fiecare amănunt biografic a însemnat o adevărată înviorare a istoriografiei literare»¹³.

Dar ce are prologul acestei lungi paranteze cu scrutarea volumului al III-lea din lucrarea d-lui G. Călinescu, ar pune întrebarea, poate, unii dintre cititori. Numai autorul întinsului studiu critic asupra operei lui Eminescu nu va fi surprins de această introducere, pentru că din însăși stăruirea mea asupra cercetărilor lui Bogdan-Duică în legătură cu Eminescu, va prevedea, desigur, concluzia care se impune

¹³ Sextil Pușcariu, Gheorghe Bogdan-Duică, (vol. comemorativ): In memoria lui G. B. D., Cluj 1935, pg. 18.

pentru noua metodă în scrierea istoriei literare și alcătuirea de studii critice.

În volumul al V-lea al «Operei lui Eminescu», la pag. 328, d-l George Călinescu dă următoarea notă:

«Interesantul articol al d-lui Radu Manoliu, *Izvoarele motivelor și procedeele din poeziile lui Eminescu* în *Preocupări literare*, I, nr. 4, care e un repertoriu istoric al opiniilor „source”-iere, a apărut după tipărirea vol. IV. *Nu-i datorăm punctele asemănătoare*. Din el se vede că metoda izvoarelor se reduce la: Em. a luat de aci, ba de aici, eu am descoperit întâi, ba eu, la prefăcuta ignorare a identificărilor altora, la atenuarea lor, sau la dovada că fusese făcute mai înainte de alții. *Izvorismul rămâne mai mult o concurență academică decât un studiu critic*».

Așadar o fățișă confesiune că autorul nu se împiedică la alcătuirea «studiului critic» de «concurența academică» a mărturisirii izvoarelor cu replica promptă însă dată lui Radu Manoliu, că nu-i dăorește punctele asemănătoare.

Dar întrebarea nu este, de unde s'a influențat sau nu Eminescu, ce dăorește sau nu dăorește d-l Călinescu d-lui Manoliu, ci cât și de unde a luat d-l Călinescu ?

Răspunsul este acesta: izvorismul, fie el crezut de inferioară calitate academică, a fost, este și va rămâne totdeauna armătura pe care se construiește un studiu critic. Izvorismul este însăși «structura biologică»¹⁴ a oricărei lucrări, și cu atât mai mult a unui studiu critic. Insuși autorul nostru este convins de acest adevăr. Superioritatea studiului critic se

¹⁴ G. Bogdan-Duică, apud. S. Pușcariu, l. c.

**Volumul
al III-lea**

explică tocmai prin acel concurs academic al izvorismului. Dar este numai o aparentă superioritate, când dincolo de paginile speculațiilor ca niște folii apar figurile exploataților izvoriști C. Papacostea, G. Bogdan-Duică, D. Murărașu, V. Gherasim, T. Vianu, I. Sân-Georgiu. Intr'adevăr, până și d-l Ion Sân-Georgiu a fost absorbit de d-l G. Călinescu; pentru că trebuie să recunoaștem: lucrarea «Eminescu și Goethe» apărută la Craiova, este un rezultat al cercetărilor d-lui I. Sân-Georgiu; ea se cuprinde, ca și lanțul întreg al „izvoriștilor” de până astăzi, în cărțile d-lui G. Călinescu. Deosebirea este numai în meșteșugul de stil, în acoperirea „structurii biologice” străine, cu mortar de fațadă, mai bogat sau mai sărac, după împrejurări și putere de acoperire.

Și bine face d-l Călinescu de se bazează pe izvorism, pentru că acolo unde izvorismul a adus ceva bun și corect, exploatarea d-lui Călinescu devine frumoasă și roditoare; și rău face că nu citează pe izvoriști, pentru că atunci când ei greșesc, d-l G. Călinescu suportă consecința căzând în cursă și exploatează greșit; iar când d-l Călinescu este, în realitate, el însuși izvorist, devine ceea ce se va vedea din următoarele: 1) constatând în *Strigoii* identitate tematică și voind să stabilească influențe străine, d-l G. Călinescu afirmă la pag. 242 (vol. II) că:

«Și unele versuri onomatopice de prin însemnări (ms. 2257, f. 9 v.—10 v.)

«*ș'acum klappai și dappai și rappai așa!*

duc tot la Bürger :

«Und hurre, hurre, hurre, hopp, hopp, hopp

«ging's fort im sausen den Galopp,

«dass Ross und Reiter schnoben

«uud Kies und Funken stoben..

De astă dată, recunoaştem originalitatea autorului. Informaţia că *versul klappai şi dappai şi rappai* duce tot la Bürger este şi trebuie să rămână specifică originalităţii d-lui G. Călinescu şi nu i-o vom contesta nici odată. Dar : tocmai pentru că este originală, cetitorii să se ferească de a o lua în serios. E originală, dar nu-i exactă, deoarece versul onomatopeic «*ş'acum klappai şi dappai şi rappai aşa !*» este din «*Hochzeitlied*»-ul lui Goethe, primul vers, strofa a 7-a:

«*Nun dappelts und rappelts und klapperts im Saal*».

La filele 9 v — 10 v ale ms. 2257 nu sunt «însemnări» din care «versuri onomatopeice» ar duce «tot la Bürger», ci: în acele file se găseşte încercarea lui Eminescu de a traduce «Cântecul de nuntă» balada lui Goethe; ele cuprind 76 versuri, cari au fost reproduse de G. Bogdan-Duică, în revista «*Mihai Eminescu*» 1930 I 51/52, cu lămuririle necesare.

Cu toată vânzoleala autorului împotriva izvorismului, chipurile numai academic, studiul critic suferă modificări şi-şi întoarce foile ca o floare mereu cu faţa de unde-i vine lumina. Extrem de atent la orice apariţie nouă a altor mai dinainte persiflaţi şi caracterizaţi „eminescologi”, d-l G. Călinescu le culege roadele şi le supune apoi teascului din care se dezvoltă filmul captivant al coseriei...

În volumul al II-lea (pg. 103) afirmase că versul din *Epigonii*:

«*Cantemir croind la planuri din cuţite şi pahare*»

s'ar referi

«la predoslovia Divanului, pe care poetul nu l-a putut citi decât în Arhiva istorică a României (Tom. II, 1865)» etc...

Volumul al III-lea

În volumul al V-lea (pg. 7) găsim într'o notă următoarele:

«Întru cât privește pe Cantemir, alături de ipoteza noastră (*Op. l. M. E. II* p. 103) adăugăm și aceasta, care deși nu privește opera ci viața domnului moldovean, ni se pare vrednică de luat în seamă (op. cit. [=Preocupări literare I, 3, pg. 136]): *Lepturariul* extrage din cronica lui N. Costin partea în care se vorbește de venirea Țarului la Iași și de banchetul oferit acestuia de către Cantemir. Ar fi vorba de planuri politice. În cazul acesta cred că trebuie să cităm (*Letopisețele*, ed. II, 2, pg. 102) «paharul de 'ntâiu, când i-au închinat Dumitrașcu Vodă...».

Volumul al II-lea, în care autorul trimite pe cetitor să caute «planuri din cuțite și pahare» prin *Arhiva Istorică a României* (1865), și nu le vede în cartea de cetire a profesorului și gazdei lui Eminescu Aron Pumnul, acest volum al d-lui G. Călinescu a apărut în anul 1935.

În anul 1936 apare n-rul 3 din revista «Preocupări Literare», unde se publică articolul: *Din izvoarele poeziei „Epigonii”*. Iată ce se precizează acolo:

«Caracterizarea lui D. Cantemir a dat naștere la comentarii răutacioase. Anghel Demetrescu în studiu-i despre Eminescu¹⁵, vrea să arate că poetul din ignoranță a confundat pe Dimitrie Cantemir cu tatăl său Constantin.

Totuși versul:

Cantemir croind la planuri din cuțite și pahare

nu reiese nici din confuzie, nici din neștiință. Și aci Eminescu a suferit influența *Lepturariului*.

În tom. III pg. 149 și următ. sub titlul «Domnia lui Dumitru Cantemir» se reproduc fragmente din cronica lui Nicolae Costin. Între altele cronicarul povestește și vizita lui Petru cel Mare la Iași în 1711. La 25 Iunie Cantemir dădu o masă mare în cinstea Împăratului care, la rândul-i, invită pe Cantemir și pe boierii români la un banchet, ce avu loc trei zile mai târziu. Cronicarul ne spune ce se petreca cu acest prilej: «Iară Iunie în 28 de zile miercuri, au făcut masă mare și Petru Împăratul, de au cinstit pe

¹⁵ În *Literatură și Artă română* (VII), 1903, pag. 359—396.

**Volumul
al III-lea**

Dumitrașcul Vodă și pre toți boierii țării, și acolo s'au iscălit boierii de au primit domn vecinic pe Dumitrașcul Vodă și pe seminția lui. Iară măcar că au fost postul sfântului Apostol Petru, cu toții au mâncat carne, și mare benchet au fost toată ziua aceea, și acolo au mas...». Cuvintele lui Eminescu: «cuțite și pahare» exprimă acest banchet diplomatic la care s'au dat pe față planurile lui Cantemir de a întemeia pentru familia lui o dinastie ereditară. Că acestea erau planurile la care face aluzie Eminescu, se vede mai departe din textele reproduse de Pumnu. D. Cantemir, înainte de-a pleca la oștirea lui, neavând încredere în cuscrul său Iordachi Ruset Vornicul, îl clevește la Împărat și face să fie trimis dușmanul său la Soroca, unde-i închis în cetate. Pricina o arată cronicarul: «Ce unii zic, că mai nainte, până a nu-l ridica Moscalii, s'au fost puind împotriva lui Dumitrașcul Vodă Vornicul Iordachi, de n'au fost primind ca să fie și feciorii lui Dumitrașcul Vodă la domnie vecinică pe urma lui...».

Tot la 1936, în Mai, se tipărește ultimul volum al d-lui Călinescu (al V-lea din «Opera lui M. Eminescu»), unde se revine asupra ideii din vol. al II-lea, într-o formă puțin obicinuită. Fiindcă opinia autorului din volumul al II-lea cade în fața constatărilor și precizărilor unui „izvorist” numai, documentarea din vol. II-lea, o transformă în vol. al V-lea în «ipoteză», și ca nu cumva „izvoristul” academic să fie în câștig de cauză, preface și punerea la punct a „izvoristului” în «ipoteză, care ni se pare vrednică de luat în seamă».

Și vrednic de luat în seamă este faptul bizar, că d-l G. Călinescu refuză cu o statornicie de neînviat să scrie numele izvoristului D. Murărașu. Se pare că are un fel de ideosincrasie față de acest nume. Nemotivat de altcum, pentru că d-l D. Murărașu s'a abținut să răspundă chiar atacurilor nedrepte și violente din subsolurile ziarelor. Ba mai mult, D. Murărașu l-a ajutat pe d-l G. Călinescu în cele mai sigure pagini ale d-sale de informație literară, de studiu chiar, căci acolo unde s'a bizuit pe cercetările „izvo-

**Volumul
al III-lea**

ristului" D. Murărașu, d. G. Călinescu n'a dat greș. În schimb, când d-l G. Călinescu *trebuie* să aducă mărturia colegului său de preocupări, citează în loc de Murărașu «Preocupări Literare», altă dată revista «Tinerimea Română».

Volumul al V-lea apărut, subliniem, în anul 1936 începe la pagina 225 un pasagiu de exclamații și de nedumeriri în jurul basmului *Călin Nebunul*:

«Deși scoasă la iveală de peste treizeci de ani povestea n'a părut nimănui vrednică de luare aminte atât de tare este încă respectul pentru lucrul publicat de Maiorescu, în cazul de față „filele de poveste” *Călin*. Și totuși Călin nebunul este o capodeoperă de epopee fabuloasă în stil țărănesc superioară prin invenția verbală și imaginație poetică variantei culte» etc., etc. și melodia se așterne și-i zice, și-i zice d-l Călinescu vreo douăzeci de pagini cu prezența lui Homer și a d-lui T. Arghezi, a lui Shakespeare și a domnilor Ion Barbu și Ion Vineanu, a domnului Victor Eftimiu și Verlaine, și Coșbuc...

Era să uităm: Orlando furioso.

Analisă? Istorie? Literatură comparată? De toate și nimic, precum nimic nu însemnează nici exclamația din *postfață*: «ce puțini au de pildă idee de Călin Nebunul!» (vol. V, pg. 374), căci și mai puțini se vor alege cu ceva din expunerile interpretului. Din aceeași ideosincrasie sau din calculată reticență autorul nu pomeneste nimic de: D. Murărașu: M. Eminescu, *Călin Nebunul*, ediție critică tipărită mai întâi în revista «*Lanuri*» (București, Decembrie 1934), apoi și ca extras (40 pagini). Studiul introductiv «Model și creație» îl conduce pe cetitor prin manuscrisele poetului și-l lămurește deplin asupra proce-

sului de creație; urmează apoi «Basmul versificat», cu toate variantele unor versuri și în urmă povestea «modelul poporan». Din moment ce ne găsim în fața unei asemenea lucrări, alcătuite de D. Murărașu după toată disciplina științifică, a reeditării și comentării clasicilor, paginile de revărsări sentimentale ale d-lui G. Călinescu nu-și mai au nici un rost, iar afirmația că «povestea *Călin nebunul* n'a părut nimănui vrednică de luare aminte» se sprijină numai pe dorirea numelui D. Murărașu și vădita tănuire a unei cărți. Ori acest sistem iese chiar și din caracterul «unui studiu oriental», care nu poate avea darul «să servească nevoile culturii noastre de astăzi», căci ea, «cultura noastră de astăzi», este în realitate nu atât de redusă precum binevoește s'o arate d-l G. Călinescu...

«Cine a ieșit din cultură fără voință, fără suflet, fără bunătate, fără iubire de aproapele, fără delicateță, mai bine stătea acasă. Cultura trebuie să-ți dea viață, sănătate, moralitate» — spunea N. Iorga în vara asta la cursurile din Vălenii-de-Munte ¹⁶.

Cetind cărțile recente ale d-lui G. Călinescu încerci această mare decepție a lipsei de suflet, de voință și delicateță. Autorul n'a fost în stare să-și birue resentimentele față de unii dintre cercetători, iar față de alții, cum sunt cei morți: Bogdan-Duică, C. Papacostea, s'a arătat de-o impietate specifică, însușindu-și munca lor, cu o ambiție care încetează de a mai fi nobilă. Descoperirea influențelor; sanscrită ? d. G. Călinescu; nordică ? d. G. Călinescu; greco-latină ?

¹⁶ Cit. de Dr. Mircea Suciu-Sibian, în «Ideea Națională» (Buzău), 14 Sept. 1936.

Volumul
al III-lea

d. G. Călinescu; engleză ? d. G. Călinescu; spaniolă, franceză, italiană, germană, orientală ? d. G. Călinescu. Și fiindcă autorul vrea cu tot dinadinsul să arate că știe toate, să ne dea voe să exclamăm: cât de puțin știe d-l G. Călinescu din acel elementar al culturii «cu voință, suflet, bunătate, iubire de aproapele și delicateță», care ține trează în tine modestia și convingerea, că o lucrare, mai ales de știință, își întemeiază însăși autonomia și superioritatea, când se vede temelia așezată de înaintași. Astăzi mai mult ca ori când se impune nu numai promovarea științei, cât mai ales evindetiarea moralei în știință.

Pag. 15—19: Pentru *Kabale und Liebe* (Schiller) și *Tasso* (Goethe) și *Eminescu* — a stăruit G. Bogdan-Duică, într'o pagină, adecă atât cât a fost nevoe¹⁷. Fără să pomenească de numele lui G. B.-D., descriitorul operei se întinde pe câteva pagini, luând-o d'acopo și îngrămădind inutil balast, cu citarea de versuri germane, ca să dovedească intenționalismul poetului român.

Pag. 21: ms. 2209, f. 3 v. Eminescu. Un asemenea ms. nu există. Eroare de tipar ?

Pag. 34: «Cuvântul „România Mare” apare pentru întâia oară»:

«Din două țeri mici slabe o *Românie Mare*».

D-l G. Călinescu scrie acum o nouă istorie a literaturii române. Să cerceteze bine opera lui D. Bolintineanu și să-și rectifice afirmația de aici.

Pag. 125: «Intre ele strălucea Ella cu

«fața de marmură, cu părul de aur cenușiu, cu ochii mari, în care cerul se 'namorase... gândeai că universul înstelat se uită asu-

¹⁷ In rev. *Mihai Eminescu* 1930 I, 49.

pra pământului numai de dragul ei... Și mâinile ei de crin și umerii ei de zăpadă... Un poem».

Volumul
al III-lea

Pare *Ella* lui Al. Depărățeanu:

«Și belă, grațioasă, ca astra tremurândă
«Ce spuntă 'ntâi pe ceruri, era Ella de blândă,
«Din ochii ei azurul tot sufletul răpea,
«Din buza 'i toată vorba, «amor, amor», zicea...

Astea sunt tot din patrimoniul propriilor investigații, ale d-lui G. Călinescu. Va recunoaște oricine, că «izvoriștii» nu i-au servit asemenea ingenioase infuzii de literatură comparată.

Pag. 150—155: Erori de transcriere la «*Umbra mea*», cari puteau fi evitate prin folosirea ediției lui D. Murărașu¹⁸, apărută cu mult înaintea volumului III al d-lui G. Călinescu. Prea obișnuiți cu tainica și tăinuitoria metodă a autorului, ne-am fi plictisit să-i reproșăm acelaș lucru: însușire de muncă străină, mulțumindu-ne că ar fi reprodus și d-sa odată un text corect.

G. CĂLINESCU:

Erori

Pag. 150, r. 2: «când mă uit la ochiul ei cel roșu»...

Pag. 150, r. 61 «mă uit sub co-perișurile ei»...

Pag. 150, r. 11: «răspunde tot în gânduri lungi»...

Pag. 150, r. 15/16: «să fixez aspra și lungă umbră [a] mea»...

Pag. 150, r. 22/23: «căci umbra deși îmbrăcată, nu era totuși alta decât umbră. Ii offerii un scaun și ea șezu».

Pag. 151, r. 14: «Bătu încet în ea».

D. MURARAȘU :

Rectificări

«când mă uit în ochiul ei cel roșu»...

«mă uit sub *cojocorocul* ei»...

«răspunde tot în *gândiri lungi*»...

«să fixez *aspru și lung umbra mea*»...

«căci umbra deși îmbrăcată, deși frumoasă, nu era totuși alta decât umbră. Ii oferii un scaun ca să *șază*».

«*Bătui* încet în ea».

Texte
erodate

¹⁸ M. Eminescu, Scrieri Literare, texte și comentarii, de D. Murărașu, Craiova, Scrisul Românesc, pg. 265 și urm.

Volumul
al III-lea

Pag. 151, r. 15/16: «Tu ești ? —
răspunde o voce dragă și *molatecă*
de copil».

Pag. 151, r. 23/24: «Lasă-ți um-
bra acasă, culc-o în pat, iar tu
vino cu mine prin *ninsori de*
stele și prin *ploi de raze*»...

Pag. 152, r. 8/19: «Îl băgai în-
tr'o nucă, iar nuca o făcui un
mărgăritar și *mărgăritarul* îl a-
runcai în fundul unei mări». «Mărima
fiind numai relativă, astfel că ceea
ce nouă ni se pare mare altora pare
mic, se 'nțelege că atomii microscopici
din acel mărgăritar a cărui margine
li era cerul, stropii stele și luni și soa-
re — acei pitici, aveau regii lor,
purtau războaie și-și închipuiau
diferite bazaconii despre închipui-
ta lor mărime ! El privea cu un
microscop prin capul cel subțire»
și «oricât mărgăritarul devenia de
mic ura lor era aceeași. Il aruncă
în mare și se întoarse la iubita
lui Apoi făcui un palat etc.».

r. 21/22: «Iubitei mele îi făcui
haine de un gaz albastru deși
străveziu ca cerul prin care se
ridica albeața»...

r. 25: «...astfel ne primblam, ea
cu mâna în jurul gâtului și prin
umbroasele și balsamatele dum-
brăvi ale lunii, pe lângă adormi-
tele lacuri, pe lângă plângătoarele
izvoare, și numai privighetoarea
cu glas de argint, sbura cântând
din creangă'n creangă și implea
aerul de note divine».

«Tu ești ? — răspunse o voce
dragă și *molatecă ca de copil*».

«Lasă-ți umbra ta acasă, culc-o
în pat, iar tu vino cu mine prin
ninsoarea de stele și prin *ploaia*
de raze».

«Îl băgai într'o nucă, iar nuca o
făcui un *mărgăritar stropit cu*
aur și mărgăritarul îl aruncai în
fundul unei mări. Mărimea fiind
numai relativă astfel încât ceea
ce nouă ni-i mare altora li se pare
mic, se 'nțelege că atomii micro-
scopici din acel mărgăritar a că-
rui margini li era cerul, stropii
stele și lună și soare—acei pitici
aveau regii lor, purtau războaie, se
urau mereu, închipuindu-și dife-
rite bazaconii despre închipuita lor
mărime. Eu uitându-mă c'un mi-
croscoap, prin coaja cea subțire a
mărgăritarului, toată întunecata
lor lucrare [era]astfel încât, ori
cât volumul lor devenea de mic,
ura lor era tot aceeași, în-
cât mărgăritarul trebuia să crape
de ură. Il aruncai în mare și mă
'ntorsei la iubita mea din lună că-
reia-i povestii toate ce făcusem.
(Apoi făcui un palat etc.)».

«Iubitei mele îi făcui haina de-
un gaz albastru deși străveziu ca
aerul, prin care se ridica în ea
albeața»...

«...astfel ne primblam, cu mâna
în jurul gâtului ei, prin umbroa-
sele și balsamatele dumbrăvi ale
lunii, pe lângă adormitele lacuri,
pe lângă plângândeale izvoare, și
numai privighetori cu glas de ar-
gint, sburau cântând din creangă'n
creangă și umpleau aerul de note
divine».

Pag. 153, r. 7/8: ...«sub privirea cea înnamorată a lumilor, [ne] stropiam unul și altul»...
...«sub privirea cea înamorată a lumilor, stropeam unul în altul».

r. 17/18: ...basmelor ce ni le spuneam spre petrecere serile — iar fiindcă nu aveam bani, ea se duse la un lac. Acolo fiecare»...
...«basmelor ce ni le spuneam spre-a petrece serile, și fiindcă nu aveam bani, ea se duse la un lac. Acolo fiește-care»...

r. 20: ...«...prinse încet cu mâna»...
...«prinse încet încet cu mâna»...

r. 21/22: ...«punându-le în poale»...
...«punându-le în poală»...

r. 24: ...«nu-i mai dam de capăt»...
...«nu-i mai dădeam de capăt»...

Pag. 154, r. 1/2: ...«nu era decât o reflectare magică a vieții noastre»...
...«nu era decât o repetare magică a vieții noastre»...

r. 3: ...«oglinzi de argint, și cu sale întinse prin cari pluteau îngeri»...
...«oglinzi de argint și cu sale întinse, prin aer pluteau îngeri»...

r. 5: ...«în brâu de curcubeu»...
...«în brăie de curcubeu»...

r. 6/7: ...«ochii albaștri se plecau timizi și senini și pleoapele și gene lungi».
...«ochii albaștri se plecau timizi și mari, și pleoape și gene lungi».

r. 8/9: ...«stele albastre pe plafondurile de aur»...
...«stele albastre pe plafondule de aur»...

r. 9/10: ...«toate pline de un aer răcoros și mirositor; numai o poartă închisă n'am putut-o trece niciodată».
...«toate pline de un aer răcoare și mirositor; numai o poartă închisă n'au putut-o trece niciodată».

r. 21: ...«spălându-ne fețele în basîn de marmură»...
...«spălându-ne fețele în baia de marmură».

După ce a stâlcit textele lui Eminescu, autorul se ridică în sfera înaltă a interpretării și infusiunii. Sufocat de lectura a trei pagini bătute cu apriorism kantian, Sermanul Dionis, Schopenhauer, Zoroastru, Dan, Dr. Freud și Dr. C. Vlad, Alexandru cel Bun

**Volumul
al-III-lea**

și Spătarul Mesteacăn, avatarii faraonului Tlă, re-gina Rodope, Faust, Riven-Ruben, Mephisto, Edgar Poe, E. A. Th. Hoffmann, Hauff, Heine, Gérard de Nerval, Th. Gautier, Musset — ai senzația ameteșilor și indispozițiilor gastrice din sborul aeroplanului intrat în goluri și prăbușiri neașteptate.

«*Existența din lună este, cum am mai spus, nu atât un alt ipostas al prototipului Zoroastru, cât o intuire a vieții pure, spirituale, în absolut*» — cade — grav, sentința d-lui G. Călinescu (pg. 156) — și cu dragoste și joc de cărți, o completează, Eminescu în *Umbra mea*.

Pag. 194—196: Reproducerea de către interpretul operei lui Eminescu a schiței «Intâia sărutare» ar fi avut o singură justificare, aceea de a ne pune în fața unui text corect. Forma definitivă sub titlul «La Aniversară» fusese publicată ca «narațiune originală» în «Curierul de Iași»¹⁹ n-rul 76 din 9 Iulie 1876 și retipărită mai târziu în cunoscuta colecție Șaraga. Textul însă, așa cum ni-l prezintă d-l G. Călinescu, denotă aceeași neglijență și colaborare a interpretului cu autorul; și această colaborare Eminescu-Călinescu merge așa de departe, încât eminescologul sui generis începe citarea unui pasagiu din textul poetului, închide citatul și dă în rezumat continuarea, apoi revine la textul original, dar nu mai indică prin semnele citării revenirea, și astfel ai impresia că tot d-l Călinescu povestește mai departe, când de fapt intervenise demult poetul cu textul său. Am fi dispuși să atribuim un caz-două unor erori

¹⁹ Cfr. D. Murărașu. M. Eminescu: Scrieri literare, *La aniversară*, p. 87 și urm.

de tipar, prin omiterea semnelor citării, mai ales la un om care este în continuă activitate, cum dovedește d-l G. Călinescu. Deoarece însă colaborarea d-sale la textele eminesciene se repetă adesea, — am întâlnit-o și la «Umbra mea» —, ea apare ca un sistem ciudat.

Erori de transcriere la «Intâia Sărutare» (Ms. 2255, f. 250—254):

Pag. 194, r. 21: ...«Dacă e *vr'o* plăcere (=dacă e *v'o* plăcere)»; r. 24/25: ...«în această falsă *închipuire asupra valorii ei* (=în această falsă *închipuire a valorii ei*)»; r. 29: «Câte lucruri în lume *nu se pot întâmpla* (=câte lucruri în lume *se pot întâmpla*)».

Pag. 195, r. 4/9: «Brumă și ninsoare se așezase pe grădini și zaplaturile de amândouă părțile ulicioarei — *lucea albă încă zapada încărcată pe crengi de o oprea* și pe zaplazuri ca pe niște bulgări de bumbac și pe strada înghețată de trosnea sub pași (=Brumă și ninsoare se așezase pe garduri și zaplaturile de-amândouă părțile ulicioarei —; *luna albea încă zapada încărcată pe crengi de copaci* și pe zaplazuri ca pe niște bulgări de bumbac și pe strada înghețată de trosnea sub pași) r. 13/14: ...«liniile unei talii cum o găsești numai *de 15 până la 20 de ani* (=liniile unei talii cum o găsești numai *de la 15 până la 20 de ani*)».

Amendarea lui Eminescu: «El era [*cel*] mult de 18 ani», este inutilă și trădează că didacticismul, mai puțin decât academic, a introdus banala formă gramaticală a colaboratorului și a înlăturat forma foarte frecventă și mai accentuată a poetului: «era mult de 18 ani».

Pag. 195, r. 18: «Cine nu-și aduce aminte *de junețea sa* (=Cine nu-și aduce aminte *din junețea sa*)»; r. 20/21: ...«acea defensiune în paragrafe *ale copilei* (=acea defensiune în paragrafe *a copilei*)»; r. 22: ...«celelalte *or fi cum or fi, dar însă gurița* (=Celelalte *ar fi cum ar fi, dar încăi gurița*)»; r. 23/25: «De vorbit despre istorie, geografie și alte lucruri folositoare! — *de! se'nțelege, cât vrei — de o guriță* (=De vorbit despre... istorie, geografie și alte lucruri folositoare, *da! se'nțelege, cât vrei; dar o guriță*)».

Pag. 195/6, r. 26/1: ...«l-ar fi sărutat de o mie de ori — *asa* numai ea cel puțin — *dacă* — *dacă* s'ar fi căzut (=l-ar fi sărutat

**Volumul
al III-lea**

de o mie de ori — așa număra ea cel puțin — dacă, dacă s'ar fi căzut».

Pag. 186—191: Fragmentul *Toma Nour în ghețurile siberiene* a fost tipărit de D. Murărașu în *Revista soc. Tinerimea Română* LII, nr. 2, Oct. 1930, pg. 50—53. Autorul citează numai revista pentru a evita numele lui Murărașu.

Reproducând textul stabilit de D. Murărașu, d-lui Călinescu îi scapă și câteva erori:

...«inimă cum nu mai atâta căldură?» (=inimă cum nu mai ai atâta căldură?) — pg. 187, r. 3/4; ...«neaua cea îndelungată a câmpiilor de ghiață» (=neaua cea îndelungă a câmpiilor de ghiață) — pg. 189, r. 17; ...«palidă ca umbra» (=palidă ca o umbră), r. 19.

Autorul părăsește textul eminescian la folio 251, așa că nu mai avem putința de a-i urmări modul de reproducere a ff. 252-254. În tot cazul redăm textul întreg, care va putea fi utilizat de d-l G. Călinescu într-o eventuală nouă ediție, cu prealabilă dispensă de a cita de unde l-a luat. Numai corect să fie, textul. Iată-l:

F. 250. — Ah! fiecare a gustat-o care-a iubit. — Cum este ea? cine o poate ști spune. Și cu toate astea ce n'ar da cineva pe ea — tot — tot. Dacă e v'o plăcere pe acest pământ, pentru care ai sacrifica toate celelalte — apoi e prima sărutare, inocentă, copilăroasă, prudentă chiar; da o! câtă dulceață e tocmai în această copilărie, în această falsă închipuire a valorii ei, în această abandonare mută a gurei de copilă. Timidă — pare cu toate astea o cutezanță, dulce — pare un act de violină, dăruită — pare răpită, și cel ce răpește și cel păgubaș sunt în aceeași măsură fericiți — adică peste măsură. Câte lucruri în lume se pot întâmpla de două ori, revin — dar întâia sărutare cu toate deliciile rămâne întâia în suvenir — dulce, neștearsă, neprețuită.

Era o noapte de iarnă, cu lună, cu nori, cu stele; un frig aspru și reîntineritor și fără vânt. Brumă și ninsoare se așezase pe garduri și zaplazurile de-amândouă părțile ulicioarei —; luna albea

Volumul
al III-lea

încă zăpada încărcată pe crengi de copaci și pe zaplazuri ca pe niște bulgări de bumbac și pe strada înghețată ce trosnea sub pași trecea el de braț cu dânsa, el în palton cu gulerul dat în sus, ea în scurteică cu blană, roșie la față de frig — capișonul ei de lână lăsea să se vadă fruntea. Astă frunte albă încadrată de un păr de aur, și scurteica oricât de grea ar fi fost, totuși desemna cu acurateță liniile unei talii cum o găsești numai de la 15 până la 20 de ani.

El era mult de 18 ani, ea de 16. Vorbeau răsând, sau bine zis râdeau vorbind — era mai mult răs decât vorbă, și cu câtă fericire râzi în acea etate, de orice prostie ce-ți vine prin minte ! Cine nu-și aduce aminte din juneța sa — și fiecare a avut una, de acele angajamente de-a fi serioși în amor, că-i pe viață, acea defensiune în paragrafe a copilei ca să nu-i spue pe nume, să n'o tutuească, să n'o sărute ? Celelalte ar fi cum ar fi, dar încaî gurița, cum pustia ! — așa erau și ei. De vorbit despre... istorie, geografie și alte lucruri folositoare, da ! se 'ntelege, cât vrei ; dar o guriță, un tu, un *pe nume* dulce, asta ? niciodată !

F. 251. — Așa ar fi rămas — dar ah ! luna ! luna ! Luna lumina roșind fața lui brună și strălucind părul negru, aurind cu dulceață fața albă ca laptele și părul ei blond-cenușiu, ce încadra cu lux și fineță totodată fața ei plină și răsândă. Pe când el perora cu stricteță o temă de astronomie, indiferentă atât lui cât și ei, adică pe când se chinuiau reciproc, ea se uita la el fix și-l asculta și s'ar fi aruncat de gât, l-ar fi sărutat de o mie de ori — așa număra ea cel puțin — dacă, dacă s'ar fi căzut.

Ah ! că prostu-i, gândi ea surâzând, nu poate vorbi și el 'lce altceva, azi cel puțin, adaoase uitându-se timid și șiret în sus la el ; ce plăcutu-i ș'asa când spune prostii, îmi place ș'asa, gândi tot ea. Apoi nu mai gândi nimica, sau Dumnezeu știe ce, destul că după ce tăcu mult fără s'asculte, zise cam întins, așa cam ca și când n'ar fi băgat de seamă :

— Tu, Alecule, — și speriată de ceea ce spusese, nu mai spuse nimica. Fața-i era purpură de rușine.

El stătu în loc... Ii strânse mâna și rugător, cavalereste se 'nclină și zise 'ncet : Mai zi odată !

— Nu.

— Nu ? Mă supăr, s'o știi !

— Tu !,.. repetă ea încet, cu ochii pe jumătate închiși, cu glasul tremurător. Era un tu improvizat, fără de-a fi pus în legătură cu v'o frază, și cu toate astea ce *tu* ? Cine n'ar da toate măririle lumesti pe acest tu ? Și cât de mult onoră el, când vine din gura ei mai întâi ? — pare o cochetă de care el e mai mândru decât de laurii lui Alexandru Macedon.

Conversară mai departe — de astădată mai intim — nu despre amor, însă totuși despre un lucru mai serios, despre căsătorie de

Volumul al III-lea

exemplu. Fiecare *tu* era controversat, Era o frumusețe că tocmai când își propuneau să zică *tu*, nu-i lăsa timiditatea s'o zică și ziceau deodată serios după lungi lupte sufletești *D-ta*, rece, politicos, cochet. Când stabileau cu diplomatie să zică *D-ta*, atunci *tu*, *tu* din greșală și iar din greșală și așa mai departe.

F. 252, — Când se ivește o asemenea grijă care albește perii și îmbătrânește până și sufletul, atunci Doamna e fagure de miere.

— Alecule! zise ea ncet, uite la amorul meu, crezi tu că în el consistă fericirea? Adu-ți aminte numai de copilăria noastră. Tu sărac — eu asemenea, și cu toate astea ce fericiri am fost! Astăzi stăm mult mai bine, se 'ntâmplă supărări ce-i drept, dar merită ele să-ți amărase sufletul tău, sufletul tău, dulcele meu amic, care era atât de bogat de fericire?

— Nu, nu merită să ne supere nimic, zise el atunci răsând, capul să trăească, belelele curg!

Așa! Bravo!

Apoi un valț prin casă, apoi uitat tot!

Intr'o zi veni de tot supărat acasă. Un proces pierdut îi consumase o însemnată parte din averea lor câștigată ș'asa cu destulă muncă pe deoparte, și conservată cu destulă economie și resignare de către dânsa.

Intâi ea nu zise nimic, deși-i venea să plângă. În urmă după un prânz scurt și monoton, el se așeză într'o canapea în fața focului, ea șezu 'n genunchi pe-un taburet înaintea lui, îi luă o mână într'ale ei, ș'apoi zise blând: Alecule, vezi părul ăsta alb din vița de dinainte, scoate-l te rog!

— Cochetu! zise el încet, dar se plecă spre-a-l scoate și o sărută pe frunte.

Ea se roși. El începu să râdă, căci era învins. Să întrebăm franc: sunt multe femei care se roșesc de-o amintire dulce?

— Cochetu! șezi lângă mine; tu ești tot ce-ai fost? Spune-mi de ce.. de ce te-ai roșit?

— Să-ți spun, zise ea, mi-am adus aminte de-un lucru, ce nu ți l-am spus niciodată. Ți l-oi spune-acuma, dar mai întâi o precu-vântare. Tu te superi c'ai pierdut o parte din averea ta, dar uiți un lucru...

F. 253. — Că suntem la jumătatea vieții noastre și că jumătatea cea mai bogată e îndărătul nostru. Noi nu mai avem pe ce cheltui. E drept că în loc ca averea ta să vie în mâna unor oameni nedreți, ar fi mai bine s'o ai tu. Dar în urmă, ce importă? De-am fi amândoi în.. în anii primei noastre sărutări!

Ah! ian ce era să-ți spun — Știi tu că-ți cerusem promisiunea că nu mă vei săruta de fel până la cununie — și mi-a părut rău în urmă, da mi-a părut rău, vai! — de vreme ce o știam. Știam, că tu om cinstit n'ai să cutezi de fel. Atunci am gândit un timp lung — o săptămână întreagă — cum aș putea face eu — e!...

dar ce să mai spun — tu știi că eu ți-am dat — după ce ne cer-
tasem.

Toate suvenirile unei vieți fericite îi trecură lui atunci prin
minte — ochii i se umplură de lacrimi. El îi încunjură gâtul și-i
zise încet: Elise! spune-mi, oare fără tine, îngerul meu de pază,
ce-ar prețui viața mea cea chinuită — nimica!

— Taci, zise ea, închizându-i gura cu mânuța ei, nu zi nimica,
ce aș fi eu fără tine? adaoase ea c'o dulce cochetărie — o păpușă!
Treizeci de ani au trăit fără să aibă copii. Intr'al treizeci și unu-
lea an al căsătoriei ea a născut un băiat sănătos care din ce cre-
ștea, din ce se făcea mai frumos. El a fost cuminte ca tată-său,
spiritual ca mamă-sa — frumos ca tată-său, cochet și delicat ca
mamă-sa; avea părul negru al tătăni-său și ochii albaștri ai mamei
sale. El a înfrumusețat bătrâneța părinților care amândoi erau
înamorați în el — deși într'un mod rațional și fără să-l strice.

Cam surâdea lumea de bătrânii înamorați, dar lumea e în ge-
nere așa în cazul acesta special; nu avea dreptate.

F. 254, — Scriitorul acestor șire ar mai avea de adăogat ceva,
nu morala istoriei, căci ea-i vădită, ci o întrebare? Oare există
fericire fără amor? Poate, dar nu cred.

Pag. 197: «O altă aruncătură pe hârtie, intenționat
indescifrabilă, cu titlul *Amalia* (ms. 2255, ff. 259—
262) cuprinde narațiunea unei experiențe sexuale din
epoca universitară, ce pare auto-biografică». De
unde se știe că e «intenționat indescifrabilă»? Numai
premisele unei bănueli din partea poetului că manu-
scriptele și însemnările sale de strictă intimitate ar
ajunge cândva pe mâna unor biografi, cari să-i cer-
cezeze cu indiscreție subsolurile vieții fiziologice, ar
putea împinge spre concluzia criptogramei. Autorul
însă vrea să arăte că deși Eminescu s'a folosit de ie-
roglife, totuși a fost în stare să descifreze «intențio-
nat indescrifabilul» și că: iată ce taină se ascunde
acolo, continuă d-l G. Călinescu. Dar dacă poetul a
dorit să nu se știe, de ce nu i se respectă dorința, și
nerespectând-o ce mare lucru se dovedește? Că a
fost bărbat în toată firea. Vin aceste lucruri să lu-

**Volumul
al III-lea**

mineze opera, sau să exploateze «moara dela hârța pârlă» în genul E. Lovinescu?

Pag. 202: Nu «revista soc. Tinerimea Română», ci *D. Murărașu* publică și semnează («Moartea Ceza-rei») în acea revistă. Incă odată: patima și dușmănia n'au ce căuta în lucrări științifice.

Pag. 206: Erori de transcriere din povestea «*Frumoasa lumii*»:

**Texte
erone**

Texte greșite la G. Călinescu:

Aceleași texte, corecte,
la D. Murărașu: ²⁰

Vine un om de fier atunci

Vine-un om de fier atunci

Și întreabă băietul: cum

Și întreabă băietul: Cum

De-[a] ajuns el pân-aice

De-a ajuns el pân' aicea;

— *Iată cum: și iacă cum.*

Iaca cum și iaca cum.

Deși nouă ni se pare

Deși nouă ni se pare

Că la gură a fost fricos

Că la gură-a fost fiind

Dară el eși sârmanul!

Dară el era sârmanul!

Tocma 'n fundul de pământ.

Tocma 'n fundul de pământ.

«Intenția critică este infusă peste tot și o pagină se bizue pe alta, în valuri variante, nu identice» — este excelenta opinie a autorului asupra celor șase volume, exprimată în postfața celui din urmă volum (pg. 375). Să examinăm puțin textul strofelor citate mai sus și să vedem dacă «infusă» nu rimează cu «confusă». Rima este a b a b. În strofa întâia din eroarea de transcriere sau cetire ...ipotetică «atunci» nu rimează cu «pân-aice»; în strofa a doua «fricos» cu «pământ». Denaturare completă a înțelesului în versurile 2 și 3 din strofa a doua: după d-l G. Călinescu băiatul «a fost fricos la gură», adică se temea să vorbească, și tot după d-l Călinescu «sârmanul

²⁰ *D. Murărașu*, M. Eminescu: *Literatura Populară*, vol. de 652 pg. Craiova, Scrisul Românesc, Clasicii Români Comentați, pg. 412.

băiet ieși tocma 'n fundul de pământ»... Putea ieși tocmai *din* fundul de pământ, dacă era vorba să iasă. «Deși nouă ni se pare că o fi fiind la gura [gropii], el era sărmanul tocma 'n fundul de pământ», el, băiatul, firește. Și ineditul unor asemenea texte trebuie să rămână exclusiv în patrimoniul autorului, pentru ca să-i înlesnească infusarea «intenției critice... peste tot... dela o pagină la alta, în valuri variante»...

Ce frumos știe d-l G. Călinescu să se exprime și câtă amărăciune încerci, când constăți ce urât devine acest frumos înșelător...

Pag. 216: Despre *Fata în grădina de aur*:

«Cu obiceiul său de a versifica întocmai, la început, motivele literare, Eminescu deschide cartea lui Richard Kunisch, *Bucarest und Stambul, Skizzen aus Ungarn, — Rumunien und der Türkei* (Berlin, 1861) și preface în poem basmul *Das Mädchen im goldenen Garten* (Fata în grădina de aur) pe care călătorul german îl auzise în Muntenia și pe care îl putem repovesti fără deosebire după un text sau după altul, într'atât, în afară de forma literară, sunt asemănătoare».

Iar la pag. 220 tot d-l G. Călinescu afirmă că Eminescu

«a înlăturat numai două episoade: urmărirea zadarnică a fetei de către tatăl său împăratul și răzbunarea zmeului care omoară pe fată» etc.,.

Deci: nu-s asemănătoare cele două forme.

Pag. 223. «Inercarea de poveste, cu stilul lui Uhland» nu este decât versificarea «Poveștii Indice», cunoscută din ediția A. C. Cuza (1914, pg. 237) și reprodusă cu corectări după ms. de D. Murărașu în ed. *Scrieri literare*, colecția «Clasicilor comentati».

Pag. 236: «Eminescu visa acest titlu de copertă (ms. 2277, f. 123) [la publicarea poeziilor sale]:

**Volumul
al III-lea**

Lumină de lună

Versuri lirice [poezii]»,

se face d-l Călinescu a nu ști că I. Scurtu a și publicat poeziile lui Eminescu sub acest titlu, încă înainte de războiu. A fost și o polemică pe chestiunea titlului.

Pag. 255: Pe urmele lui Ilarie Chendi, fără mărturisire, este oprirea autorului la «scrierea în versuri» a lui Eminescu *Antropomorphism*. N. Chendi aduce în *Preludii* și citate din ms. poetului. Firește autorul trimite la ms. Acad. Rom. f. 51 v — 65 v.

Pag. 244—250: În poezia *Tablou și cadru* se găsesc următoarele versuri:

«S'ajung o zi în care în strimta mea chilie
«Tu să domnești ca fiică, stăpână și soție
«Și 'n ore de durere când gândul mi-a fi veșted
«Să simt cum dulcea-ți mână se lasă pe-al meu creștet».

Autorul citează poezia pentru... a dovedi că poetul dorește «întoarcerea la instincte, la starea edenică» și că deplânge «tot ce împiedică dela simpla însoțire naturală». Femeea, — ca stăpână, fiică și soție —, e clar că poetul vrea să-și exprime adorația până la robirea sentimentului de către femeia ideal.

Obsesia sexualismului însă riscă și interpretarea «însoțirii... *naturale*» cu fiica, în acest caz ²¹.

**Volumul
al IV-lea**

Pornit să acorde o deosebită importanță notelor imperfecte din ms. și să treacă pe plan secundar tocmai ceea ce este realizare literară și are deci însemnătate și estetică și istoric-literară, d-l G. Călinescu încearcă să ajungă la stabilirea unor caractere ge-

²¹ Cfr. S. Freud, *Vorlesungen über den Traum*, pg. 153.

nerale ale manuscriptelor lui Eminescu, pe cari le exploatează apoi până a ne convinge că se găsește sub stăpânirea unor idei fixe. Dealtfel nu-i greu să smulgi versuri de ici de colo, fără să ții seama nici de timpul când au fost scrise, nici de locul lor în context, spre a indica deodată ca trăsătură generală bazată pe «subconștient» ceea ce-i un mod literar al epocii, ca oricare alt mod. Fără îndoială că modul romantic trebuia să apară și la Eminescu sub diferitele lui forme, așa cum îl găsim și în poezia germană sau franceză aparținând curentului.

Ce a aflat criticul la Eminescu pe baza cercetării subconștientului? Întrebarea se pune, pentru că tocmai aceasta îl preocupă pe autor în întregul capitol *Cadrul psihic*. Spirit discursiv până la lipsă de logică, d-l G. Călinescu afirmă că nu face psihologie, și că tot ce ni se dă în acest domeniu este numai «de natură informativă și interpretativă» (pg. 6). Totuși, ceea ce condamnă în teorie, urmărește statornic în practică, închină pagini numeroase substratului oniric din Eminescu, amestecă fragmente din poezii, cari meritau o cercetare critică pe baze mult mai adecvate literaturii. Cum visul este în legătură cu somnul și cum acesta se găsește ca temă în câteva creații eminesciene, criticul ajunge la comica idee că «în genere» poezia lui Eminescu e făcută cu «sornoroasă» (pg. 11).

Surprinde în lucrările autorului suficiența cu care tratează pe înaintași în studiile eminesciene. Încearcă mai întâi să-i discrediteze, pentru ca în paginile următoare să-și însușească și metoda și rezultatele lor obținute. Un caz tipic este atitudinea față de d-l dr. C. Vlad, care, se știe, a aplicat metoda psiho-ana-

**Volumul
al IV-lea**

litică a lui Freud, la interpretarea poeziei lui Eminescu. Noul interpret condamnă metoda, îl găsește pe C. Vlad din tagma «doctorilor răătăciți în critică» (pg. 17), dar: îi aplică metoda pretutindeni. Căci, ce altceva ar putea fi cercetarea subconștientului, paginile deslânate despre uranism și neptunism, comicile pasagii, în cari se arată înclinarea spiritului lui Eminescu pentru regiunile umede «uterine», interpretarea dată poeziei erotice a lui Eminescu, decât o exagerare chiar a metodei freudiste? Nu merge autorul pe urmele doctorului C. Vlad până a găsi că insula lui Euthanasius, cu peșteră și înconjurată de ape, este «amintirea apelor amniotice, a șederii în pântecul matern»? (pg. 20). Nu ajunge tot așa până a ne spune că edenul de care este vorba în poezia *Vis* (pg. 28) este «raiul uterin al lui Simon Magul»? — și că «doma» din *Sermanul Dionis* este «aspirațiunea reîntoarcerii în cosmicul uter»? (pg. 38). De ce aceste interpretări bizare? Pentru că îl adoarme pe poet pretutindeni, îl forțează să viseze, ca să se potrivească teoriile lui Freud la interpretarea creației lui Eminescu, și mai ales ca să facă paradă de știință modernă en vogue. Uită însă că teoriile lui Freud, semite în fondul lor și aplicabile numai la bolnavi sau la semiții cari din fire și prin însăși structura lor fizică sunt de-o sexualitate bolnăvicioasă, — vezi toată literatura pornografică dela noi, de când jidanii au acaparat majoritatea editurilor —, nu se pot aplica lui Eminescu așa cum le-ai aplica lui Froim Aderca care (inevitabilă cacofonie) și-a scris romanele cu tratatele freudiene în mână...

Ceea ce este sentiment al naturii cu toate formele, pe cari le găsim în romantica apuseană, dragoste de

lac, ape, păduri, cer, ruini, peșteri, de natură exotică și vegetație luxuriantă, caracterizează sufletul modern într'o anume epocă și se evidențiază în tipare poetice, pe cari le întâlnim la toți poeții culți ai vremii, la d-l G. Călinescu devine subiect de speculație banală, fără nici o valoare în interpretarea literară a poetului Eminescu. Uneori însuși autorul își dă seama de absurditatea metodei. Astfel la pg. 49—50, analizând diferite lucrări, în cari se găsesc descrieri de lacuri, se întreabă și răspunde: «E ceva oniric într'aceasta? Nu. Sunt reprezentări firești de natură în care intră o predilecțiune pentru apă, dar atâta tot». De ce n'a aplicat aceeași idee la toate paginile anterioare, evitând astfel ridicolul unor teorii justificate cel mult la interpretarea scabroșeniilor unor contemporani? Părerea dela pag. 50 este însă numai un moment de iluminare, deoarece divagația reîncepe pentru a căuta aspirații spre «substanța primordială chaotică» în *Mureșan* și'n alte lucrări și ajunge la ideea (pg. 55) că apele pe care le găsim în poezia eminesciană «de nu vor fi amintiri de naștere în sens fiziologic», vor fi... etc. Și tot cu același înțeles se interpretează și poetica dorință a lui Eminescu de a fi îngropat la marginea mării! (pg. 56). După ce onirismul, uranismul și saturnismul sunt sucite pe toate fețele, autorul spune că «nu e gândul nostru», — adică al d-sale —, să susțină că neptunismul «înfățișează pe de-a'ntregul un fenomen oniric» (pg. 64). Nu știm și nu înțelegem, ca și autorul, care-i la urma urmei gândul d-sale, ni se pare însă că ne-am găsi în fața unui fachirism oriental menit să impresioneze galeria semidoctilor. Sau o circumstanță atenuantă: autorul nu știe într'ade-

**Volumul
al IV-lea**

văr ce vrea și ce spune. Ar dori să fie și freudian, dar să se împace și cu cei cari sunt în opoziție cu psihanaliza lui Freud. Ar vrea să nege teoretic lucruri, pe cari totuși să le admită practic sau întors, și astfel ajungi ca în cele 200 pagini hotărâte pentru «cadrul psihic» să găsești ilogică și nonsens, să surâzi la desperatele eforturi ale autorului de a lega laolaltă elemente cari la fiecare cinci pagini se bat cap în cap.

Obsedat de teoriile freudiene, interpretul la pag. 98 vorbind despre *O mamă* vede și aici orientarea lui Eminescu spre... «momentul genezei».

Cercetând erotica lui Eminescu (pg. 100 și urm.), istoricul critic nu găsește nicăiri spiritualitate. Pretutindeni vede gesturi lascive, voluptate, exaltație sexuală, dezechilibru nervos, svârcoliri erotice. Deși recunoaște că în diferite poezii apar «efluvii de sentimentalism pur», condamnă pe cei cari le iau în seamă. De ce nu anatemizează însă pe cine caută cu tot dinadinsul ceea ce nu-i spiritualitate? Aceasta este scăderea constantă a criticului: credința că ce fac alții este rău și că numai ce realizează d-sa este bun. Stăpânit de mania de a contrazice pe oricine și orice, se simte dator să susție exact contrarul și uneori uită, că opinia combătută, a fost și a sa cu câteva pagini în urmă (123—130).

«Intelectualismul și sentimentalismul, iată ce lipsește din erotica eminesciană, în fundamentul ei genitală».

Pentru toate elucubrațiile interpretării, vezi: *Prof. Dr. Siegm. Freud, Vorlesungen über den Traum*, Leipzig 1922: «Das aller ethischer Fesseln entledigte Ich weiss sich auch einig mit allen Ansprüchen des Se-

xualstrebens, solchen, die längst von unserer ästhetischen Erziehung verurteilt worden sind, und solchen, die allen sittlichen Beschränkungsforderungen widersprechen. Das Lustigstreben — die Libido, wie wir sagen — wählt ihre Objekte hemmungslos, und zwar die verbotenen am liebsten. Nicht nur das Weib des anderen, sondern vor allem inzestuöse, durch menschliche Uebereinkunft geheiligte Objekte, die Mutter und die Schwester beim Manne, den Vater und den Bruder beim Weibe»... Pag. 153.

«Das weibliche Genitale wird symbolisch dargestellt durch alle jene Objekte, die seine Eigenschaft teilen, einen Hohlraum einzuschliessen, der etwas in sich aufnehmen kann. Also durch *Schachte, Gruben und Höhlen*» etc. Pag. 167.

«Die Genitalbehaarung beider Geschlechter beschreibt der Traum als *Wald* und *Gebüsch*. Die komplizierte Topographie der weiblichen Geschlechtsteile macht es begreiflich, das diese sehr häufig als *Landschaft* mit *Fels, Wald* und *Wasser* dargestellt werden». Pag. 169.

«In capitolul acela aproape monstruos: „Eminescu și dragostea”²² — în care poetul *Luceafărului* era prezentat ca „un tip sexual veneric, adică stăpânit mereu de obsesia funcțiunii erotice”, și această concluzie dedusă din ce? din poezia lui de atâta eterată adorație — nu se putea să nu-ți aducă îndoieli asupra putinței de înțelegere a unui scriitor, fie el chiar mai mic decât Eminescu, din partea prezumțiosului biograf». Aceste rânduri de legitimă revoltă le scrie *Ovidiu Papadima*²³, care, în onestă și desăvârșită au-

²² Din «Viața lui Mihai Eminescu» de G. Călinescu.

²³ În revista *Gândirea*, Sept. 1936, pg. 376.

**Volumul
al IV-lea**

tonomie a cugetării, cu ocazia apariției primului volum din serie, contestă ²⁴ la 1932 d-lui *G. Călinescu* «nu talentul, ci buna credință în lucrul său științific» ²⁵. Dacă glasul lui O. Papadima n'ar fi sunat în pustiu și dacă n'ar fi fost înăbușit de prieteșugurile criticaștrilor, d-l *G. Călinescu* și-ar fi dat seama că a pornit greșit și și-ar fi schimbat metoda, la timp, fără să fi fost nevoe totuși de sacrificarea personalității sale, ci numai de o adaptare firească la cerințele elementare ale științei.

Când a apărut descrierea «Vieții lui Eminescu» de d-l *G. Călinescu*, nedumeriți cunoscătorii vieții și operei poetului s'au întrebat: pe ce-și întemeiază autorul prezintarea unui Eminescu cu manifestări exclusiv libidinoase, când contemporanii (*I. Slavici* etc.) și opera sa înălțase văzului tuturor o figură marmoreană cu urmele durerilor și fericirilor închise în ea? Cercetarea subsolului fiziologic în desfășurarea acelei vieți venea încă pe atunci să ni-l arăte pe autor, că'n descrierea și analiza operei poetului nu se va rezima pe operă, ci pe rezidiile, cari cad din acțiunea de creație. Un istoric adevărat se împiedcă de ele numai întrucât poate să completeze sinteza existentă în însăși operă, d-l *G. Călinescu* însă a căutat să creeze tocmai din aceste căzături un nou Eminescu. Criticul a interpretat prin substituirea propriilor sale afecte personalității poetului, pe care-l smulge din epocă și din lumea ideilor sale și-l situează forțat, în modernismul psihopatiei sexuale. Dacă uneori, în trecut, aprecierile unor critici sau istorici literari cu privire la Eminescu s'au înăl-

²⁴ In ziarul *Secolul* 1932.

²⁵ *Gândirea*, ibid.

țat în sfera ireală a romantismului, în noua lucrare de analiză după formulele freudiene, autorul descopere trupul poetului și-i observă toate mișcărilor, crispările și convulsiunile, pentru a conchide asupra caracterului operei. Aceeași exagerare ca și'n exaltările istoricilor romantici, cu deosebire că cei dintâi se găsesc în extremul irealului, acesta privește opera poetului dintr'un punct de vedere al realismului brutal, decadent. Criticul este un endocrinolog, creația scriitorului fiind efect al funcțiunilor glandiale, cercetările pornesc dela această cauză și efectul — opera — se explică prin ele. Acest Eminescu este un Eminescu, în care intervenția personalității criticului copleșește pe cea a creatorului, depășește cadrul operei; privind în jos, ridică toate rămășițele din timpul când artistul scotea din blocul de marmoră viață. În loc ca sensibilitatea criticului și istoricului să fie reținută în expoziția pictorului sau sculptorului, pornirea spre senzațional îl împinge în atelierul artistului unde examinează paleta, gogoloașele de lut, așchiile de marmoră și din ceea ce este sortit gunoiului conchide asupra operei. Substituirea propriilor instincte ale d-lui G. Călinescu i-au forțat mâna să creeze faimosul portret al lui Eminescu, pe care-l vede «hrănindu-se din libidine» și cu «aspirațiuni exclusiv carnale». Autorul «Vieții și operii lui Eminescu» a pus prea puțin din ceea ce e nevoie să știm că era al lui Eminescu și prea mult din ce nu trebuia să știm că este al d-sale.

Când vom ceti rândurile de mai jos, dintr'o creație originală a d-lui G. Călinescu, nu ne vom mira cum de a putut să vadă până și în *O, mamă*, orientarea lui Eminescu spre *momentul genezei*.

**Volumul
al IV-lea**

«Ai dreptate, Vera mea! — zise Jim, sărutându-i ombilicul și mângâindu-i vintrele, — vreau și eu ca în micul tău uter să se miște un copil!»

«— Vino! — șopti Vera, întinzând cu nerușinare mâna spre pânțele lui».

«Și ca un animal de câmp, răsculat de foșnetul excitat al ierburilor, Jim cuprinse pe Vera și se urcă din nou pe ea»²⁶.

Și acest pasagiu din romanul d-lui G. Călinescu, pasagiu în care se descrie cu lux de amănunte și cu absența oricărei psihologii procesul de pro-creație, l-am întâlnit în descrierea «Vieții lui Eminescu» de d-l G. Călinescu: «*Eminescu era un animal inocent și sănătos, care asemenea armăsarului își aruncă necurățenia pe iarba ce-o păște*». Prin urmare «*armăsarul inocent și sănătos, care-și aruncă necurățenia pe iarba ce-o păște*», nu este Eminescu, ci eroul Jim din romanul d-lui Călinescu, «animalul de câmp răsculat de foșnetul excitat al ierburilor care cuprinde pe Vera și se urcă din nou pe ea». Infiorarea trupească a autorului, dacă e vorbă să fie descrisă, găsește plasament în jurul personalității lui Eminescu, și atunci, cu această interdependență între critic și poet, fi-rește că își are explicația rațională constatarea d-lui G. Călinescu: «*Intelectualismul și sentimentalismul, iată ce lipsește din erotica eminesciană, în fundamen-tul ei genitală*».

Autorul găsește dorință carnală chiar și acolo unde nimeni altul n'ar fi în stare să vadă decât glumă grațioasă, naivă cochetărie, în «*Floare albastră*», de

²⁶ G. Călinescu, Cartea Nunții, roman, pg. 330.

exemplu, și'n scena Bogdan-Ana din *Bogdan Dragoș*. Și nu-i de mirare că pentru caracterizarea eroticei lui Eminescu criticul ajunge la expresia vulgară «inima... cere» (pag. 135), care se scufundă în înalta spiritualitate lovinesciană din «moara, la hârța-pârța»...

Incurcând lucrurile, uitând mereu dela o pagină la alta ideile susținute, autorul spune că iubirea lui Eminescu ba este sexualitate primară, ba gravă erotică, plină de religiositate, ba ceva elementar asemenea dragostei exprimate în literatura populară (pg. 135—137). Trebuie să amintim însă criticului că d-sa nu cunoaște literatura populară, unde sentimentul erotic își are formele sale de expresie și unde predomină cuviința, deci o spiritualitate întâlnită în poezia cultă a marilor poeți. Pentru a-și susține teza, criticul alege exemple numai de sexualitate nudă, apoi face și eroarea de a confunda cântecul popular cu acela al lăutarilor.

Uitând iarăși tot ce spusese mai înainte, la pag. 144 istoricul constată deodată că Eminescu «intră în iubire cu o evlavie adâncă» și că «idila eminesciană este absolută, de o gravitate evanghelică». Aceste oscilări au, de sigur, o explicație. Grăbit să prindă accente cari să facă impresie locală și de moment, criticul distruge planul de organizare unitară, care s'ar impune dintr'o perspectivă clară asupra materialului. În schimb, fiecare amănunt capătă aspect de caracter general al eroticei lui Eminescu și duce la acea ciocnire de aspecte reliefată în contradicțiile dela o pagină la alta. Se afirmă că Eminescu ar avea despre femei o concepție «carnală». Căutând să dovedească și aceasta cu frânturi de versuri scoase din context,

**Volumul
al IV-lea**

d-l G. Călinescu citează la pag. 155 și următorul argument... convingător:

„Iar când merge legănată

„Tremur c.rii și deodată

„Tremură frumsețea-i toată.

și adaugă în notă:

«*E interesant și hazliu totdeodată că pudicul I. Chendi neputându-și închipui un Eminescu așa de slobod la gură, așa de arghezian, a citit în chip absurd „tremur unii”.*»

Iată, așadar, la Eminescu „arghezianism”; când te gândești că fragmentul citat este din *Ursitoarele* și că «văduvioara» de care-i vorba nu este nici mai mult nici mai puțin decât străbuna Mușatinilor, îl vezi pe *Eminescu*, (deobicei plin de admirație pentru figurile istorice), *prins în flagrant delict și exprimând frumusețea străbunei lor prin tremuratul c.rilor și atunci te întrebi: de ce l-ar mai supăra pe N. Iorga tremuratul Țigăncilor lui T. Arghezi*, când idolatrizatul Eminescu își permite asemenea descrieri despre o Mușatină? Nu știm dacă Ilarie Chendi a fost sau nu, pudic, d-l G. Călinescu însă dovedește neglijență, îndrăzneală și lipsă de bun simț în atitudine de critic și istoric literar, pentru că textul adevărat în manuscriptul lui Eminescu este astfel:

„Iar când merge legănată

„Tremur sinii și deodată

„Tremură frumsețea-i toată.

Așa se poate ceti în ms. n-rul 2260, fol. 274—284, așa l-a reprodus și D. Murărașu²⁷. Dăm în facsimil

²⁷ M. Eminescu, *Literatura populară*, pg. 388.

Volumul
al IV-lea

versurile, pentru a se constata că, spre deosebire de alte texte din ms. lui Eminescu, aici nici despre o cetire ipotetică nu poate fi vorba. În primul vers, foarte distinctă litera *c* («Iar când merge...»), care trebuia să respingă supoziția repetării ei în forma din versul al doilea «*curii*» după d-l G. Călinescu, «*sinii*» în realitate, după cum în penultimul vers (al facsimilului) «*sin*» cetise în mod corect și d-l G. Călinescu.

D-sale însă i-au trebuit «*curii*» pentru a-l arăta pe Il. Chendi pudic, pe T. Arghezi inocent față de

*În cînd merge leginat
Trîmîndu-mi a deodată
Tremurîndu-mi a deodată
Nu i mîntuie a împlinire
Cum a bîntuie de iubire
Nici prea mic, nici prea mare
Plîndu-mi a deodată
Plîndu-mi a deodată
Trîndu-mi a deodată*

Eminescu, iar teoria freudiană just aplicată în interpretarea poeziei lui Eminescu, cu astfel de tremurări. Restabilind însă adevăratul text, poetul nu mai este «slobod la gură», «pudicul I. Chendi» nu-i «interesant și hazliu», arghezianismul lui Eminescu dispare, iar teoria concepției «carnale» în erotica eminesciană se

**Volumul
al IV-lea**

desprinde numai din personalitatea criticului, fără drept de aplicație la opera poetului.

Obsedat de ideea carnală, criticului într'atât de mult i-au plăcut curii văduvioarei, încât revine și în volumul al V-lea (pag. 214 și urm.) și, trecând la analiza *Ursitoarelor*, de astă dată nici nu mai punctează cuvântul ci-l scrie întreg.

Din moment ce a văzut tremurarea acelor părți din văduvioară, trebuia să ajungă, în mod firesc, la interpretarea următoare: «In zugrăvirea văduvei Eminescu pune, înlăturând orice dulcegărie romantică, toată estetica populară, stilizând, fără a adăoga vreo noțiune cultă, liniile. Femeia e planturoasă, sănătoasă, molatecă, galeșă, bine legată, *cu toate attributele unei bune animalități feminine*, are într'un cuvânt pe «vino 'ncoace», adică ceea ce trebuiește pentru a chema pe bărbat la promovarea speței»:

Văduvioara tinerică
 Șade ²⁸-acolo singurică
 Câte zile sunt lăsate
 Numai *ninge* ²⁹ pe la sate
 Câtă-i vremea *numai cerne* ³⁰
 Cât zăpada se așterne;
 Ea tot deapănă și țese
 Fire albe, pânze-alese
 Părul ei cel negru moale
 Desfăcut cădea la vale
Ochi-i ³¹ *tainici* ³² și câprii
 Strălucesc așa de vii,
 Iar de râde, are haz:
 Cu gropițe în obraz

²⁸ corect: *sede*. — ²⁹ = *merge*. — ³⁰ = *unei ierne*. —

³¹ In vol. IV: *ochii*; în V: *ochii*. — ³² corect: *ochii tineri*.

Volumul
al IV-lea

Și la unghiul dulcii guri
Și la alte'ncheeturi,
Și la degete la coate
La'ncheeturile toate
Ochii ard întunecoși
Fața albă, buze roși,
Iar când merge legănată
Tremur *curii* ³³ și deodată
Tremură *frumsețea-i* ³⁴ toată.
Nu-i subțire *ci'mpletită* ³⁵
Cum e bună de iubită,
Nici prea mică, nici prea mare
Plinuță la 'ncingătoare,
Plinuță la sân, la față
Incât ai ce *strânge* ³⁶ în brață.

Atât în volumul al IV-lea cât și în al V-lea se repetă același text, odată pentru a descoperi curii în «cadrul psihic», a doua oară pentru a analiza «această femeie sănătoasă, bună pentru procreiație» (V, 217). Dar dacă văzând mai sus tremuratul curilor, ar fi cetit și versul «plinuță la sân», tot în chip nepudic, ce-ar fi strâns atunci «în brață»? și ce de mai noi teorii pe capul criticului și din cine știe ce alte domenii neexplorate ar fi umplut zeci de pagini!

Și mai departe (pg. 158), interpretări false în ce privește femeia din opera lui Em. Astfel, se spune că poetul preferă femeia care are sălbătăcie, «mână păduratecă, bărbătească», și ca dovadă se citează versuri cari arată exact contrarul:

³³ Corect: *sinii*. — ³⁴ *frumseța-i*. — ³⁵ *ci'mplinută*. —

³⁶ *strânge'n*.

Volumul
al-IV-lea

«Ah! cum crengile le'ndoaie

«Mănuțe albe de omăt...

Intregul capitol *Cadrul psihic* se dăruie de la sine, deoarece autorul pornit să găsească elemente pentru sprijinirea unei teorii (acea a subconștientului), intenționat a ales din context ceea ce, de multe ori numai foarte aproximativ, se potrivea, neglijând tot ce putea să infirme teoria. Este un capitol caduc, având caracterul studiilor scrise sub stăpânirea unei idei obsedante. Și așa cum nimeni nu mai ia în seamă ce s'a spus despre Eminescu și despre alți mari creatori, pe vremea când era la modă *Lombroso*, nu se va ține socoteală de cei cari scriu sub influența lui *Freud*, îndată ce și acesta va trece în domeniul perimațiilor.

Nu se poate stabili originalitatea lui Eminescu prin reducerea lui la câteva stări sufletești primare, comune celor mai mulți poeți, oameni și ei. Uranism, onirism, neptunism? — speculații la modă, astăzi, și deci supuse demodării, mâine. Privirea senină și cinstită în opera lui Eminescu și desconsiderarea rezidiilor din procesul de creație, rezidii cari admit speculația și duc la o falsă sinteză, dela aceste două puncte de plecare, se ajunge la ceea ce este și va rămâne artă nemuritoare din totalitatea scrisului său.

Trecând la capitolul *Cadrul fizic*, întâlnești aceleași defecte. Generalizări pe baza unor detalii eterogene, imposibil să înfățișeze sintetic o chestiune. Autorul constată că natura la Eminescu este asiatică, mediteraneană, italică, orientală, boreală, etc... (pg. 174—175), după ce spusese că natura poetului

își are sediul firesc în lună (pg. 173). Și aici, ca și în alte locuri, lipsit de discernământ, pentru dovedirea sentimentului naturii la Eminescu, istoricul literar citează versuri din *Călin Nebunul* și exclamă: „A-ți crește iarbă în barbă, iată natura” (pag. 165) sau: „El umblă cu voluptate prin ploaie, simțindu-se ud ca vitele” (pag. 165) sau comica interpretare: „Babei din poveste îi place să fie căutată în cap, ea scoate ca țărani va să zică o plăcere din împrejurarea că părul ei este ocrotitor de vietăți” (pag. 166). Argumentând că la Eminescu natura nu impresionează prin varietate și culoare, ci prin cantitate, criticul amintind versul din *Călin Nebunul*: „Asvârlind întunecată câte-o muscă, câte-un pește”, interpretează: «bolta germinează „câte-o muscă, câte-un pește”, *adică în fond o muscă cât un pește*» (pag. 180).

După ce a afirmat la pg. 173 că natura din poezia lui Eminescu se găsește în lună, la pag. 195 aflăm altă idee: „E foarte de crezut că natura eminesciană cu fauna și flora ei să aibă un punct de plecare istoric în priveliștea din Moldova de sus, unul din valea Siretului, unde muntele și câmpul sunt cu planuri apropiate și nu lipsește mediul acvatic. Eminescu a și dat de altfel descripții ale geologiei sălbatice moldovene”. Așadar, la baza sentimentului naturii este reprezentare, este experiență proprie. Cum rămâne atunci cu teoria subconștientului, cu neptunismul, cu predilecția pentru... «umezelile uterine» și celelalte? Cum rămâne cu natura aceasta exprimată de Eminescu și care totuși nu-i din lună?

In cap. *Technica* se disting două preocupări ale

**Volumul
al IV-lea**

autorului, una de ordin teoretic, cealaltă de ordin practic-aplicativ. Prima ne arată și de data aceasta la ce absurditate poate ajunge d-l G. Călinescu. Analizând numeroasele însemnări din ms. poetului, însemnări cari cu siguranță nu erau menite publicității în acea formă, criticul a observat marele număr de erori gramaticale, precum și silniciile impuse limbii. În loc însă să înțeleagă imaginația aprinsă a poetului care nota în focul inspirației și care era preocupat de gând, de imagine mai mult decât de expresie, urmând ca după aceea să afle gândului și imaginii vestmântul potrivit, autorul trage concluzia că pe Eminescu nu-l interesa forma. De bună seamă că nu căuta forma pentru ea însăși, manierismul modern nu exista pentru el, după cum nu exista nici jocul „cuvintelor potrivite”, dar de vreme ce formă și fond trebuiau să alcătuiască un tot armonios, nu se putea să nu aibă și grija de formă. Că în *Egipetul* sunt greșeli gramaticale, este vădit, mai multe decât în alte poezii din tinerețe, doar însuși criticul scrie: „Deaceea poeziile cele mai necorecte sunt acele pe care poetul nu le-a publicat de bună voie ci silit de prieteni” (pg. 227). Eminescu avea deci respectul artei și nici nu se putea altfel la un poet din cercul „Convorbirilor Literare”. Ceea ce afirmă d-l G. C. la pg. 226 (bine înțeles uitând ce se găsește la pg. 227): «Însă cum Eminescu nu înțelegea să renunțe la inefabil, pentru a înfăptui un acord superficial, versurile lui rămâneau în genere imperfecte», — este pur și simplu absurd, căci Eminescu are poezii desăvârșite, la cari a ajuns prin sfortare, tocmai din comandamentul acordului între formă și fond. Imperfecte sunt în genere fragmentele rămase în ms.,

cari au scânteeri poetice, fără însă să se prezinte în forma desăvârșită a unei poezii. Ele sunt un imens material brut, din care poetul ar fi scos, prin măiestra-i putere de șlefuire și răbdare, cristalul; altele sunt numai rezidii, din și după desghiocarea și prezintara mărgăritarului. Deaceea, notele și fragmentele ms. pot servi la cercetarea naturii imaginative, la pătrunderea în procesul de creație, nici într'un caz nu constituie arta lui Eminescu. Aceasta o găsim în ceea ce el ne-a dat desăvârșit, potrivit cu concepția pe care o avea despre artă. Este ciudat să socotești că voit a stricat limba, că voit a călcat regulile elementare ale gramaticii, când știi că Eminescu și-a bătut joc de cei cari vorbeau prost românește, că a ridiculizat „păsăreasca” lui C. A. Rosetti și că odată³⁸ nu s'a sfiit să amintească și ministrului instrucțiunii Gh. Chițu, că sunt foarte necesare cunoștințele de gramatică în actele cari emană dela minister. Insuși d-l G. Călinescu constată (la pag. 238) că Em. era preocupat să găsească expresia literară *«fără să se abată dela spiritul graiului»*. Cum s'ar fi putut împăca această idee cu siluirea intenționată a regulilor gramaticale și cum stă afirmația dela pg. 238 cu neabaterea „dela spiritul graiului” față de cea dela pg. 242: „încearcă a crea însuși forme gramaticale rebele, nu numai spre a le folosi într'o greutate, dar cu tendența de a le așeza în legi”? Materialul inform din ms. nu-i considerat de Gh. Călinescu drept ceea ce este propriu zis, simplu material, fie căzătură dintr'un proces de creație, fie amorf pentru o creație viitoare. Este ca și cum am susține că Auguste Rodin avea intenția să introducă

³⁸ Curierul de Iași, 13 Iunie 1876.

Volumul
al IV-lea

drept lege facerea statutelor fără cap ori cu picioare grunzuroase, numai fiindcă în atelierul lui s'au aflat piese neterminate sau fărâmituri aruncate.

La studierea versificației aceeași contradicție între teorie și practică. „Conceptul nostru modern de poezie ne împiedecă azi să studiem versificația ca o valoare de sine stătătoare” (pag. 279). Totuși într-o bună parte a cap. *Technica* autorul se ocupă numai de problema rimei. Afirmația dela pg. 284 că poetul se folosește de moldovenisme pentru a găsi rima nu este întemeiată, deoarece foarte adesea întâlnești moldovenisme și în interiorul versurilor, unde le-ar fi putut evita prin forme sau sinonime, echivalente în silabe. Câteva exemple:

„Iară cioara, *cumu-i* cioara, cum aude că o urcă...

„*Testemelul* cu alune...

„Iar Negruzzi șterge *colbul* de pe cronică bătrâne

„Nu mai iese *sara* 'n prispă...

Pentru a se pune la adăpost, autorul arată printr'un asterisc cetirile ipotetice în textele, pe cari le reproduce, uneori pentru a-și susține diversele teze, altădată cu mărturisita intenție de a pune în circulație texte inedite. Numai că asteriscul îl întâlnești atât de rar, pe cât de frecvente sunt erorile de transcriere, cari stâlcesc înțelesul. D. ex.:

= câtă-i vremea *numai cerne*

= cât zăpada se așterne

în loc de = câtă-i vremea *unei ierne*

= cât zăpada se așterne

sau o femeie „*împletită*” în loc de „*împlinită*”, din *Ursitoarele*; apoi din *Mureșan* (pg. 12): „*Și moare'n*

lac de visuri aripa lui cea rece" în loc de „Și moaie'n lac...".

Volumul
al IV-lea

La pag. 66—67: Textul citat este după ediția Chendi. Autorul n'o amintește și reproduce toate erorile aceluia:

CHENDI-CĂLINESCU:

D. MURĂRAȘU:

Texte
eronate

«[Eată vede] lumea toată»..

«Moștenește lumea toată»..

«Și departe»...

«Că departe»...

«Unde râul cela sfânt»...

«Unde soarele cel sfânt»...

«Dinspre țările»...

«Despre țările»...

Pag. 175:

«De miresme plină»...

«De miroase plină»...

Pag. 181:

«Poartă'n gălbenateci unde»...

«Poartă'n galbenele-i unde»...

«capul lor cel mare»...

«capul lor cel roș și mare»...

«sărbători murmurătoare»...

«sărbători murmuitoare»...

Pag. 198:

«Dar în satul cela care»...

«Dar în satul cela 'n care»...

«Era și-unu mai de seamă»...

«Era și un [om] de seamă»...

Pag. 208—209:

«Inrădăcinată 'n munte cu
[turnuri]»...

«Inrădăcinată 'n munte cu
[trunchi]»...

«făclii roșii de rugină»...

«făclii roșii de rășină»...

«Ingravând în noaptea»...

«Zugrăvind în noaptea»...

Pag. 211:

«Cu palate nalte»...

«De nalte palate»...

«Florile străluce»...

«Soarele străluce»...

**Volumul
al IV-lea**

Necunoscător al credințelor și superstițiilor noastre populare, criticul literar susține (la pg. 74): ideea exprimată de poet că fiecărui om îi corespunde pe cer o stea, vine din *Timaios* al lui Platon.

Și necunoașterea limbii românești în toată varietatea ei. *Ovăs, grindeni, pericol* (pg. 246) nu sunt silniciri în vederea rimei, ci forme obicinuite în Moldova. Când Eminescu scrie:

«Căci femeea-i prototipul îngerilor *din senin*», nu aduce o inovație «ca în italienește» (pg. 247), ci un acord perfect cu limba românească. Formele: și-rături, streșină, soaric, amestic, șele, jele, nu-s modificări impuse de Eminescu (pg. 249), ci particularități de graiu din Moldova, sunt limbă vorbită de poet.

«Lacul codrilor albastru

«Nuferi galbeni *îl* încarcă

pronumele *îl* nu-i de prisos, dimpotrivă este cerut de legile limbii (pg. 257).

La pg. 275 autorul vorbește despre «homerism» și înoirile de forme, la cari poetul ajunge prin cercetarea poeziei antice. Chestiunea a fost însă tratată de D. Murărașu în *Eminescu și clasicismul greco-latin*, lucrare din 1932, utilizată de d-l G. C. fără menționare.

Uneori în cele cinci volume se găsesc și notații psihologice interesante, cari trebuie pomenite și cari dovedesc că d-l G. Călinescu ar fi fost în stare să dea într'adevăr opera de temei cu privire la viața și creația lui Eminescu, dacă și-ar fi înfrânat avântul spre sensațional și dacă dela început critica noastră nu l-ar fi amețit, prin superficiale tămâieri. În

paginile 184, 185 și următoarele, originale și frumoase raporturi între felul copacilor din poezia eminesciană și stările sufletești pe cari le sugerează, rețin atențiunea oricărui cetitor. De asemenea utilă este o parte închinată versificației și metricei (pg. 292 și urm.). Dacă însă aci pomenia de meticolosul studiu al lui *Alexandru Bogdan* «*Die Metrik Eminescus*»³⁹ apărut la 1904, făcea un act de pietate și mărturisirea că și în acest domeniu nu este deschizător de drum. D-l G. Călinescu a avut cunoștința despre această lucrare, deoarece este citată în ediția lui A. C. Cuza (pg. 664). Indată ce însă autorul caută să stabilească legături între versificația lui Eminescu și cea din alți poeți, nu mai este convingător. Dacă micile râulețe își pot croi albiile proprii și după volumul apelor lor, cu atât mai firesc este ca fluviile să țighească din stâncă, să se rostogolească în cataracte, vâltori și vijelie, să alunece în valuri euritmice. Trimiterea lui Eminescu la metrică și strofe identice din Sihleanu, Depărățeanu sau Gr. Alexandrescu este tot așa de inutilă, cum anonimului creator popular al Mioriței sau al miilor de cântece nu-i posibil și nici necesar să-i cauți identitate în formă. Citarea unor strofe germane din poeți minori, Geibel, Platen ș. a., sau și din genialul Lenau este numai paradă de erudiție. Un talent de puterea lui Eminescu izbucnește într'o infinită varietate de forme. Când ne doare o suferință sau ne bântue un sentiment, nu intervine calculul rațional de exprimare.

³⁹ In «*Elfter Jahresbericht / des / Instituts für rumänische Sprache / zu / Leipzig / Herausgegeben / von dem Leiter des Instituts / Prof. Dr. Gustav Weigand / Leipzig 1904 / — dela pag. 193—272.*

**Volumul
al V-lea**

Unele dintre analise, frumoase și spirituale, deschid un larg orizont și pot fi cetite cu folos de către elevii de liceu, cu plăcere de oricare iubitor de critică literară. Interpretarea poeziei *Melancolie* va servi ca model. Asupra *Epigonilor* am mai stăruit. Explicarea versului «Delta biblicelor sfinte», la fel ca a lui *D. Murărașu* din «Preocupări Literare» sau a lui *Victor Morariu* din «Mihai Eminescu» (I, 5). Autorul este de părere că *Egipetul* trebuie integrat în poemul mai lung *Memento mori*, așa cum îl plănuise Eminescu. Ideea însă nu este nouă, deoarece ea a fost realizată de Il. Chendi în «Preludii» (1903). Supoziția necunoașterii lucrărilor lui Chendi de către d-l G. Călinescu este inadmisibilă. În pg. 22, 23 și urm. din *Preludii* se reproduc numeroase pasagii din *Panorama deșertăciunilor*, se pun în legătură cu *Egipetul*, se analizează epizodul dacic, revoluția franceză, imperiul lui Napoleon, și exact același lucru îl face și d-l G. Călinescu acum după 33 ani. *Ilarie Chendi* este mort, cartea sa circulă și apropierea lucrării recentului biograf și critic se poate verifica. Analisa poemului, cu numeroase indicații, se găsește și la *N. Iorga* în *Istoria literaturii contemporane*, vol. I pg. 148 și urm. Se pare că autorul de aici a plecat spre a stabili paralelismul dintre Victor Hugo și Eminescu, în ce privește imaginația. Firește, și *N. Iorga* nu este menționat. Temerară deci afirmația criticului că toate versurile din *Panorama deșertăciunilor* erau «necunoscute până mai dăunăzi» (pg. 21).

Continuându-se cu exagerarea valorii însemnărilor manuscrise, *Mureșan*, cunoscut de peste un sfert de veac, fragment obscur și nedus la desăvârșire ar-

tistică, devine în expunerea critică din 1936 «dacă nu tot ce a scris mai bun Eminescu, oricum deasupra mijloacelor oricărui alt poem român în frunte cu Alecsandri» (pg. 39). Este un fel de a vedea și n'am avea motiv să-l combatem, dacă nu s'ar repeta și n'ar ajunge clișeu, deosebit numai prin coloratura superlativelor de valorificare. De exemplu: în pag. 51—52 se insistă asupra unui fragment cu versuri evident necorecte, vocabular apoetic:

«La una-i mai mic și la alta mai mare
«Căci sorii scriu timpul în acest univers
«Curând vom ajunge pe steaua senină
«Pe care în ceruri numesc-o a mea.

Platitudini, pe cari criticul le socoate «îngerească muzică siderală» (pg. 51), și față de cari trebuie să aruncăm «în vraful dibuirilor sterpe» *Inger și demon* și *Inger de pază* (pg. 52—53). Intenția exagerărilor este clară: vor fi la 1939 cincizeci ani decând s'au închis pleoapele poetului și 47 ani în șir nimeni afară de d-l G. Călinescu n'a fost în stare să descopere pe acest Eminescu nou. Dacă față de „Luceafărul”, „Doină”, „Scrisoarea I-a” și față de altele creații cunoscute, „*Mureșan*” ar putea fi «tot ce a scris Eminescu mai bun», sau celelalte noutăți comunicate de istoric sunt «îngerească muzică siderală», înțelegem că ne găsim în atmosfera unei inocente exuberanțe juvenile sau a unui speculat alarmism sensațional. Și *Mirodonis* este «minunat» (pg. 76), poate pentru versuri ca următoarele:

„Codrul cel vechiu fremea umflat de vânt
„O vale-adâncă ce'ngropa în codri
„Vechi ca pământul jumătă din munte,

**Volumul
al V-lea**

„Mâncând cu trunchii rupți scările negre
 „De stânci, care duceau sus în palat
 „O vale adâncă și întinsă, largă,
 „Tăiată de un fluviu adânc bătrân,
 „Ce pe-a lui spate văluroase părea
 „A duce insulele ce le are'n el...

Acest material amorf, din faza primară a procesului de creație, notarea ideilor în proză, așa cum îi vin poetului în minte, etalat de istoric cu emfază, analizat și așezat pe un plan «minunat» îi desminte bărbăteasca hotărâre: ...«să fim în privința lui [Eminescu] pedanți și lipsiți de pietate, ca să omorâm în noi plăcerea oarbă, orgoliul românesc, obișnuința, și adevărata poezie eminesciană să poată fi trasă fără drojdii în paginile istoriei literare» (pg. 5). Ceea ce am cunoscut cu toții până acum din opera lui Eminescu, a fost drojdie, ce trage d-l G. Călinescu «în paginile istoriei literare» este fără drojdie...

În consecință: poeziile *Epigonii*, *Inger și demon*, *Inger de pază*, *Împărat și proletar*, *Rugăciunea unui Dac* sunt lipsite de valoare, drept compensație se ridică la valoare de muzică siderală simplele înșirări de material inform din *Povestea magului călător în stele*, *Demonism* și altele, în cari, cum este și firesc, scânteierile imaginației lui Eminescu, nu lipsesc. După ce descoperitorul noului Eminescu reproduce însemnările prozaice din *Demonism*, exclamă: «Însă aceste elemente sunt de acelea care, sporite trag sufletul nostru în amețeala unor senzații necunoscute. Paharul nostru e prea subțire pentru vinul greu al unor atari extaze» (pg. 77—78).

Permanent obsedat de problema sexualității, este firesc s'o caute pretutindeni și s'o găsească chiar în

Făt-Frumos din teiu: flăcăul are flori în păr, deci: «semn al anotimpului sexual» (pg. 89).

Volumul
al V-lea

Trebue să ai o anume imaginație, pentru ca cettind versurile următoare, să poți ajunge la grotesca interpretare a autorului. Înțelegerea tabloului este foarte ușoară: Așa cum sunt amândoi călare, cei doi tineri s'au apropiat unul de altul, fata și-a lăsat capul pe umărul lui Făt-Frumos, iar caii pasc liniștiți. Ce a înțeles însă criticul? că în vreme ce caii pasc alături de ei, tinerii ca «alte două animale frumoase se pregătesc de împerechere» (pg. 90).

«*Cu mâne zilele-ți adaogi*» «e o pagină de filosofie schopenhaueriană versificată» (pg. 123). Părere foarte interesantă, dar este luată de-a-dreptul din Tudor Vianu «*Poesia lui Eminescu*» (pg. 48—50), unde se găsește și un comentariu potrivit.

Curioasă interpretarea dela pg. 148 pentru *Scrisoarea I-a*. Se afirmă că dascălul își umple urechea cu bumbac, «pricinuindu-și dar surditatea pentru lumea întinsă». Se desprinde așa de greu plastica descriere a bătrânului dascăl, căruia nu-i lipsește nici vata în urechi? Izvorul Scrisorii I-a este *Facerea* din *Rigveda*, după cum mai de mult arătase Cezar Papacostea.

Partea dela început din *Scrisoarea III-a* este un fragment din istoria otomană a lui Hammer (pg. 159). *I. Grămadă* reprodusese, pe vremuri, și fragmentul german corespunzător. D-l G. Călinescu îi trece sub tăcere, pe amândoi «izvoriștii». *Scrisoarea a III-a* este un «pamflet», după părerea istoricului interpret. Ea trebue judecată alături de articolele din *Timpul* (pg. 164). Totuși la pag. 145 se spune că elementul poetic al Scrisorilor este «violența (și

**Volumul
al V-lea**

deci invenția) verbală». Douăzeci de pagini mai încolo cetim că în *Scrisoarea a III-a* «abundența verbală este și mai nelalocul ei» (pg. 165).

Cu sălbatica *Diana* «dragostea e mecanică și mută ca împerecherea animalelor» (pg. 165). Poezia are însă cu totul alt înțeles.

Și iarăși bântue căldurile sexualismului, când se analizează versurile:

„A noastre inimi își jurau
„Credință pe toți vecii,
„Când pe cărări se scuturau
De floare liliicii.

Criticul pretinde că aci ar fi strecurată o idee generală: «aceea a necesității dragostei, care se înfăptuește *more ferarum* la revenirea epocii liliicilor» (pg. 177).

Prelucrările populare ale lui Eminescu sunt studiate de D. Murărașu în *Eminescu: Literatura Populară*, iar d-l G. Călinescu nu dispune de informația necesară, după cum se vede la pg. 206 și urm. Basmul *Dochiei* amintit la pg. 214 a fost publicat în întregime de D. M.

Și o probă de... uranism: pe baza versului

«Greeruș ce cântă în lună...

criticul conchide că avem de a face cu un greer care nu-i «terestru ci silenar». Lexic de înaltă frecvență, pentru un biet greeruș care cântă la lumina lunii.

La pg. 234, vorbind de frumusețea celor trei cântece populare intercalate în *Călin Nebunul*, criticul exclamă grav: «Strania lor ignorare dovedește lipsa spiritului critic adevărat în deceniile din urmă ale

literaturii noastre». Dar și mai stranie este ignorarea de către d-l G. Călinescu a ediției *Călin Nebunul*, complete, corecte, comentate, a lui D. Murărașu, din 1934, care stăruie nu numai asupra frumuseței acestor cântece, ci dă și indicațiile precise pentru izvoarele populare utilizate de Eminescu! Ce vrea să spună istoricul, că abia datorită sensibilității și înțelegerii sale critice se scoate la lumină genialul basm eminescian, se dovedește a fi neadevărat.

Răsboindu-se cu o «școală» imaginară, istoricul — pretinde că nimeni n'ar fi amintit de *Fata în grădina de aur*, poem «rămas necunoscut» (pg. 244). Afirmatia nu corespunde adevărului, deoarece poemul se găsește în ediția lui Il. Chendi, apoi în cea dela 1914, a lui A. C. Cuza, și'n timpul din urmă în *Eminescu: Literatura Populară*, ediția Clasicilor Români Comentati, unde D. Murărașu cercetează valoarea poemului în comparație cu modelul din Kunisch și cu lucrările inspirate de acelaș izvor ale lui Ronetti Roman și N. Iorga. Dar în afară de acestea, tocmai pentru valorificarea poemului, cu ani în urmă D. Caracostea a publicat în traducere românească basmele lui Kunisch, din care s'a inspirat Eminescu. Așadar, și de data aceasta d-l G. Călinescu sau nu este suficient informat, — ceea ce n'ar însemna o vină, dacă atunci când d-sa aduce «noutatea», n'ar lansa-o cu învinuiri la adresa istoriei literare de până acum —, sau orgoliul originalității îi impune reticență. Contestarea unei legături poetice între *Fata în grădina de aur* și *Luceafărul* poate fi enunțat numai cu titlu de curiositate (pg. 244). Insuși poetul a arătat că'n Luceafărul a plecat dela basmul lui

**Volumul
al V-lea**

Kunisch, pe care, cum era și firesc, l-a modificat potrivit cu o nouă concepție.

Analisa încercării de roman *Geniu Pustiu* (pg. 284 și urm.) nu ne oferă nimic nou ce să nu se știe de ani de zile. Același lucru și în ce privește *Sermunul Dionis și Cezara*.

Legătura între *Doina* și articolele politice ale lui Eminescu, substratul popular din *Doină* (pg. 299 și urm.) au fost studiate pe larg, într'un orizont mult mai clar de *D. Murărașu* în *Naționalismul lui Eminescu* și în *Eminescu: Literatura Populară*. De asemeni valoarea literară a articolelor politice. D-l G. Călinescu perifrazează sau diluează ideile precursorului său (pg. 313—322: *Scriitorul*), pe care a avut grijă să încerce a-l înlătura printr'o campanie ne-susținută decât prin incisivitatea verbului. Cu prilejul apariției primului volum al d-lui G. Călinescu «Viața lui Mihai Eminescu» spuneam⁴⁰: «Pentru ce ne-am mira, așadar, că d-l G. Călinescu nu înțelege de ce *Scrisoarea a III-a* și *Doina* sunt studiate [de *D. Murărașu*] alături de articolele politice, parcă între acestea n'ar fi o extraordinară înrudire de sentimente, atitudini și expresii! Criticul nu pricepe însă nici de ce articolele sunt studiate din punct de vedere literar. Să-l lămurim: Eminescu nu-i un cap „științific”, articolele sale nu sunt studii sociologice. În câteva articole numai Eminescu ne apare ideolog pur, în cele mai multe însă argumentează ca un *liric*, ca un *literat* care-și expune avântul inimii sale». În vol. al V-lea, pg. 307, d-l G. Călinescu acceptând acest punct de vedere, scrie că în articolele sale

⁴⁰ În revista «Mihai Eminescu» 1932, pg. 38.

Eminescu se servește de «mijloace lirice de a concretiza ideia», iar la pg. 311: «gazetăria lui Eminescu e o operă ideologică și poetică totdeodată».

În cunoscutele versuri «Vezi colo pe uriciunea...», criticul vrea să identifice pe *Pantazi Ghica* (pg. 308). *Titu Maiorescu* afirmă în *Ist. contimp. a Rom.* că-i o aluzie la *Ion Ghica* (cfr. D. Murărașu, Naționalismul lui Em. pg. 335).

În capitolul final al lucrării *Eminescu în timp și spațiu*, autorul se luptă mai întâi cu cercetătorii izvoarelor în poezia lui Eminescu. Toate aceste izvoare însă n'au nici o valoare. De ce? Pentru că n'au fost aflate de d-l G. Călinescu. Incolo, de câte ori criticul istoric are ocazia să identifice vre-un izvor, nu ezită să-l enunțe cu o caracteristică eloquentă. Capitolul dela sfârșit nu numai că nu aduce nimic nou, ci nu însumează, ca de obicei, nici datele precise din cercetările înaintașilor G. Bogdan-Duică, I. M. Rașcu, D. Murărașu, Tudor Vianu și alții. Apropierea pe cari le face între *Eminescu* și *Boiardo* nu-s concludente, influența lui *Crețeanu* a studiat-o mult mai serios *Radu Paul*, cea a *Lepturariului* a dovedit-o D. Murărașu, după cum tot acesta a stăruit asupra asemănărilor de idei la *Eminescu* și *Maiorescu*, *Hasdeu*, *Eliade*, de vocabular la *Eliade* și la *Eminescu-gazetarul*. Eventuala influență a lui *Gr. Alexandrescu*, *Nicoleanu*, *Bolintineanu*, *Sihleanu*, *Depărățeanu* este tratată sumar și nu duce la nici o concluzie precisă. Înrăurirea lui *Alecsandri* a fost studiată în linii mari și adânci de către I. M. Rașcu, iar pentru *Alecsandri* și *Eminescu* folcloristul ne stă la îndemână lucrarea luminoasă a lui D. Murărașu. Paginile d-lui G. Călinescu, în această privință, sunt

**Volumul
al V-lea**

de-o supărătoare superficialitate. Și *influența străină* în doctrina naționalistă exprimată de Eminescu la *Timpul* apare în lucrarea d-lui G. Călinescu fără titlu și drept de noutate față de cele ce se știu din *D. Murașu: Naționalismul lui Eminescu; Eminescu ziarist și gânditor politic; Tudor Vianu: Hegel în cultura română; I. Zeletin: Romantismul german și cultura critică română*. O veche idee fixă a autorului este că Eminescu n'a suferit influența lui Hegel (pg. 346), deși împotriva d-sale stau mărturie numeroasele note germane și românești din manuscriptele poetului. A nega însă evidența și a argumenta absurdul, este una dintre cele mai frecvente obișnuințe ale autorului.

Povestea magului călător în stele, pe care nu poetul a numit-o așa, ci criticul, colaborator al lui Eminescu, la fel cum O. Minar pretindea, anii trecuți, să fi fost colaborator al lui I. L. Caragiale la unele piese, acea poveste a fost publicată mai întâi în *Viața Românească* (Sept.-Dec. 1932), de unde a trecut în «descrierea operei lui Eminescu». Felul cum a publicat-o d-l G. Călinescu și cum a folosit-o în recenta sa lucrare, va forma un capitol special de studiu, altă dată.

Acum vom continua numai cu semnalarea greșelilor de transcriere din altele:

Pag. 127: versul din *Glossă*: «Nu spera când vezi *mizerii*» perpetuează absurditatea din numeroasele ediții neglijente. Trebuie corectat: «Nu spera când vezi *mișei*».

Pag. 218: In loc de: «A *noptii* singurătate» se va ceti: «A *noastră* singurătate».

Volumul
al V-lea

Texte
erodate

Pag. 218:

In loc de:

Se va ceti:

*Si când vântul va sufla
Teiul se va legăna
Florile s'or scutura
Iară tu te-i deștepta
In plutirea norilor.
In căderea florilor,
Pe a isvoarelor sunare
La glas de privighetoare...*

*Iar când vântul va sufla
Teiul se va legăna
Florile și-a scutura
Iarăși te va deștepta
In plutirea norilor
In căderea florilor
Pe-a isvoarelor sunare
Pe de-apururi călătoare
La glas de privighetoare...*

Pag. 219:

In loc de:

Se va ceti:

*Adoarme astfel cum șade..
Cât sub candelă mocnită...*

*Adormind astfel cum șade..
Și sub candelă smerită...*

Fragmentele din *Mușatin și codrul* sunt și ele re-
produse cu greșeli.

Pag. 220:

In loc de:

Se va ceti:

*Curgeau râurile reci..
Și de stânci i se lovește...*

*Curgu-mi râurile reci..
Și de stânci i se iezește...*

Pag. 221:

In loc de:

Se va ceti:

*Ușurel nici se mai simte..
Nime 'n lume nu era
Numai mierla șuera;
Cucul cântă, mierla zice...*

*Ușurel mi se mai simte..
Nime 'n juru-i nu era
Numai mierla șuera
Iară el se cobora
Unde apa tremura
Cucul cântă, mierla zice...*

Pag. 222:

*Și împărat să ne alegem..
Și căprioarele nu joacă...*

*Și împărat să mi te-alegem..
Și căprioarele joacă...*

Pag. 223:

*Dar de mult sunt fermecată
Și de somn întunecată,
Numai noaptea mă trezește
Luna când călătorește...*

*Dar de mult sunt fermecat
Și de somn întunecat,
Numai noaptea când sosește
Luna 'n cer călătorește...*

Toți tufanii mi s'adună...

Iară lumea mea s'adună...

Volumul
al V-lea

Criticul găsește *un modernism surprinzător* în această imagine de o «suavă» «monstruozitate» (224):

Vede turme rătăcite
Care pasc pe lângă pâraie
Ca la lebede se'ndoaie
Gâtul lor.

Dar versurile în forma lor adevărată fiind astfel:

Vede turme rătăcite
Caii pasc lângă pâraie
Ca la lebede se'ndoaie
Gâtul lor.

comparația: gâtul cailor sveltți cari pasc, asemănător cu al lebedelor, n'are nimic din modernismul surprinzător și cu atât mai puțin din «suava monstruo-zitate». Firește, când imaginea se referă la *gâtul oilor* (din turma de greșeli) *comparat cu al lebedelor*, poate da loc la orice interpretare, iar monstruo-zitatea este mai curând ridicolă decât suavă. Ideea însă aparține d-lui G. Călinescu, nu lui Eminescu.

Texte
erodateDin *Călin Nebunul*:

Pag. 228:

In loc de:

Se va ceti:

Era și *una mai de seamă...*
Inrădăcinată'n munte cu *turnuri*
[lungi...]
Și pe arcurile 'nguste *făclii*
[roșii de rugină...]

Era și un [om] *de seamă*
Inrădăcinată 'n munte cu *trunchi*
[lungi]
Și pe arcurile înguste *făclii roșii*
[de rășină...]

Ingravând în noaptea clară...

Zugrăvind în noaptea clară..

Pag. 229:

Și când sue *uriașii...*
Intr'o depărtare
Murmuria valea cea adâncă...
Noaptea 'ntinde măreția-i,
luna doarme, lumea moare...

Și pândind trec *uriașii*
Intr'o sură depărtare
Murmură valea adâncă...
Noaptea 'ntinde măreția-i,
lunca doarme, lunca moare...

Volumul
al V-leaTexte
eronate

Pag. 230:

Luna doar, trecând prin ceruri, Luna doar trecând prin ceruri,
voind *cerul* să-l pătrundă... voind *codrul* să-l pătrundă.

Pag. 232:

Florile de mac ce umflă *Flori de mac* ce umflă
noaptea *capul lor [cel] mare...* noaptea *capul lor cel roș și*
[mare...]

Nu s'alege 'ntre noi lupta, Nu s'alege 'ntre noi lupta,
c'ostenim *astă-zi, vezi bine...* c'ostenim *așa, vezi bine...*

Când *întinerește* parcă... Când *încremenește* parcă...

Pag. 233:

Și pe-aproape aproape *strânse...* Și pe-aproape aproape *stînse...*
Trece-o umbră fugătoare, Trece-o umbră fugitoare,
ce voia să se ascundă... *ce fușnea să se ascundă...*
Și pe babă-o aruncară Si pe babă-o aruncară
în isvorul unde seci... *în isvorul c'unde reci...*

Pag. 237:

Și-am pornit pe-un deal de Și-am pornit pe-un deal de
[cremeni... [cremeni...
picioarele se *topiră...* picioarele se *topeau*
... *pocniră...* ...*pocneau*

Și 'ncălecând pe-o șea, Și 'ncălecând pe-o șea,
v'am spus-o așa... *v'am spus-o toată așa...*

Acestea sunt câteva exemple de mutilare a celui mai frumos basm din literatura română, basm pe care d-l G. Călinescu pretinde a-l fi valorificat acum întâia oară. Se înțelege, cu asemenea falșuri întâietatea îi aparține; nu numai contemporanii, ci și urmașii îi vor lăsa textul neatins, neutilizat, pentru că în cazul cel mai bun acest text original s'a născut din colaborarea Călinescu + Eminescu.

Volumul
al V-leaTexte
erodateDin *Miron și frumoasa fără corp*:

Pag. 243:

In loc de:

Când așa-i *menit de vechi...**De atâția ani acuma...*

Fă-te că nu știi...

Se va ceti:

Când așa-i *menit din vechi...**De.., atâta-ți spun acuma*

Fă-te că nici știi

Din *Fata în grădina de aur*:

Pag. 245:

In loc de:

De-aceia 'n *vale ard lumini...*

Se va ceti:

De-accia 'n *sale ard lumini...*

Pag. 247:

Văzând cu *ochii, că pier*
de-a 'n picioare —

Din zi în zi —

*atunci el a deschis...*Văzând cu *ochii, pier*
de-a'n picioare

Din zi în zi —

atunci ele-au deschis...

Pag. 250:

Vui, murmur,

*să-l oprească nu pot.*Și din *fereastră perdelele...*

Vui, murmur,

*s'o oprească n'o pot.*Și din *ferești perdelele...*

Pag. 251:

I-ar fi *vorbi**cuvântul de pe gură...*Cumpliții *muri și poartă...**Din ochi-i cură..*I-ar fi *sorbi**cuvântul de pe gură..*Cumpliții *muri și porți...**Din ochi-u-i cură...*

Pag. 252

De mă *iubești;**să-mi fii de vremea mea...*De mă *iubești,**să-mi fii de seama mea...*Și *altele...*

În *Postfață* autorul scrie că lucrarea sa se adresează «speței mai restrânse a oamenilor de studiu și de năzuințe intelectuale». Aceștia însă, obișnuiți cu exactitatea și corectitudinea, sunt puși în situația de a constata că adresa este greșită, de vreme ce: *materialul informativ* a fost însușit în bună parte din lucrările altora, cu desconsiderarea celor mai elementare obligații; *textele*, deși date drept inedite, sunt cunoscute de mulți ani din publicațiile altora; înglobându-le în cărțile sale, fără indicarea edițiilor, de unde le-a extras, deși afirmă că sunt reproduse direct după ms. dela Academie, și-a luat asupra-și și erorile înaintașilor; alte *texte*, cari sunt de fapt inedite, se prezintă într'o stare atât de mutilată, prin erorile de transcriere și cetirile ipotetice, încât vor deveni un nesecat izvor de mistificări, confusii și speculații pe o temă falsă din capul locului.

În cercetarea celor șase volume am ținut să dăm semnalul unei noi științe care tinde să se răspândească și să devină metodă: este știința împrumuturilor de înzestrare, a conversiunilor, deturnărilor și delapidării fondurilor... spirituale.

Ne aducem aminte de un basm cetit undeva. Un împărat a avut odată gândul ciudat să iasă la plimbare în toată goliciunea. Indată s'au strâns în jurul lui curtezani și lingușitori, cari i-au spus că nici odată nu s'a arătat în lume într'o îmbrăcăminte mai frumoasă și mai împărătească. Azi așa, mâne așa, până când însuși împăratul a început să creadă, că într'adevăr este îmbrăcat în haină strălucită. Într'ozile însă iată că întâlnește pe stradă un străin care izbucnește în hohot de râs. — «De ce râzi?» — «Dar nu vezi, omule, că ai ieșit gol pe stradă?»

**Volumul
al V-lea**

Autorul «Vieții și Operei lui Mihai Eminescu», d-l G. Călinescu, este de vr'o 6—7 ani stăpânul absolut al spațiului unui ziar, pe care-l umple săptămânal, semnalând apariția unor lucrări, uneori făcând expuneri critice frumoase, demne și obiective, altădată surprinzând printr'un atac pătimaș, ca din senin. Totul pare să fie în funcție de un capriciu al momentului sau de interdependența între autor și critic, care înoadă prietenii, laudând pe cine nu merită, coborînd ce se impune unei atențiuni liniștite. În această situație și-a creat și amici și adversari. Cei dintâi însă i-au făcut un imens rău, lingușindu-l atâta timp, până când însuși d-l G. Călinescu a început să creadă că fastuasa-i goliciune este într'adevăr cea mai strălucită haină.

Domnul G. Călinescu este un om cu variate cunoștințe, a dovedit și-o mare putere de muncă, dispune de un stil bogat, frumos, uneori plin de avânt, însfârșit natura l-a înzestrat cu însușiri și stăruința i-a îmbogățit mijloacele, care l-ar fi putut ajuta să dea adevărata frescă eminesciană, pentru câteva generații de aici înainte. S'a ostenit câțiva ani în șir, topindu-și vederile de-asupra manuscriptelor poetului dela Academia Română. Impotriva tuturor acestor calități s'a ridicat demonul marilor defecte: abandonarea conștiință a oricărei discipline, chiar fățișă sfidare —, introducerea unei metode, care mâine, urmându-i exemplul, va putea duce la depozitarea și a puținului material informativ care de drept și de fapt ar aparține exclusiv d-lui G. Călinescu. Luând lucruri dela alții și prezintându-le drept ale sale, alergând spre sfârșit cu iuțeală inexplicabilă, aruncând dispreț în depozitați, reproducând

texte cu înspăimântătoare greșeli și lipsă de discerământ, speculând nimicurile, introducând sensaționalul, alarmismul și abjectul în materie de istorie literară din anticamera romanelor scabroase sau a tratatelor de psihopatie, autorul a dovedit că nu stăpânește materialul nici în adâncime, nici în orizont, și că din cauza pripirii n'a fost în stare să și-l asimileze și prelucreze pentru vastitatea operei enunțate. Planul frumos, titlurile capitolelor încăpătoare și cu perspective sunt desmințite prin conținut.

În declarată opoziție cu constructivismul «arhitectural» (V, 376), d-l George Călinescu pleacă totuși delă acest principiu academic, care se evidențiază chiar în economia volumului întâiu, unde rămâne numai cu intenția de a construi pe acești doi piloni: «*Filosofia teoretică*» și «*Filosofia practică*», a lui Eminescu, după «*Kritik der theoretischen Vernunft*» și «*Kritik der praktischen Vernunft*», a lui Kant, căci în timpul lucrului șubreda alcătuire s'a prăbușit, pe un mal și pe celălalt sinistru și artificial stau înfipti cei doi piloni goi, iar în mijloc rânjește vidul care a înghițit un material amorf, altul alterat de vermina freudiană, ici și colo câte un metal prețios. Astfel, d-l G. Călinescu se arată nepătruns de esența filosofiei kantiene: să știe ce vrea — *teoretic*, să vrea ce știe — *practic*, să simtă *estetic* în urmărirea, pas cu pas, a vieții și operei lui Mihai Eminescu. Din întunerecul superficialității sau în falșa lumină a prieteșugurilor au licărit fugare dăre de fosfor...

Omului de muncă istovitoare, d-lui George Călinescu, toată admirația și recunoștința omenească, lucrării sale științifice însă, de care s'a vorbit în aceste pagini, aceste observații, pentru determinarea auto-

**Volumul
al V-lea**

rului de a relua în studiu imensul material, ca să-l prelucereze acum, după ce-l are acasă, adunat în forma strânsă a celor șase volume, să amputeze ecrescențele, să elimine senzaționalele speculații și, cu respectul cuvenit înaintașilor, să ne dea, în spiritul disciplinei obicinuite, ceea ce suntem convinși că ar fi în măsură să ne dea: *Adevărata viață și operă a lui Mihai Eminescu*.

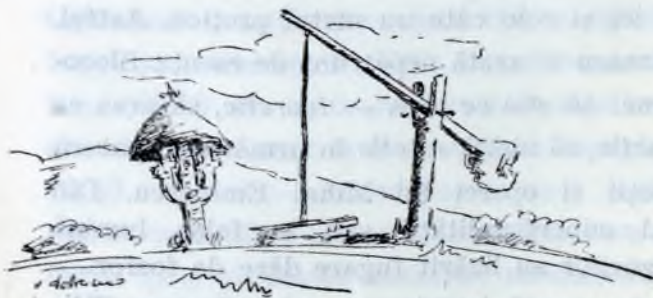
Dacă însă scăderile subliniate prin aceste note marginale ar însemna pentru autor calități, atunci, evident, vorbim două limbi și nu ne înțelegem.

Dar, după ani și ani, d-l G. Călnescu va ajunge, poate, să reflecteze cu amărăciune asupra versurilor lui Goethe din prologul faustian:

Was glänzt, ist für den Augenblick geboren,
Das Echte bleibt der Nachwelt unverloren

I. E. Torouțiu

Membru corespondent
al Academiei Române

Geneza sonetului „Veneția“

de Ladislau Gáldi

Deși există câteva studii parțiale despre arta plămuirii la Eminescu ¹⁾, nimeni n'a încercat încă să tragă toate concluziile din variantele diferitelor poezii, care, după ce rămaseră mult timp ascunse în numeroasele caete manuscrise ale poetului, au devenit, măcar în parte, accesibile prin ediția critică îngrijită de C. Botez. Iată scopul ce editorul însuși l-a arătat în *Lămuririle* sale: «Le-am dat... pe toate (adică variantele ms.) pentru acei cercetători cari ar voi să studieze *procesul de creație* a poetului, dându-le posibilitatea să pătrundă în tainele ascunse ale muncii de *creație artistică*» ²⁾. Un îndemn tot atât de precis se găsește și într'unul din studiile din urmă ale lui G. Ibrăileanu: «Poate se va găsi un tânăr, iubitor al lui Eminescu, care să se sacrifice. Să renunțe la sborul de vultur, de unde opera e privită prea de sus, — și adesea nici nu se mai zărește — și să facă un stagiul în subsolurile ei. Îndeletnicire migăloasă și prozaică» (ceea-ce-i contestabil) «dar nu fără posibilitate de rezultate interesante» ³⁾.

Iată cele două îndemnuri cari m'au hotărât ca, după alte studii eminesciene ⁴⁾, să mă ocup de chestia variantelor. Sunt conștient de toate riscurile și greutățile unei întreprinderi de acest fel. Știu foarte bine că taina creației artistice ca orice proces psihic nu poate fi relevată în întregimea ei prin metodele cercetării obiective, că multe detaliuri cari au poate o importanță decisivă, trec neapărat neobservate, neputând fi fixate, analizate și explicate nici cu munca cea mai meticuloasă ⁵⁾. Dar din faptul că taina momentului creator propriu zis rămâne necunoscută, trebuie să renunțăm «a priori» la orice analiză stilistică, lingvistică și psihologică a diferitelor variante? Trebuie

să neglijăm realitatea revelantă a textelor ce *avem sub ochi*, și cari ne dau dovezi *materiale* nu despre niște clipe izolate ale muncii poetice, ci despre un proces continuu de creație artistică ⁶⁾. Grație variantelor suntem în stare să urmărim evoluția gândirii, mersul asociațiilor și chiar străfulgerările intuiției, cari toate, ca fapte psihice, stau, după celebra formulă a lui Benedetto Croce, în relație neîntreruptă cu evoluția expresiei ⁷⁾. Dacă încercăm să ne transpunem în mișcarea interioră a acestui curent creator care cuprinde în dinamismul lui elementele intelectuale și afective cele mai disparate în aparență, ajungem să descoperim cu siguranță aproximativă, chiar *motivele* schimbărilor de text, de rime, de construcție gramaticală, etc. Motivele despre cari e vorba aici, nu putem să le construim *noi*, ci trebuie să le căutăm și le demonstrăm în variantele înseși, în textul lor, în aluziile lor mai mult sau mai puțin vădite, și numai aceste fapte exterioare, palpabile și controlabile ne autorizează să refacem printr'o «Einfühlung» care-și are firește și ea rolul ei, evoluția creației poetice. Această reconstruire a textului definitiv este imposibilă fără o cunoaștere cât se poate de adâncă a temperamentului poetului. Trebuie să ne identificăm cu el, dacă nu pentru momentul inspirației, darul gratuit al Muzelor, ci pentru elaborarea temei date ⁸⁾. În cercetarea noastră trebuie să găsim înainte de toate ideea, adică expresia ei, versul sau strofa, care a servit de punct de plecare poetului, care este, ca să spunem așa, sâmburele poeziei. Numai atunci vom fi în stare să pricepem procesul cristalizării, dacă suntem siguri din ce vers, din ce gândire și-a luat sborul întreaga poezie. Deaceia cronologia variantelor este un fapt esențial în tălmăcirea lor ⁹⁾. Numai așa vom pătrunde, grație muncii filologice și intuitive, în penumbra atelierului sufletesc. Avem să privim nu forma săvârșită, «Sein»-ul poeziei, ci devenirea ei, mișcarea ei dinamică, adică «Werden»-ul. Numai așa se va degaja din textul definitiv întreaga stratificație a variantelor anterioare, »adevărata geologie a poeziei« care va înlesni desigur înțelegerea perfectă și gustarea estetică a creației de artă. Numai așa vom avea o idee despre îmbinarea neconținută a fondului și a formei, despre relațiile reciproce ce există între conținut și expresie, numai așa vom obține o analiză poetică controlabilă și din punct de vedere filologic.

În opoziție cu procedeul unor critici, despre cari Platen a spus cu atâta ironie justificată:

«Geschwätz'gen Krittlern gönne du die Kleinheit,
Bald dies und das zu tadeln und zu loben,
Un nie zu fassen eines Geistes Einheit»

— scopul nostru este tocmai *descoperirea unității spiritului* creator, chiar în oglinda variantelor unei singure poezii.

*
* *
*

Ca primul exemplu al acestei metode de cercetare am ales sonetul *Veneția* din mai multe motive. N'am intenția să adaug contribuții nouă la chestia atât de discutată, dacă este o traducere sau o prelucrare, o «imitație», precum zisese poetul în-suși¹⁰⁾. Cauzele preferinței noastre sunt de altă natură. De o parte avem în acest caz nu mai puțin de 19 variante cari permit să fixăm, aproape pas cu pas, calea cristalizăției poetice, iar de alta, munca noastră va fi ușurată prin împrejurarea că cunoaștem exact izvorul inspirației, adică punctul de plecare al plămuirii, care fără îndoială e un sonet de Caetano Cerri, din volumul *Aus einsamer Stube* (1864) retipărit de I. Grămadă¹¹⁾ și'n timpul din urmă de C. Botez. Originalul nemțesc fiind așadar bine cunoscut, îl vom reproduce numai după exigențele cercetărilor noastre.

Vom examina sonetul eminescian în trei părți: mai întâi considerăm fiecare din cele două catrene aparte și'n urmă, terținele, cari formează, tematic și structural, o unitate indivizibilă. Compararea variantelor se va face deci în trei părți.

I.

Iată originalul strofei prime:

So oft ich seh' in düstrer Mondeshelle,
Wie, folgend einem innren dunklen Zwange,
Das Meer sich schmiegt in nie gestilltem Drange
Wild an Venedigs bleiche Marmorschwelle (v. 1-4).

Accent personal (So oft ich seh') și acumulație de anti-teze cari se suprapun: in düstrer — Mondeshelle; Mondeshelle

— einem innren dunklem Zwange; dunkler Zwang — schmiegt; schmiegt — Drange și wild; wild — bleiche Marmorschwelle. Cele două versuri dela început arată cum poetul contemplator se asimilează sufletește la atmosfera unei nopți vapoaroase din Veneția, iar cele două din urmă prezintă marea personificată, care «sich schmiegt» neconținut la «pragurile de marmură» simbolizând în tăcerea lor orașul personificat: iubita (nu mi-reasa!) moartă.

Eminescu și-a început munca de adaptare printr'o imitație directă, păstrând elementul subiectiv și o parte din antiteze, deși acestea sunt menite să dispară aproape complet din variantele următoare:

1. Când sub lumina lunii *clar obscură*
cf. «in düstrer Mondeshelle»)
2. { (Eu vęd [un val pornit] pornita mare
de durere-adăncă)
| Marea pornită de durere adăncă
3. { (Plăngănda mare, ce vuind s'aruncă)
} Pe ale Veneției trepte se aruncă
4. { (Pe ale Veneției trepte de marmură palid-pură)
} Măngăind (cf. «sich schmiegt») ...palid-pură.

Prima încercare a avut acu, precum se vede, un rezultat important: eliminarea «eu»-lui (Eu vęd) care îi permite poetului să ne arate Veneția nu după impresia unei seri cu lună, ci «sub specie aeternitatis». Altmintrelea strofa nu e de loc izbutită; greșeli de ritm, epitete compuse și greoaie la fel cu ale lui Aristia (rozalbă!), rime neexpresive și monotone (*u-ă* în *aruncă* și *obscură:pură*), asonanțe (*adăncă:aruncă*). Nici varianta a doua nu aduce schimbări hotărîtoare. Remarcăm în versurile

(Oceanul pornit de doruri lunge) Porni oceanu
intunecata-i jale

Sub a luminii lună palid-clară,

inversiunea curioasă «a luminii lună» în loc de «lumina lunii» ca și metateza celor două imagini: mai întâi *oceanul* cu «doruri

lunge» și numai apoi versul relativ la lumina lunii. Antiteza din *clar-obscură* se atenuează, aici avem numai *palid-clară* sub influența versului 4 din var. I. Eliminarea antitezei interioare este și mai evidentă în două alte soluții ale aceluiaș vers:

II. b. Sub a luminii lună *blândă clară*

II. c. Când luna trece'n nouri *rosă clară*.

Terminul cel dintâi din epitetul compus arată exact *colorarea treptată* a imaginii vizuale (*clar-obscură*, *palid-clară*, *blândă clară*, *rosă clară*). Versul următor dă totodată și cheia prefigurării. În var. II, avem, printr'un efect de contrast bine cunoscut,

Ș'aruncă unda-i *neagră* temerară

Pe-ale Venetiei scări de marmură (albe) pale.

Dacă privim epitetele *întunecat*, *rosă-clară*, *neagră* și *albe* (pale), regăsim, într'un ordin mai regulat, ceva din antitezele originalului. Prima impresie a lui Eminescu era deci de caracter vizual: el vedea și vrea să redea *jocul luminii și al umbrici*. Aceeaș concepție e reprezentată și de var. III, care este mai independentă de originalul nemțesc:

De-asupra mării luna'n nouri joacă,

Acoperind *Venetia măreață*

C'un vâl diafan de argintoasă ceață

În giulgiul alb *mărirea* ei o'mbracă.

Toate trăsăturile realiste ale descrierii (ca «*Marmor-schwellen*») au dispărut. Dar în schimb se ivește un motiv nou: *mărirea Venetiei*. Forma rămâne neînchegată; avem repetări «*măreață*, *mărirea*», rime monotone (*a-ă*), ritm neîndestulător (cf. versul 3!) etc. Cu această încercare puțin reușită se încheie șirul variantelor din grupa A.

Var. IV. (Grupa B) reia motivul «argintoasă ceață» pe care-i prezintă acum sub lumina lunii care răsare. Motivele realiste reapar, și dau, din punct de vedere formal, cea dintâi pereche de rime definitive:

Venetia doarme sub un vâl de ceață (cf. v. 3. var. III)

Și luna lîn răsare dintre *dealuri* (frumos și expresiv)

Și poleind străvechile *canaluri*

Cu raze'mbracă apa ce se'ncreață..

Două puncte deficiente: ca fond, la Veneția nu se văd *dealuri*, iar ca formă, «apa se încreață» este o simplă «cheville» (creață după rima «ceață» în strofa 2. brațe-viața). Eminescu a simțit bine, deaceia în loc de *dealuri* a pus numaidecât *maluri*) var. VI-VII) care convine mult mai bine la acest tablou de mare.

Și luna *lin* răsare *dinspre* maluri.

În var. V. găsim și cealaltă pereche de rime din care se va desfășura forma definitivă:

Pe murii triști ai anticei Veneții
(cf. S'a stins viața *falnicei Veneții* !)
Un giulgiu de abur luciu se lățește (ritm slab!)
Cetatea doarme iară luna crește (antiteză !)
.... apei luminându-i creții.

Este evident că v. 2—3, cu rima lor banală (tot în — *ește*) nu se pot conserva. Deaceia revin v. 2—3 din var. IV. cari totuși nu aduc încă soluția finală. Două încercări, din punct de vedere al fondului, dar una singură pentru formă :

Var. VI. Veneția doarme sub un vâl de ceață
Și luna *lin* resare *dinspre* maluri
Restrăbătând străvechile canaluri
Cu raze 'mbracă apa *lină*, creață.

Toate antitezele sunt eliminate ; poezia seamănă cu un *pastel*.

Nu este fără interes că tocmai în această fază găsim — după R. Manoliu — o reminiscență din Alecsandri, care a scris în *Gondola trece* (1862) :

Revarsă tainic a sa lumină
Peste palaturi, printre *canaluri* ¹²⁾.

Repetarea celor doi *lin* este, desigur, o neglijență menită să dispară. Și'n mod curios schimbarea unui singur cuvânt pricinuește o transformare radicală a tabloului care-și pierde caracterul static :

Var. VII... Și luna *trist* s'arată despre maluri (cf. var. XIII)

Străbate 'ncet anticele canaluri
Juca 'n lumină apa *vuind* creață.

Iată cum reapare influența îndepărtată a adverbului *wild* din poezia germană !! Strofa e acum mai bună, dar rimele *ceață* — *creață* n'au corespondențe exacte în strofa următoare, deaceea trebuie părăsite. O serie de încercări nouă dela var. VIII — la var. XV. cari deși nu dau din punct de vedere formal, nimic definitiv, arată totuși calea gândirii poetice. Am observat acu că'n variantele IV—VII (Grupa B) reapar niște motive realiste, «arhitecturale» ca «muriu triști ai anticeii Veneției» (var. V) sau «străvechile canaluri» (IV, VI), «anticele canaluri» (var. VII). După motivul *umbră—lumină* (Grupa A), și atitudinea pur *descriptivă de pastel* (Grupa B), iată o serie de variații inspirate de o parte de *motive realiste locale*, iar de alta de *drama intimă*, a orașului mort (Grupa C). Imposibil să nu observăm în această transformare a tonului fundamental o adâncire treptată a concepției, o pătrundere progresivă în tainele Veneției pe care Eminescu le-a interpretat fără impresii personale, numai în mod intuitiv, sau după asociațiile izvorâte din lecturile sale.

Avem să vedem acum întregul arsenal al acestor trăsături de «couleur locale» venețiană :

În var. VIII. e vorba de «suspine, sărutări, semnaluri» cari se îmbină cu prezentarea orașului mort într'o formulă negativă :

„Veneția moartă n'are svon și larmă,
N'auzi (impersonal!) suspine, sărutări, semnaluri
(frumoasă aliterație expresivă)
Nu sgomot blând de guri, *lumini de baluri*
(Cf. poate «sgomote de bal», la Alecsandri
(*Palatul Loredano*, 1811).
Nu serenade, nici ciocniri de armă».

În această variantă începutul «Veneția moartă» îi părea poetului prea categoric și deaceea în var. IX. readuce o soluție anterioară :

«Veneția doarme. Blânda apei larme
Nu-i turburată de cântări, semnaluri...».

Trăsăturile de «couleur locale» sufăr câteva modificări : *semnalurile* cari își au paralela lor în sonetele venețiene ale lui Platen¹³), alternează cu «lumini, măști de *carnavluri*» (var. XI), etc. dar schimbarea cea mai importantă se produce în var. XI—XII. Iat'o sub forma ei mai încheată :

Nu serenade, nu ciocniri de armă
Nici sgomot blând de guri, lumini de baluri,
Tăcere'n ziduri, *umbră în portaluri*,
Veneți (*n'are viață*) moartă n'are svon și larmă.

Această strofă are acum atmosfera textului definitiv. Versurile 3—4 sunt expresive, bine ritmate, dar începutul pune în relief motive secundare. Prin acumularea trăsăturilor caracteristice, a dispărut și lumina lunii, ultimul element al încercărilor din grupa A. Poetul a simțit desigur aceste inconveniențe, deaceia în var. din grupa D reia două versuri după var. IV. și urm. :

Var. XIII. Veneția stă în negură subțire
Și luna trist s'arată după maluri,
Străbate 'ncet anticele canaluri,
Și apa joacă'n lină lenevire¹⁴).

Față cu această variantă, arătând un regres neașteptat, var. XIV—XV reiau o expresie din var. XI—XII:

Cu acest vers avem aproape toate motivele cari au să între în textul definitiv. Din punct de vedere al descrierii, poetul va alege în sfârșit patru trăsături locale (*cântări*, *lumini de baluri*, *scări de marmoră* și *vechi portaluri*) cari împreună nu dau un tablou venețian oarecare, ci o caracterizare destul de exactă a *Piazzettei*, cu cântările gondolierilor, cu luminile balurilor de odinioară, cu vestita «Scala dei Giganti» și cu arcadele Palatului Ducal. În ce privește forma, soluția finală va fi combinarea rimelor în — *aluri* (strâns legate la motivele arhitecturale și arheologice, *canaluri*, *semnaluri*, *portaluri*, etc.) cu cele în — *eții*, după regulile unei estetice nescrise, dar existente, detaliile căreia ar fi de cercetat¹⁵). Încercarea hotărâtoare o găsim într-o strofă scrisă pe marginea var. XIV :

Doarme adânc cetatea făr' de maluri
Minunea scump' a anticei Veneții,
Păstrând ș'acum podoaba frumuseții
Și luna bate'n ziduri, pieți, portaluri.

În jurul acestei strofe care prin eufonia ei întrece toate celelalte, se grupează var. XVIII—XIX. Mențiunea orașului se reintroduce în primul vers, iar cuvântul *maluri* își cedează locul altor trăsături caracteristice :

Pe zidurile [anticei] strimb (?) al anticei Veneții
Pe scări de marmură și pe vechi portaluri
Lucește luna plină prin canaluri
Străbate 'n umbră vâlul fin al ceții.

Versul întâi se clădește foarte greu. «Zidurile» par a nu exprima destul ideea măririi. Printr'o repriză a var. IV—VI. se naște o altă soluție care aparține tot la var. XVIII :

Dormea mărirea anticei Veneții
Pierdută e'n pustiu făr pic de maluri
Pe scări de marmură și vechi portaluri
[Pătrunde] Aprinde luna valul (?) fin al ceții.

Evident că uzul timpurilor (*dormea*, dar *pierdută e*!) arată o șovăire nemotivată, iar cuvântul *ceață* figurează ca un element pur decorativ, fără cea mai mică justificare interioară. Greșelile acestea ne conduc imediat la var. XIX, aproape identică cu textul definitiv. De reținut e o frumoasă încercare cu aliteratie expresivă :

Muri mărirea anticei Veneții,

care se înlocuește numai decât printr'o frază încă mai viguroasă și mai plastică :

S'a stins [viața] mărirea falnicei Veneții.

Curios de observat că poetul a ezitat câtva timp între *viața* și *mărirea*, pân' ce s'a hotărât să aleagă o formulă unitară (s'a stins *viața*) mai convenită la prezentarea antropomorfică a orașului mort. Nici înlocuirea expresiei relative la «*ceață*» nu s'a făcut fără greutate. Avem două variații datorite situației și posibilităților de versificație:

XIX. a. : Aprinde luna înălbind *păreții*

XIX. b. : Auzi lovind în tactul trist, *lopeții*.

Fiindcă soluția a doua ar fi implicat neglijarea completă a «lunii venețiene», cea dintâia era firește de preferat.

După atâtea variante iată textul definitiv, format — precum o arată numerele mici puse după fiecare motiv — nu dintr'o singură încercare anterioară, din *toate împreună*, printr'un amestec ingenios combinat al detaliilor celor mai reușite :

S'a stins XIX | viața XIII. XIX | falnicei Veneții, XVII. XIX.

N'auzi cântări IX | nu vezi lumini de baluri XVIII-X. XII.

Pe scări de marmură III. XVIII-XIX | prin vechi portaluri XIII.

XVIII-XIX

Pătrunde luna XVIII.2 | înălbind pereții XIX.1.

Ce deosebiri separă această strofă de poezia lui Cerri ! Emistihurile nici nu revelează vre'o incoerență sau proveniență lor diferită (este interesant de notat că cezura endecasilabelor are o importanță esențială și pentru așezarea fiecărui motiv !). Singurul motiv comun între cele două poeme este *lumina lunii* care alunecă pe «scări de marmură» (*Marmorschwelle*). Să observăm că chiar în acest caz Eminescu necunoscând Veneția din experiență proprie, nu știa că «pragurile de marmură» reprezentau ieșirile caselor direct pe mare și nu o scară oarecare ! «Scările de marmură» ne evocă aceeași idee ca *Marmorschwelle nu-treppe* !) în nemțește.

II.

Ist's mir als wäre diese dunkle Welle

Ein düst'rer Knabe, der, verstört und bange

Auf der Geliebten bleicher Todtenwange

Getäuscht von Neuem sucht des Lebens Quelle.

O singură frază, introdusă printr'o motivare subiectivă, care redă plastic aparița mării personificate. Acest fenomen nu apare însă ca o realitate ci numai ca o viziune a poetului (Ist's mir !). Deaceea strofa nu provoacă în noi impresia imediată a lucrărilor văzute, ci conține mai mult o imagine ames-

tecată din trăsături realiste (Todtenwange) și din abstracții (Lebens Quelle).

La început, aceeași concepție se regăsește și la Eminescu :
 Atunci îmi pare cumcă unda sură (= dunkle Welle)
 E un copil, întunecat (düst'rer) ce desperat să plângă
 Ar vrea și pe-a miresei (Geliebte!) față — moarte — încă
 [Todtenwange]

Vrea să trezească viață și natură.

Elementul subiectiv (Atunci îmi pare) nu va fi eliminat decât mai târziu. Aliterația originalului *dunkle Welle*—*düst'rer Knabe*) nu se imită românește (cf. și suprimarea versului «N'auzi sărutări, suspine, semnaluri»). Construcția «ce desperat să plângă ar vrea» ne surprinde printr'o inversiune neobișnuită, cu toate că rimele (sau mai bine zise asonanțele) *plângă—încă* cari conțin o vocală velară urmată de *n* velar și *k/g* redau bine expresivitatea rimelor *bange Wange* formate din aceleași elemente fonice. La sfârșitul strofei cuvântul *natură* pare «o cheville» condiționată prin rimele *pură, sură* etc.

Sintaxa frazei : «ce desperat să plângă-ar vrea» se corectează acu în var. II :

«Îmi pare atunci că-i un copil ce plânge»,

vers care prin ritmul său excelent ar putea fi chiar definitiv, dacă ar permite rima *plânge*. Dar de aici încocoace se impune necesitatea de a acorda rimele strofei II totdeauna la cele din strofa I, după exigențele sonetului. Deaceia tot în var. II. se ivește o altă soluție (fără *îmi*, adică în mod impersonal) :

„Pare-un copil ce cu durere (amară) adâncă».

Celelalte versuri n'au nici rimele necesare, ceea ce arată până la evidență șovăirile succesive ale poetului. Dintre aceste variante din tipul A reținem cea III :

Oceanul — un copil o prinde'n brață
 Pe-ale ei scări de marmuri palizi, pleacă
 A lui spumată față, o învoacă !
 Miresei moarte blând mângăe fața.

În această variantă avem pentru prima oară numele *Oceanul* care pune în evidență personificarea conținută și'n poezia germană, dar fără indicarea numelui (ein düst'rer Knabe). Mai sunt interesante câteva trăsături realiste (*a lui spumată față*) cari, în var. II. au fost încă mai abundente :

1. { Îmi pare atunci că-i un copil ce plânge)
 { Pare-un copil ce cu durere (amară) adâncă
2. { Și desperat mângâie *fața moartă*)¹⁶)
 { Cuprinde n brațe mângăind cu jale)
 { Cuprinde *cadavrul a* miresei sale (sic!)
3. { [*Ale* miresei lui cei dulci și poartă]
 { Chipul cel palid al miresei sale)
 { Sperând s'o mai mângâe și cu jale
4. { [In el speranța c'o s'o învie iară]
 { (Ce mângâe sperând s'o 'nvie iară)
 { Mărgăritare pe a ei corp presară.

De ce avem tocmai la acest punct al creației atâtea încercări, atâtea ezitări gramaticale (*cadavrul a* miresei sale, *fața moartă*, *ale* miresei lui *cei* dulci, pe *a ei corp*, etc.) cacofonii (*c'o s'o învie*) etc.? După părerea noastră, toate aceste imperfecții aparente tradează o adâncă frământare sufletească. Credem că la adaptarea acestei strofe Emiescu a sosit la motivul poeziei care avea pentru el o valoare subiectivă particulară : oare tabloul miresei moarte și a mării ce o mângâe, nu era o atitudine care i-a adus aminte de moartea iubitei sale din *Mortua est*? Acest motiv, adecă această amară și neuitată amintire din tinerețe (sau din copilărie) revine foarte des în poeziile lui Eminescu — ca și la Novalis sau la Leopardi — și suntem convinși că poetul s'a trudit atâta cu tălmăcirea sonetului lui Cerri tocmai deaceea fiindcă imaginea conținută în el avea pentru sufletul lui valoare simbolică personală. Din punct de vedere psihologic și chiar psihanalitic, nimic nu-i mai firesc ; cu atât mai mult că în sprijinul acestei

«Einfühlung» creatoare putem aduce și dovezi controlabile, adică argumente stilistice. Am vorbit de mai multe ori despre eliminarea elementului subiectiv (Eu văd, Imi pare) prin care atitudinea Oceanului (mai târziu, *Okeanos*, nume grecesc, mai clasic, și mai îndepărtat !) apare nu ca o ficțiune spontană sau o viziune de caracter afectiv (ca la Cerri) ci ca o realitate prezentată «sub specie aeternitatis». Am văzut în ce chip «ein düst'rer Knabe» devine un fel de semizeu antic, încât putem afirma că, paralel cu identificarea *mireasa moartă* = iubita poetului, s'a mai făcut și cealaltă identificare : *Okeanos* = poetul. Prin urmare în cazul schimbării *Knabe* > *Okeanos* avem a face cu un fel de «agrandissement». Avem deci două fapte între cari există legătura cea mai intimă : de o parte eliminarea elementului subiectiv, iar de alta, clasicizarea, «eternizarea» simbolului, după exigențele fondului afectiv. Nu încape îndoială că suprimarea «eu»-lui este un caz tipic de «Verhüllung», procedeu așa de bine cunoscut psihiatrilor tocmai prin studiul documentelor literare.

«Perdut în visări fără fine, părea că fiecare floare și fiecare stea e sor cu mine, sor dulce, surori amantei mele. Ade-seori, în nebunie, uitam pe Dumnezeu — visam că *eu* îs lumea cu miriade de stele și cu miriade de flori și-mi plec albastrele *mele* (!) ceruri, munții *mei* (!) ce negri și văile *mele* cele verzi, nopțile *mele* cele de lunatice și zilele *mele* cele de foc, mi se părea că-mi plec toate și le'nchin cu tămâia vieții lor unei *palide umbre* de-argint ce-mi părea a fi centrul lumii, umbră ce cobora razele soarelui ca pe o scară de aur»¹⁸).

Comparând pasagiul acesta care este din cele mai revelante, cu sonetul nostru, este important de notat, că problema introducerii miresei moarte în poemă apare și'n *Veneția* mai întâi în legătură cu tipul «umbră-lumină» (Grupa I), adică într'un cadru cu totul asemănător cu cel precedent. Detaliile realistice (*cadavrul* a miresei sale) arată perfect, cât de precis s'a prezentat în mintea poetului, cel puțin la începutul procesului creator, imaginea morții reale. Dela var. IV. încoace procedul de «Verhüllung» devine din ce în ce mai simțitor așa că ideea morții reale se retrage, se șterge, dar nu dispăre cu tot. Din var. IV. citim versurile următoare :

Oceanul trist *cetatea*-a prins-o 'n brațe
 Sărută blând de marmură portaluri
 (inversiune neobișnuită)

Își mișcă lumea lui de-albastre valuri
 Miresei moarte vrând să-i deie viață.

Ce deosebire evidentă între

«cuprinde *cadavrul* a miresei sale» (var. II).

și «Oceanul trist *cetatea*-a prins-o 'n brațe (var. IV),

unde movivul «îmbrățișării» prinde caracter alegoric. Deși expresia din urmă este cam obscură, poetul o mai păstrează în trei variante :

Var. V—VI. v. 6. Oceanul trist *cetatea* -a prins-o 'n brațe

Var. VII. v. 6. *Cetatea moartă* a cuprins-o 'n brață.

Ca alt mijloc de abstracție tocmai în această fază apare și ideea tinereții eterne a Oceanului, care coincide exact cu ivirea numelui grec :

Var. V. *Okeanos* ce'n veci (întinerește) nu'mbătrânește
 Cuprins de dulci fiori ai tinereții...

Cu var. VIII. ajungem la grupa C. care aduce, cu arsenalul particularităților venețiene (*serenade, baluri, carnavaluri*, etc), realitatea cadrului topografic — și aceasta e o metodă de «Verhüllung» ! — și o serie de abstracții nouă pentru prezentarea miresei moarte. Cuvântul *mort*, *moartă* dispare și e vorba numai de o mireasă *adormită* :

Oceanul singur plânge pe canaluri
 De ziduri vechi el acuma se farmă
 Mireasa lui chemând-o să nu *doarmă*
 I-ar da viață iar, sunând din valuri.

Versul al doilea care este în relație cu «*murii* triști ai anticei Veneții» din var. V. a fost sugerat desigur de rima *farmă*, necesitată prin *larmă, armă, doarmă*. Strofa e destul de reușită, dar mai are două puncte deficitare : *acuma* din v. 6 implică o restricție temporală, contrară simbolului pancronic, iar expresia «*mireasa lui chemând-o*» nu-i prea poetică. Din aceste două motive rezultă o nouă serie de încercări :

Var. IX. Okeanos (e singur) de-a lungul pe canaluri
 De ziduri vechi el *aiurind* se farmă
 Mireasa moart' o roagă să nu doarmă
 Viață sper' a-i da sunând din valuri.

În variantele următoare poetul încearcă să suprimе pronumele *el* și eliziunile forțate.

Var. X. De ziduri vechi *încunjurat* se farmă

XI. De zid *se fringe*, *aiurind* se farmă

XII. De ziduri *triste*, *aiurind* se farmă

Versul 7. nu ajunge să aibă o formă îndeșulătoare:

Var. X. (Mireasa lui o roagă)

Rugându-și blând mireasa să nu mai doarmă

X. Miresei moarte ca să nu mai doarmă

XII. Mireasa moartă-și chiamă să nu doarmă

Cu var. XIII. ajungem la un tip nou de versificație. Rimele *subțire-lenevire* din strofa I aduc modificări importante.

Tendința de «Verhüllung» culminează tocmai în aceste variante (Grupa D), conform cu atmosfera pur descriptivă a sonetului redevenit un adevărat *pastel*:

Veneția stă în negură subțire

Și luna trist s'arată după maluri

Străbate'ncet anticele canaluri

Și apa joacă'n lină lenevire.

Căci oceanul (brațele-i de valuri)

pintre vechi portaluri

Cetatea unda a prins-o cu *uimire* (?)

Miresei sale, vecinic tânăr mire

I-ar da viața iar sunând din valuri

Unitatea tonului poeziei e incontestabilă, dar și greșelile ei sunt evidente. De pildă versul 5 n'are nici o legătură sintactică cu versul 6. Cuvântul *uimire* care rimează așa de frumos cu *mire* (adevărată «rime riche») e o «cheville», menită să dispară numai decât. Aceste modificări le găsim realizate în variantele următoare, deși în formă puțin izbutită:

Var. XIV. Oceanul a intrat pe lungi canaluri
Cetatea'n brațe-o strânge cu iubire

XV. Oceanul (a intrat) tremurând pe lungi canaluri
Cetatea'n brațe-a strâns-o cu iubire.

În sfârșit grupa E care arată, precum am văzut, soluția definitivă din punct de vedere formal, aduce și numeroase corecții stilistice. Să reținem două detalii. Dupăce frumosul vers «Miresei sale, vecinic tânăr mire» devenise neutilizabil din cauza rimelor în *-eții*, poetul a găsit o formulă cam tot atât de expresivă în var. XVII—XIX:

El numa'n veci e'n *vrâsta* tinereții

dela care e numai un pas (nedocumentat în var. ms!) până la versul definitiv:

El numa'n veci e'n *floarea* tinereții.

O altă problemă era chestiunea epitetului cuvenit la «mireasă». Iată evoluția textelor succesive:

Var. XVI: Miresei *moarte* răsuflarea vieții

XVII: Miresei *sale* răsuflarea vieții

XVIII: Miresei *dulci* i-ar da suflarea vieții

XIX: Miresei [*moarte*] sale dulci (să-i dea)
i-ar da suflarea vieții

Paralel cu înlocuirea expresiei «miresei *moarte*» prin «miresei *dulci*» apare în var. XIX faimoasa formulă «*s'a stâns viața*» care rezumă gândirea morții, o pune chiar la începutul poemei, dar disociază relația strânsă dintre cuvintele *mireasă moartă*. Această transpunere a unei idei din v. 7. în v. 1. ne arată încă odată că Eminescu lucra totdeauna nu numai pe-un singur vers, pe-o singură expresie ci pe întreaga poezie, combinând și încercând fel de fel de variații după principiile sale estetic bine formate care l-au călăuzit cu siguranță spre soluția cea mai bună și cea mai înalt poetică.

Dacă facem acum un tablou sinoptic pentru geneza strofei 2, ne surprinde din nou varietatea provenienței diferitelor motive. Numele de *Okeanos* (în patru silabe!) nu figurează decât în două variante destul de îndepărtate una de alta (V, IX),

dar poetul îl readuce totuși în textul definitiv, de o parte pentru motivele ce-am arătat mai sus, iar de alta, pentru superioritatea eufonică a acestui nume de față cu *Oceanul* (de trei silabe!). Precum am văzut, expresia *floarea tinereții* rămâne nedocumentată (să fie o corectare a lui Maiorescu sau I. Negruzzi?) și'n loc de *pe canale* avem în toate variantele *prin*, care ar fi preferabil și din cauza ritmului (Okeanos se plânge prin canale!). Nici fraza «Izbește'n ziduri vechi» nu este direct motivată prin versul «Să-i dea mărirea ei sunând din valuri» (XIX) ci mai bine prin var. VIII-IX (De *ziduri vechi* el aiurind se farmă). După aceste observații iată tabloul sinoptic:

Okeanos V. XI | se plânge I-II. VIII. XIII. XVII. XIX | (pe)°
canaluri IV. VII-XII. XIV-XV. XVII-XIX.
El numa'n veci XIX. | e'n floarea °| tinereții V. XVII-XIX.
Miresei dulci XVIII-XIX | i-ar da suflarea vieții XVIII
Izbește-n °° | ziduri vechi XVII-X | sunând din valuri. VIII-XIII.
XVII-XIX.

Expresiile neexplicate (indicate cu °) ne obligă să supunem existența unei variante necunoscute sau unor corecturi făcute pe copia dată sub tipar.

III.

Iată textul german al terținelor din urmă:

Und tönt dann durch die öde Kirchhofsstille
Vom Markusturm die zwölfte Stunde, schaurig,
Wie das Gestöhne einer Schmerzsybylle.

So ist's als wenn aus einem dumpfen Grabe
Das Wort ertönte, wehmutsvoll und traurig:
«Lass ab! die Todten stehn nicht auf, o Knabe!»

Tertina întâia are caracterul unei descrieri reale până ce intervine o comparație introdusă de conjuncțiunea *wie* care indică hotarul între realitate și închipuire. Tot așa și tertina a doua apare sub forma corespunzătoare unei viziuni: *So ist's als wenn...* În nemțește avem o expresie indirectă care în adaptarea

românească devine treptat o constatare simplă, o expresie directă. Afară de aceste considerații de ordin stilistic și structural, remarcăm că la Eminescu și așezarea rimelor e mai artistică, fiindcă avem *cdc* — *dcd* în loc de *cdc* — *ede*. În ce privește rimele, încrucișarea silabelor cu timbru clar (*e, i, Stille, Sibylle*) cu cele de timbru obscur (*a, o u, schaurig, traurig*¹⁹) se regăsește și în românește (afară de versul neizbutit «Prin trista când de cimitir tăcere» dir var. I).

Ca'n țintirim tăcere e'n cetate
Ca glasul dureroaselor sibile (Schmerzsybille!)
Din turnul Marcu miazănoaptea bate.

Și pare-atunci (că din mormânt) că a istoriei file (?)
Ca din mormânt șoptesc încet și *mate* (!)
Mortii nu'nvie — *în van* (!) te'ncerci, copile.

Slăbiciunile acestor strofe sunt încă numeroase. Filele istoriei cari șoptesc «încet și *mate* (!) sunt de șters. În același timp, avem o serie de *ca*, cari, deși motivate în parte prin textul nemțesc („*wie*”, „*so ist's als wenn*”), fac alegoriile și comparațiile prea abstracte. Câteva eliziuni ca *pare-atunci* și mai ales *nu'nvie-în van* sunt intolerabile. Nici expresia „turnul Marcu” nu pare destul de poetică.

Poetul o elimină printr'o personificare ingenioasă, *edificiului* (turnu Marcu) *substituindu-i pe San Marc însuș*:

Și'n limba dureroaselor sibile

(Din turnul Marcu) San Marc sinistru miază noaptea bate.
Personificarea se mai precizează în var. III:

Și un preot din a vechimii zile
(Sinistrul) San Marco sinistru²⁰) miază-noaptea bate.

După un compromis tranzitoriu în var. IV (Și un preot din a vechimii zile (sibile!), var. VI—VII eliminează și diftongii prea numeroși din *miază-noaptea*:

Și un preot din a vechimii zile
San Marc sinistru miezul-noptii bate.

În grupa C. (var. VIII—X) o altă posibilitate de rimă (*grile*) sugerează o soluție nouă:

Prin uliți strâmte *luna lin străbate* (cf. var. IV)

Privind sub arcuri, prin ferești cu grile

San Marc sinistru miezul nopții bate.

Dela var. XIII. încoace avem totdeauna textul definitiv:

Preot rămas din a vechimii zile

San Marc sinistru miezul nopții bate.

În legătură cu versul „Prin uliți strimte luna lin străbate” care a înlocuit „Ca’n *țintirim* tăcere e’n cetate” adică o aluzie evidentă la orașul mort, trebuie să observăm că această invocare apare tocmai într-o grupă de variante cari nu conțin nici o aluzie directă la moartea miresei („Mireasa lui chemând-o să nu *doarme*). Mai întâiu, mențiunea luminii lunii dispăre din nou din v. 9, dar revine la v. 2 (Și luna trist s’arată după maluri) ca să se fixeze în sfârșit la v. 4 (Pătrunde luna, înălbind pereții).

În ce privește versul întâiu din aceste terține (v. 9), cuvântul *țintirim* există în cea mai mare parte a variantelor, dar câteodată e înlocuit prin sinonimul *cimitir*:

Ca’n *cimitir* tăcere e’n cetate (var. II. III. XI).

Această schimbare a fost sugerată probabil de aliterația *cimitir-cetate* care stabilește un raport direct între cele două cuvinte. Totuși Eminescu a dat preferință arhaicului *țintirim* tot așa ca și’n var. *Melancoliei* (v. 11):

Când *cimitirul* doarme și crucile veghează.

Def.

Și *țintirimul* singur cu strâmbe cruci veghiază.

Iată formarea primei terține. Prin precizarea personificării cu apozitia „Preot rămas din a vechimii zile”, ideea sibilelor dureroase a fost lăsată la o parte. Rima în *sibile* a dat însă ocazie poetului să șteargă „a istoriei file care șoptesc” etc., înlocuind această expresie forțată prin alta mult mai poetică. Schimbarea se observă în trecerea dela var. II la a III-a

- II. Și pare atunci că-ale istoriei file
Ca din mormânt (șoptesc) vuesc întunecate:
- III. In limba vremii (ale istoriei file) a tainicei sibille.
(Ca din mormânt șoptesc)
Părea că-i spune mării întunecate.

Structura sintactică nu schimbă mult în variantele următoare care de mai multe ori (IV. V. VI. VIII. XII.) fac aluzie încă odată la durerile Oceanului înamorat. Ex.:

Var. IV.

Cu tristul glas, cu graiul de Sibile
(Spunea oceanului)
El spune mirelui ce'n dor se sbate

Var. VIII.

El spune'ncet de atâția ani de zile
Oceanului care gemând se bate.

O altă soluție, derivată din aceasta, e reprezentată de var. IX—X:

El spune-adânc de-atâția ani de zile
Okeanos, nu mai plânge în cetate(!)

Inceputurile textului definitiv provin însă, afară de var. IV, din var. VII:

*Cu grain adânc cu glasul de Sibile*²¹)
Indreapt'adânc ca glasul de Sibile
La ocean îndreaptă cuvinte întunecate.

Aceeaș formulă revine și'n var. XIII:

Indreapt'adânc cu glasu-i de sibile
La Ocean (personificare!) cuvinte întunecate.

Eliziunile prea dese îl îndeamnă pe poet la încercări mai izbutite. In var. XIV. fraza nu e limpede:

San Marc sinistru miezul nopții bate
Al vremii glas greoiu ca de sibile
Și spune lin cu pasuri cadențate

Expresia „pasuri cadențate” nu-i altceva decât un simplu decalc din francezul „(à) pas cadencés”. Printr’o asociație de cuvinte care decurge din situație, cuvântul „pasuri” s’a înlocuit cu „clipe” dând așa naștere vestitelor „clipe cadențate” (var. XV):

Al vremii glas, solemn ca de sibile
El spune lin în *clipe cadențate*

versuri, care mai sufăr câteva mici modificări:

Var. XVIII. „Cu glas adânc, *ca* graiul de Sibile” — la
El spune în clipe cadențate

Var. XIX. Cu glas adânc *ca* graiul de sibile
El spune (Rostește) lin, în clipe cadențate

Trecerea dela

„Cu glas adânc, *ca* graiul de Sibile” la
„Cu glas adânc, *cu* graiul de Sibile”

rămâne din nou nedocumentată în ms. poetului.

În sfârșit, câteva observări pentru versul din urmă. După varianta I. pe care am citat-o mai sus, var. I—III păstrează cuvântul *van*:

„Morții nu învie, *van* te’ncerci, copile!”
„Nu’nvie morții! *van* o’ncerci, copile”.

În var. IV—VII avem *înzădar*:

„Nu’nvie morții, *înzădar* copile!”

care revine tot așa în var. XIV—XV, XVIII—XXI (*în zadar*). Grupa C. (VIII—X) arată o formulă mai puțin fericită, conținând două forme de subjonctiv:

Var. VIII. „Să’nvii pe morți să nu te’ncerci copile”.

Var. IX. „Și nici visa să’nvii pe morți, copile”

Var. V. „Și nici nu gândi să’nvii pe morți-copile!”

Var. XIII. „Să’nvii pe morți la ce încerci copile?”

Forma definitivă apare o *singură* dată în var. XIII:

„Nu’nvie morții, e’nzădar — copile!”

Tabloul sinoptic atestă o dezvoltare relativ mai unitară decât în cazurile precedente: ²²⁾

Ca'n țințirim tăcere e'n cetate I-VII. XII-XIX.

Preot rămas din a vechimii zile XI-XIII.

San Marc sinistru miezul nopții bate VII-VIII. XIII-XIX.

Cu glas adânc, cu graiul de Sibile (IV) VII. XIX.

Rostește XX. | XIX. lin XIV. XV. XIX. | în clipe XV-XIX |

cadențate XVII-XIX.

Nu'nvie morții, e'n zădar, copile XIII

Dacă comparăm acum textul definitiv cu poezia germană, putem constata câteva deosebiri esențiale între elaborarea cătrenelor și terținelor. Cătrenele au trecut prin variații cu mult mai numeroase din cauză că'n ele era vorba de „mireasa moartă”, tema cea mai arzătoare pentru sufletul poetului. Am văzut evoluția în toate amănuntele ei și putem stabili că'n această parte, deși mulțimea soluțiilor mai mult sau mai puțin ferice a făcut alegerea motivelor definitive foarte grea, poetul a izbutit totdeauna să-și îmbrace gândirea în forma cea mai artistică. Dezvoltarea variantelor arată divagații mai puțin considerabile în terținele unde câteva versuri (ca al 9-lea) se păstrează neschimbat aproape în toate încercările. Această uniformitate era o consecință naturală a rimelor cari, prin imitația directă a perechii de rime *Stille-Sibyle*, arată o continuitate neîntreruptă în toate variantele. Posibilitățile *zile-Sibile-copile-grile-file* schițează deocamdată și soluțiile cele mai plauzibile ale imaginilor verbale.

Deși analiza unei singure poezii nu ne permite să facem generalizări pripite, putem spune că principiile estetice cari l-au călăuzit pe poet în munca lui creatoare, arată o remarcabilă unitate: eliminarea cuvintelor neobișnuite sau formelor bizare (*mate*), a construcțiilor sintactice șovăitoare, a eliziunilor prea numeroase etc. dovedesc până la evidentă, în ce măsură Eminescu s'a trudit să-și creeze o limbă *clară, sonoră și plastică*, adecuată până'n cele mai mici nuanțe gândirilor și sentimentelor sale. Grija limbii și a stilului n'o neglija nici acolo unde tema — ca mireasa moartă în tinerețe — era aptă să pătrunză în fibrele cele mai intime ale inimii sale. Supunându-se

necesităților sufletești aproape ineluctabile — ca cea a nevoii de „Verhüllung” — știa să rămâie totdeauna și'n toate manifestările sale un *covârșitor artist*, făurindu-și chiar o virtute din propensiunile înăscute, „de necessitate faciens virtutem”. Această muncă revelează mai mult decât elogiile banale și superficiale și sintezele pripite, calitățile inerente geniului său. Suntem convinși că studiul comparativ și sintetic al *tuturor variantelor* ²³⁾ și avem intenția să întreprindem o atare lucrare riscată, dar de loc prozaică precum o calificase Ibrăileanu ²⁴⁾, ne va permite să degajăm din el nu numai un șir de constatări interesante pentru geneza poeziilor lui Eminescu, ci și principiile esențiale ale esteticei eminesciene!

N O T E

1) Ca d. p.: D. Caracostea, *Cum plăsmuia Eminescu*, «Viața Nouă», V — 1910—11, p. 321, 341. Dariu Pop, *Cum scria Eminescu*, «Țara de sus», I — 1921, p. 40, etc.

2) M. Eminescu, *Poesii*, p. XI.

3) *Viața Românească*, 1929, p. 362.

4) *Eminescu és Középeurópa* (E. și Europa Centrală), Apollo, II — 1936, pp. 134—160.

Madách és Eminescu, Vasárnap, XIX — 1936, pp. 5—6.
XVIII — 1935, pp. 237—9.

Eminescu és a katolicizmus, Vasárnap, XIX — 1936, pp. 5—6.

La culture italienne chez Michel Eminesco, în rev. Dante (Paris), sub tipar.

5) Aceste greutăți apar la studiul variantelor fiecărui poet. Și André Guex stabilește în recenta lui disertație despre Baudelaire (*Aspects de l'art baudelairien*, Lausanne 1934) că ipotezele lui referitoare la diverse variante pot fi «bien subtiles et d'un équilibre discutable. Nous répondrons que ce sont des hypothèses, qu'il est impossible de se mouvoir dans un monde aussi fragile autrement que subtilement, et que, pour s'en convaincre, il n'est que de lire les textes trop rares ou Baudelaire donne lui-même les motifs qui ont déterminé son choix», pp. 130—1.

Lucruri bune p. problema variantelor se găsesc în cartea lui K. Wais, *Doppelfassungen in der französischen Lyrik von Marot bis Valéry*, Niemeyer, Halle, 1936, și'n articolul lui M. Roques, *Le Brouillon de l'Aigle du Casque de V. Hugo*, «Revue Universitaire» 15 juin 1901. Pentru Hugo avem și lucrarea exemplară a lui Arthur Frantz, *Aus Victor Hugos Werkstatt. Auswertung der Manuskripte der Sammlung Les Contemplations*. Giessen, 1929—1934, I—II. O lucrare asemănătoare din literatura germană e disertația lui I. Zimmermann, *Lesartenstudien zur Lyrik der A. v. Droste-Hülshoff*, Worms, 1933.

6) Neglijând variantele, studiul desfășurării procesului creator nu se bazează pe nici un fapt exteriorizat și direct observabil, cf. analiza detaliată, dar pur teoretică ce o găsim la M. Arnaudov, *Psihologija na literaturnoto tvorčestvo*, Sofia, 1931, p. 374 și urm. (Tvorčeski pročes).

7) «Ogni vera intuizione o rappresentazione e, insieme, espressione», *Estetica come scienza dell'espressione et linguistica generale*, Breviario di Estetica, 1912, p. 11.

8) Distincția noastră dintre inspirație și elaborare se sprijinește pe observările atât de judicioase ale lui P. Valéry (*Variétés*). Tot el cere ca să nu se facă o discriminare rigidă între fond și formă, metrică și construcție verbală ceea ce ar însemna neînțelegerea poeziei: «Distinguer dans les vers le fond et la forme; un sujet et son développement; le son et les 'sens; considérer la rythmique, la métrique et la prosodie comme naturellement et facilement séparables de l'expression verbale même, des mots eux-mêmes et de la syntaxe; voila autant de symptômes de non compréhension ou d'insensibilité en matière poétique». — «Nouvelle Revue Française», 1 janv. 1935 p. 69.

9) În lipsa altor criterii mai sigure, ne-am bazat pe gruparea variantelor ce-o găsim la C. Botez, fiindcă ea corespunde în genere și evoluției anterioare a motivelor și a formei.

10) Ed. C. Botez, p. 496. Pentru o apreciere justă a adaptației eminesciene v. I. E. Toroușiu, «Făt-Frumos», XI — 1936, pp. 74—5.

11) I. Grămadă, *Mihail Eminescu. Beiträge zum Studium seines Lebens u. seines Werkes*, «Mitt. d. rum. Instit.» Wien. I — 1934, p. 222 și urm. Ed. C. Botez, pp. 495—4.

12) V. Radu Manoliu, «Preocupări Literare», I — 1936. pp. 270.

13) Ex: «Dann stört mich kaum im schweigenden Reviere

Herschallend aus entlegenen Kanälen

Von Zeit zu Zeit ein Ruf der Gondoliere» (Son. XXXI).

14) Aliterare expresivă cf. «Și luna lin răzare...»

15 Această dispoziție a rimelor (—*etii*, —*aluri*, —*etii*) permite cea mai mare varietate vocalică (e—i ~ a—u) și este comparabilă cu rimele așa de bine alese ale textului german *Welle—Zwange—Drange—Schwelle*) unde chiar consoanțele contribuiesc la expresivitatea rimelor (*Helle dar Zwange!*).

16) Și aici fața moartă = Todtenwange!

17) Pentru interpretarea psihanalitică a operei de artă, v. O. Pfister, *Die Entstehung der künstlerischen Inspiration*, «Imago». II. p. 508 și urm. Și rima deține un rol analog în creația artistică: «Der Dichter... spricht von sich und nur von sich, er ist ein auto-erotisch. Aber ihre künstlerische Äusserung darf es nicht sein. Der Lyriker will sich verkünden, ohne sich zu verraten. Deshalb braucht er ein Material, das ihm ermöglicht zu verändern, abzuschwächen und zu verhüllen. Und er findet die Reime», K. Weiss, *Vom Reim und Refrain*, «Imago», II, p. 571.

18) Citat de C. Vlad, p. 47. Motive analoage se găsesc și aiurea printre hârtiile lui Eminescu. Iată de pildă o strofă din variantele «Luceafărului»: „Și-l rog încet, îl rog pe veci — Ca să-mi asculte plânsul — Când ale apei valuri reci — Călătoresc spre dânsul” (ed. C. Botez, p. 424). Asemănarea cu.

situația din sonetul *Veneția*, unde reprezentantul «vieții» se adresează la mureasa moartă, se vede încă mai bine într-o variantă anterioară: «(Nainte de a luci) Pân a nu luci deplin — Menitu'i pare stinsul — Însă ale (apei) *vieții valuri vin* — Călătorind spre dânsul» (ibid. p. 423). Cf. și o variantă la poezia *Ce e amorul*: «Și ochiul pân'atuncea sec — De-odată-l umple plânsul — Iar *ale vieții valuri* trec — Călătorind spre dânsul» (ib. p. 460).

19) Pentru estetica rimelor este de reținut o observație a lui J. Kalepky: «Die ästhetische Wirkung eines Paares von Reimwörtern lässt sich unseres Erachtens gar nicht feststellen, ohne in Betracht zu ziehen, welches die Gesamtwirkung der voraufgehenden Reimpaare gewesen ist, oder mit anderen Worten, welchen Grad der Aufmerksamkeit, der Spannung, der Sättigung desjenigen Bedürfnisses, das durch den Reim befriedigt werden soll, das in Rede stehende Reimpaar, dessen Wert bestimmt werden soll, beim Hörer vorfindet» (Archiv, für das Stud. d. neuer. Spr. und Lit.» CIX — 1908, p. 445).

20) Cât pentru vorba *sinistru* care are fără îndoială o valoare expresivă remarcabilă, este interesant să cităm câteva observări ale celebrului fonetician M. Grammont tocmai asupra cuvintelor de acest tip: «comme les voyelles aigues pénètrent dans notre oreille ainsi qu'une pointe acérée et nous ont parfois une impression voisine de la douleur, elles mettent en valeur un certain nombre de mots (savants pour la plupart mais dont les poètes on fait grand usage a cause de leur quantités), qui expriment la tristesse ou l'horreur et qui sont comme un cri: *sinistre, livide, lugubre, terrible, horrible...*» cf. *Onomatopées et mots expressifs*, «Revue des langues romanes», XLIV — 1901, p. 142.

21) Și acest vers are valoare expresivă (glas, Graiu, cf.. «Al vremii glas greoiu», var. XIV). Conform precizărilor lui Grammont, glas cu combinarea *g+l* arată ceva «coulant», iar *greoiu, graiu* cu grupa *g+r* ceva «raboteux», cf. art. cit. pp. 120—1.

22) Și A. Guex insistă asupra necesității de a studia toate variantele: «Pour signifier quelque chose, pour qu'on puisse et tirer une conclusion, il faut qu'une étude des variantes soit complète», o. c. p. 130.

23) Și'n variantele lui I. M. de Hérédia, catrenele sunt mai «nobile», mai supuse transformărilor ulterioare decât terținele, cf. M. Ibrovâc: *I. M. Hérédia, sa vie, son oeuvre. Documents inédits*, Paris 1923, p. 301.

24) Și K. Wais e de părerea că «Nirgends ist dies genetische Verstehen der Dichtung, das Hauptziel jeder Literaturwissenschaft, zuverlässiger und aufschlussreicher zu gewinnen als bei einem Blick in die Werkskatt des Dichters, bei der Betrachtung seiner Entwürfe und Pläne, seiner Korrekturen und Varianten», o. c. p. VIII.

(Universitatea din Budapesta).

Ladislau Gáldi

Erster Brief

de M. Eminescu

Wenn ich abends, müden Auges hauch ins Licht, in stillen
[Weiten
Nur die Uhr geht tickend weiter auf dem langen Pfad der
[Zeiten ;
Denn die Vorhänge zur Seite wenn man schiebt, ergiesst
[ins Zimmer
Seine glut der Mond und alles prangt in sehnsuchtsvollem
[Schimmer,
Aus dem Dunkel der Erinn'ung holt er ganze Ewigkeiten
Voller Schmerz, die wie im Traume uns jetzt nicht mehr
[Schmerz bereiten.

„Luna“ Königin des Meeres, auf dem Himmel gleitend funkelst
Und belebend die Gedanken, uns die Schmerzen du
[verdunkelst ;
Tausend'Wüsten funkeln unter deinem jungfräulichen
[Schimmer
Und wieviele Wälder hüllen in dem Schatten Quellenflimmer !
Über wieviel tausend'Wellen reicht dein Herrscherblick
[so weit,
Wenn du schwebst über der Meere ruhelose Einsamkeit !
Wieviel blumenreiche Ufer, welch'Paläste voller Zier
Wieviel Schlösser, lichtumzaubert zeigt, durchdringend
[selber dir !
Und in wieviel Tausend' Häuser dringst durch Fenster
[sacht hinein
Wieviel Stirnen, voll Gedanken, streift dein träumerischer
[Schein !
Hier ein König, webt in Pläne-auf ein Jahrhundert schon
[die Erde,
Da ein Armer kaum noch denkt, was der Morgen bringen
[werde...

Und obwohl verschied'ne Stufen ihnen bracht das Glück
 Gleich beherrscht dein Strahl sie beide und der Genius
 Und denselben Leidenschaften sind ergeb'ne Sklaven all'
 Ob sie schwach sind oder mächtig, dumm sind oder genial!
 Einer schauet in den Spiegel, Locken in sein Haar zu
 D'randre sucht aus Zeit und Weltall nur die Wahrheit zu
 Aus den zeitvergilbten Blättern sammelt er sich Tausend'
 Und vermerkt die flücht'gen Namen auf dem Kerbholze in
 Noch ein and'rer will die Welt schon von dem Ladentisch'aus
 Rechnend, wieviel Gold das Meer trägt, auf den Schiffen
 Während dort der alte Meister, dessen Rock am Arm zer—
 Unaufhörlich fort berechnend, denkt... und denkt... vertieft
 Knöpft vor Kälte an der Brust den alten Schlafrock halb-
 Drückt den Hals im Kragen tiefer, und die Watte in die
 Und obwohl er dürr und bucklig und so unansehnlich ist,
 Mit dem Geiste er des Weltalls Unermesslichkeiten misst,
 Denn Vergangenheit und Zukunft unter seiner Stirn gerinnen,
 Und der Ewigkeiten Nächte sich enträtseln und entspinnen;
 So wie Atlas auf die Schultern, einst, gestützt den Himmelsball,
 So stützt er, auf eine Zahl nur, Ewigkeit und Weltenall.

Während über seine Bücher schimmernd glänzt des Mondes
 Führt sein Denken ihn im Geiste um Jahrtausende zurück.
 Ganz zu Anfang, als es nichts gab, weder «Sein», noch
 Als noch alles Lebensmangel, Willensmangel nur allein,
 Als noch nichts sich tat verbergen, doch verborgen alles war...
 Ruhte von sich selbst ergründet, der, der unergründlich war,
 War da Abgrund? War da Chaos von Gewässern hier zu seh'n?
 Denn's gab nicht verstand'ne Welten, noch Verstand sie zu
 Und es war so tief das Dunkel wie ein Meer ohn'einen Strahl,

Doch es wurde-auch nicht gesehen, Augen fehlten dazumal,
Von den unerschaffnen Dingen löste sich noch nicht der

[Schatten

Und die ew'ge Ruhe herrsche mit zufriedennem Ermatten !...

Doch auf einmal rührt ein Punkt sich..... er allein als allererster.

Und der Chaos wird zur Mutter und er selbst er wird der

[Vater...

Jenes Zentrum der Bewegung, schwächer als ein Blässchen

[Schaum,

Wird zum unumschränkten Herrscher über aller Welten

[Raum....

Und seit jenem Tage teilet sich der Nebel streifenweise,

Und die Welt entsteht, und Sonne, Mond und alle Sternen-

kreise....

Und seit jenem Tag bis heute, tauchen auf verlor'ne Welten

Aus des Chaos grauen Tiefen und auf unbekannten Bahnen

Strömen sie in hellen Schwärmen aus, aus der Unendlichkeit,

Angezogen an das Leben durch ein unaussprechlich Sehnen.

Und in diesem Riesenweltall, wir, die Kinder uns'rer Welt

Bauen uns Ameisenhaufen, auf der Erde aufgestellt;

Mikroskopisch kleine Völker, Könige, Gelehrte, Heer'

Folgen Einer auf die andern, dünken uns grossartig, sehr;

Eintagsfliegen auf ein Weltchen das per Elle man kann [ma]

[messen,

Drehen uns mit stolzer Mien' in der Unendlichkeit, vergessen,
 Denn die Welt ist nicht mehr als ein schwebend

Dass die ganze Welt nichts mehr ist, als ein schwebend
[Augenbl]

[Augenblick,
auch ein Stück

Eingehüllt in tiefstes Dunkel, auch nach vorne auch zurück.

Wie der Staub der sichtbar spielt im Bereiche eines Strahles —
 Fühlt sich Staub an, dann verschwinden alle tausend!

Lischt der Strahl aus, dann verschwinden, alle tausend
[Stäubchen alle]

[Staubchen, alles,—
on Ewigkeiten

So auch wir, im ewig tiefen Dunkel aller Ewigkeiten,
Heben noch den Strahl und haben noch den Augenblick

Haben noch den Strahl und haben noch den Augenblick der
[Zeiten...

[Zelten...
die schat-

Lischt er aus, dann schwindet alles in die Nacht die schat-
[tenschwere

...tenschwere
...ns eine

Denn das Weltal ist ein Traum des Nichtbestehens, eine Chimäre

Cummare... heut'gen

Doch, der Denker halt sein Denken nicht beim heutigen Tage

frage an,
den voran:

In die Zukunft liegt sein Denken den Jahrtausenden voran,
Und die Sonne, die jetzt strahlet, sieht er traurig rot sich

Und die Sonne, die jetzt strahlt, sieht er trübselig vor sich [schliesse

en sie

Wie eine Wunde in dem Werten und sieht. Wenn sie [verschlie

ang entwinden.

Den das Licht hielt und die Sonne, und... durchs Weltenall

Den das Licht nicht und die Sonne, denn [entschwinden ;

Und die Bilderwand des Weltalls ist tiefdunkelschwarz
 [geworden,
 Wie im Herbst die fahlen Blätter sind die Sterne abgestorben;
 Und die tote Zeit streckt göhnend ihren Leib, ...wird
 [Ewigkeit,
 Denn im öden Weltenraume, nichts geschieht mehr weit
 [und breit,
 In die Nacht des Nichtseins sinkt nun, schweigt nun alles
 [voll Ermüden,
 Denn versöhnet mit sich selbst fängt wieder an der ew'ge
 [Frieden...

...
 Angefangen von der Menge, unten auf der Schicksalsleiter
 Bis hinauf zur höchsten Stufe wo schon steh'n gekrönte
 [Häupter,
 Alle sieht man sie gepeinigt von dem Rätsel ihres Lebens,
 Wer unglücklicher ist? Sagen? Wir versuchten es vergebens...
Finer ist in allen, wie auch *ein's* in allem ist:
 Über alle sich erhebet der, der es im stande ist,
 Während andere, im Schatten, demütigen Herzens stehen,
 Und wie Seifenblasen, heimlich, und ganz unbemerkt
 [vergehen. —
 Wo wird sich das Schicksal scheren, was *sie* wünschen, was
 [*sie* denken?...
 Wie der Wind, in Wellen, fahren wird es über alle Menschen. —

Mögen Schriftsteller ihn preisen, mag die Welt ihn aner-
 [kennen...
 Was wird er, der alte Meister, von dem ganzen haben
 [können?
 Unsterblichkeit, wird man sagen. Ja, 's ist wahr, sein ganzes
 [Leben
 Windet er um die Idee nur, wie-um den Stamm sich winden
 [Reben.
 „Wenn ich sterbe, wird mein Name die Jahrhunderte-
 [überleben

Und von Mund zu Mund, — so denkt er — werden sie ihn
 [weitergeben
 Immerdar und überallhin in der Zeiten ew'gen Rinnen
 Irgendwo in einer Ecke eines Menschenhirnes drinnen
 Wird zugleich mit meinem Namen auch mein Werk
 [Obdach gewinnen!“
 O! Du Armer! Sag' gedenkst du, was du selbst gehört im
 [Leben?

Was an deinem Blick vorüber, was du selber sprachst, du
 [leben?
 Viel zu wenig; hie und da nur Bilder streifen, dort und hier...
 Eine Spur nur des Gedankens,... und vielleicht ein Blatt
 [Papier...
 Und wenn du, dein eig'nes Leben nicht mehr siehst vor dir
 [ganz klar
 Werden and're sich bemühen zu ergründen wie es war?
 Ja! Vielleicht, nach hundert Jahren, ein Pedant grünäugig,
 [streng
 Mitten unter staubbedeckten Bänden sitzend gar so eng,
 Wird abwägen deine Sprache, deinen Stil und deine Phrasen
 Wird den Stanb, den dein Werk wirbelt, von den Augen-
 [gläsern blasen
 Und wird dich in nur zwei Zeilen einer kleinen Note drängem
 Und an eine, mag're Seite blöden Inhalt's dich anhängen.
 Eine Welt magst du erbauen,... sie zertrümmern... was auch
 [werde,
 Über alles kommt dann später, sicher eine Schaufel Erde.
 Selbst die Hand die nach dem Scepter dieser Welt griff,
 [selbst der Denker
 Der die ganze Welt erfasste, findet Raum zwischen vier
 Bretter.
 Und sie werden dir, — o wart' nur! einen Leichenzug bereiten
 Und mit gleichgültigen Blicken hinter deinem Sarge schrei-
 [ten,...
 Über alle sich erhebend wird hierauf ein Kleiner „reden“,
 Nicht vielleicht um dich zu preisen, nein, sich selbst zu
 [überheben
 Unter deines Namens Schatten. Dieses Schicksal wartet dein.
 — Doch die Nachwelt — sollst du wissen — wird dir noch
 [gerechter sein.
 Ausserstande dich zu-erreichen, meinst man wird dich schä-
 [tzen wollen?
 Deiner mager'n Biografie-wird sicher jeder Beifall zollen,
 Weil sie trachtet zu beweisen, dass du nicht Besond'res
 [warst, —
 Nein! Ein Mensch wie alle andern! — Jedem schmeichelt's
 [wunderbarst,
 Dass du nicht mehr warst als er ist. Und in den Versamm-
 [lungen
 Wo man spricht von dir, pflegt jeder, blöd, die Nüstern
 [aufzublä'h'n.
 Ja, sie haben gar vereinbart, dir in Worten Lob zu zollen
 Und dass sie dabei, ironisch, das Gesicht verziehen sollen.
 Ihrer Macht anheimgefallen wirst schön zugerichtet werden,

Alles was sie nicht verstehen wird als „schlecht“ verurteilt
 [werden...
 Ausserdem, sie werden trachten, deinem Leben was zu
 [finden
 Mackel, Bosheiten, Skandäle, noch so kleine zu ergründen...
 Das, allein, nähert dich ihnen... Nicht das Licht das du im
 [Gehen
 Durch die Welt, ringsum ergossen. Nein! Die Schuld und
 [das Vergehen,
 Die Erschöpfung und die Schwäche, alle Übel, alle Sünd',
 Die an eine Handvoll Erde schon fatal gebunden sind,
 Denn das Elend einer Seele voller Qual zieht mehr sie an,
 Als wie all' deine Gedanken, auf der ganzen Lebensbahn !...

.
 Zwischen Mauern, durch die Bäume, die die Blüten sacht
 [verlieren
 Wie ergiesst so sanft der Vollmond seinen Glanz sie zu
 [verzieren !
 Aus den Tiefen der Erinn'ung holt er Sehnsuchtsschmer-
 [zen viel ;
 Doch ihr Schmerz ist fast erstarret wie im Traum ist ihr
 [Gefühl,
 Denn in uns're eig'ne Welt eröffnet er die Eingangspforten
 Und bebt nach dem Lichtauslöschen tausend' Schatten al-
 [lerorten.
 Tausend' Wüsten funkeln unter deinem jungfräulichem
 [Schimmer,
 Und wieviele Wälder hüllen, in den Schatten Quellenflim-
 [mer !
 Über wieviel tausend' Wellen reicht dein Herrscherblick, so
 [weit,
 Wenn du schwebst über der Meere ruhelose Einsamkeit,
 Alle die auf dieser Erde zittern vor der Macht des Loses
 Gleich beherrscht dein Strahl sie alle und der Genius des
 [Todes !

Traducere de **Olvian Sorocean**

Pe urmele unor inedite știri despre Eminescu

de Aurel A. Mureșianu
și L. M.

I.

Să ne fie îngăduit a corespunda cu vajnicul cercetător al lui Eminescu, d. prof. N. Sulică, prin intermediul distinsului nostru amic d. Aurel A. Mureșianu dela Brașov. Cităm deci dintr'o scrisoare a d-sale adresată nouă cu data de 20 Febr. 1935 cele ce urmează.

L. M.

II.

Regret și eu foarte mult că'n hârtiile tatălui meu dela Viena, n'am putut găsi nici o scrisoare de a lui Eminescu. Mai norocos se vede c'a fost unul din colaboratorii de pe vremuri ai *Gazetei*, prof. Nicolae Sulică. Cred că cunoașteți poezia iscălită a lui Eminescu *Invia-vor voievozii!*, publicată de d. Sulică în revista «Șoimii» dela Târgul-Mureș (așa cred din anul 1927) și despre care scrie c'a «*reprodus-o după o copie contemporană*».

Poezia a fost scrisă de Eminescu la 1867, în primăvara anului și din ea se vede că Eminescu a cetit vechea cronică românească a bisericii Sf. Nicolae....

«Dom regal cu mândre turle, al lui Neagoe tezaur
Pe Mihai ce admirat-ai în zenitul tău de aur
Și slăvit-ai a lui Radu îndoită biruință,
In a doua înviere s'ar putea să n'ai credință?...»
etc., etc.

[illegible][illegible]

D-l Sulică nu ne spune însă, unde a găsit această poezie «care vedea întâia oară lumina zilei în coloanele acestei reviste» (Șoimii din 1927).

D-sa ne promitea atunci că: «motivele cari l-au determinat pe Eminescu să vină la Brașov și pe urmă să-l părăsească, ca și *amănuntele* petrecerii sale în acest oraș, le voi arăta un alt prilej». Nu știu dacă a făcut-o. Ar fi bine să vă adresați direct D-sale, invitându-l să publice aceste *lămuriri* cari ar interesa atât de mult pe toți bunii Români, în buletinul Dv. D-l Nicolae Sulică e profesor la Școala de cadeți din Târgu-Mureș.

AUREL A. MUREȘIANU

III.

Deci d-l N. Sulică binevoiască a avea cuvântul...

L. M.

**Aurel A. Mureșianu
și L. M.**

C. Vlad : Mihail (sic) Eminescu din punct de vedere psihanalitic ¹⁾

de Leon Țopa

Freudismul obsedează lumea modernă și snobă. De ce n'ar fi aplicat și la Eminescu? Pentru credincioșii acestei erezii instinctul sexual devine o entitate metafizică, din care decurg toate. Cultura, arta, «idealismul» nu sunt decât manifestarea «bolnavă» a acestuia. Că un Masaryk a spus pur și simplu că freudismul e neros, n'are importanță. Importă că teoria prinde și că este deja... democratică.

În prefață D-nul C. Vlad se recomandă medic psihanalist, adresându-se astfel cetitorilor: «Dacă ai observat vre-odată, indiferent de gradul de cultură pe care îl ai, că îți scade respectul față de un om mare după ce l'ai (sic) surprins mâncând sau îndeplinindu-și alte funcțiuni fiziologice, atunci nu mai ceta cartea aceasta; dă-o încolo, căci ar putea să-ți scadă admirația față de Eminescu și n'aș vrea să se întâmple aceasta cu nici un chip» (5). Iar dacă nu, citește-o căci, adăugă D-nul C. Vlad, vei avea pe lângă cunoașterea poetului și «un profit personal în domeniul acelor frământări intime pe cari nu prea ai avut ocaziunea să le spui nimănui și mai ales n'ai avut de la cine cere prea multe lămuriri» (6). Astfel Eminescu e pus în serviciul unor scopuri: de-a fi cu orice preț un exemplu de confirmare a «teoriei» freudiste (ce blestem!) și de-a servi drept model preventiv tuturor neurastenicilor, perversilor, etc.

1) Fragment din lucrarea *Printre monografiile Eminescu*, citită în Seminarul român de literatură modernă și folclor dela Universitatea Cernăuți la 30 Oct. 1935.

D-nul doctor C. Vlad se bazează pe date sigure asupra vieții lui Eminescu; le culege doar din Gh. Călinescu... Nu este mirare că nu mult după monografia D-lui Călinescu a apărut și «Eminescu din punct de vedere psihanalitic»! Tot D-nul doctor în toată această lucrare îi dă un rol de cobai geniului poetului.

Procedeul lucrării e următorul, D-nul Vlad pleacă dela diagnoza că Eminescu a suferit de «schizofrenie», o maladie numită și demență precoce. De aci D-Sa continuă ca într'un manual. De fapt Eminescu n'a fost chiar schizofrenic, ci a suferit de schizoidie, treaptă premergătoare schizofreniei. Și acum D-nul Vlad ne dă simptomele boalei: 1. Instrăinare progresivă de lumea externă; 2. Negativism (comportare diferită decum pretinde mediul familiar, social); 3. Narcism sau narcisism; 4. Scindări și alterări de personalitate, nesiguranță de sine; 5. Reactivarea lumii infantile; 6. Bizarerii, stereotipii, catatonii; 7. Raptusuri; 8. Neglijență față de persoana proprie; 9. Răspunsuri sau acțiuni alăturate (vorbeireden, vorbeihandeln). Acum zice d-l doctor Vlad, să vedem ce-a prezentat Eminescu din acest cadru simptomatologic. Și iat-o viața și opera poetului pusă pe masa de operație, ținută, stoarsă, tăiată, pentru că trebuie să iasă biruitor freudismul, care toate le explică; în definitiv de ce nu l-ar explica și pe Eminescu? Se înșirue apoi datele luate din viața poetului, cari, toate dovedesc din plin că Eminescu a fost într'adevăr mizofil, mazochin, nescist și altele despre care... ni se dogorește obrazul de-a scrie....

Capitolele al doilea și al treilea se numesc:: automatism psiho-afectiv, cauze determinante (hereditatea, rezistența mediului). Acelaș procedeu de-a enunța întâiu teorii și nume de probleme pentru a găsi în viața poetului «materialul necesar». Ce-i mai mândru, e că d-l Vlad, discută și o parte din opera poetului. Astfel romanul *Geniu pustiu*, povestirile *Sărmanul Dionis* și *Cezara*, și chiar *Luceafărul*, arată prin conținutul lor «reflexul complexelor infantile asupra operei eminesciene», iar «complexul» constă în a fi persecutat de viziuni sexuale, de nudism, etc.

Orice încercare de-a găsi ceva nou în această carte rămâne

zădarnică. «Cu riscul» de-a fi primiți cu zâmbetele de sus ale anumitor literați, publiciști etc., trebuie să încheiem: o carte ce trebuie cât de curând arsă în piețile publice. Scopul jidovului Freud a fost atins: Eminescu? Da! A fost deja foarte mare puet, dar foarte decăzut și slab om. O jale, dragă, ce să-ți spun!... Doctorul C. Vlad e tânăr foarte inteligent deja; el a spus asta în mod științific, pentru prima dată, dragă, după toată teoria noastră, deja răspândită pe tot globul.

Psihanaliza nu e știință, precum comunismul nu e doctrină științific-socială. Ambele sunt mai repede «filosofii», feluri de-a vedea viața și lumea. Noi prin felul nostru de-a fi, refuzăm însă, o astfel de concepție despre lume și viață. Deaceea nici nu poate fi discutată această metodă de-a se cerceta autorii literari, operele lor. Freudismul nu e o metodă! Aceasta s'o știe toți Vlazii și Călineștii culturii și științei românești!

Leon Topa

Multe și mărunte...

de Leca Morariu

EMINESCU IN NEMȚESTE. — «Revista germaniștilor români» An. V, 1936, Nr. 2, ne aduce, în sfârșit, câteva (șase) traduceri în nemțește din Eminescu, datorite premiului Academiei Române, Dr. Konrad Richter. Din «Universul» Nr. 150 (de pe 2 Iunie 1936) mai știam că «comisiunea a admis premiarea acestei traduceri, cu condițiunea ca autorul să mai revizuiască textul și să îndrepte unele asperități». Dar... d. Konrad Richter e docent și conferențiar onorific la Facultatea de filosofie și litere din București și deci, până se revizuiască și să îndrepte, premiul (de 100.000 lei!) l-a și hârșnit.

În orice caz mostrele din «Revista germaniștilor» dau de înțeles că până la publicarea tălmăcirilor d-lui K. Richter o fi încă mult și bine de revizuit și îndreptat! N'avem decât să contemplăm strofa d-lui Richter:

O Mutter, süsse Mutter, aus todesdunkelm Grab
Rufst du im Blätterrauschen mich auch (!) zu dir hinab.
Akazien wiegen trauernd auf heil'ger Totegruf,
Von Herbst und Wind geschüttelt, die Wipfel in der Luft;
Es rührt sich in den Zweigen und klingt, als sprächst du...
Es mag sich immer rühren: Du hältst nun gute Ruh.

— cu prozaicul *Es mag sich immer rühren* și cu echivocul *Du hältst nun gute Ruh* — față de versiunea bucovineanului OLIVIAN SOROCEAN (Cernăuți), și dânsul concurent la acelaș premiu :

O Mutter, süsse Mutter, aus nebelgrauer Zeit
Rufst mich durch Blätterrauschen in Deine Einsamkeit.
Über die Gruft, die düstr'e, über Dein heil'ges Grab
Vom Herbst gepeitschte Äste ¹⁾ schütteln das Laubwerk ab;

1 Cu remarcabilă intuiție traducătorul Sorocean a adulmecat, fonemul intens-poetic al cuvântului românesc *sălcâmii*: sugestiv prin mohorîrea sa cu acele unice surdine ale vocalizării românești *ă* și *â*, și rezonant prin consonanta metalică *m* (cum i-ar zice *Ibrăilcanu*, Studii literare 179—180); încât stridentul neologism *Akazien*, nici urmă de echivalent n'ar putea fi pentru cuvântul în sine poetic și atât de propriu încadrat situației: *sălcâmii*.

In ihrem dumpfen Rauschen stöhnt es als wär's Dein Wort
Sie ewig werden rauschen, Du ewig schlafen dort.

sau, Richter :

Wald, was wiegst du dich und biegst ?
'S ist kein Wind, kein Regen schlägt;
Doch dein Laub, das rauscht und fegt.

față de muzicalitatea aproape eminesciană a rimei lui O. Sorocean :

Wald, was wiegst du dich so lind,
Ohne Regen, ohne Wind ?
Deine Zweig' so hängend sind !

Dar, în adevăr, asperitățile d-lui Konrad Richter sunt prea de tot abundente! De pildă :

Umpluturi streine de textul lui Eminescu :

«Wollt' ich auch, ich kann nicht fliehn» în *Nacht*; «nick' ich dir dankend zu» în *O Mutter*;

Expresii nelămurite: «Doch brechend sah er rückwärts in einen alten Traum» în *So oft Erinnerung*; «bis die Flamme aus deinem Altem bricht» în *Aus dunkler Zeiten Meer*; «Blumen wollen Spinnstub halten» în *Märchenkönigin*;

Elemente greoaie sau chiar prozaice: «Am Bett mir, wenn ich sterbe...» cu repetarea lui *mir* și'n versul 2 și 3 (!) în strofa a doua din *O Mutter*; «gemagert und ergraut» în *Aus dunkler Zeiten Meer*; «emporziehen an die Luft» și «bist nicht leibhaftig, Fleisch und Bein» în *Aus dunkler Zeiten Meer*;

Prisouri și banalități: «Streichst du mit zwei weissen lieben Händchen»; «tausend schöne, alte Märchen»;

Spălăcirea fondului original în devieri incolore: În *So oft Erinnerung* — «So oft Erinnerung in mir geliebte Bilder weckt» pentru «De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte» — și, mai ales ibidem, inadvertența față de importanța genului în versurile :

Der Fluggefährte ist ihm aus dem Gesicht verschwunden,
Er hat mit all den andern zur Sonne hingefunden.
Nun wirft der rückgebliebne den wehen Blick ihm nach

— și cu toate că «pasere» e «DER Vogel», înțelegem că «der rückgebliebene» e poetul și atunci traducerea FONDULUI va fi:

Die Fluggefährtin ist ihm aus dem Gesicht verschwunden,
Sie hat mit all den andern zur Sonne hingefunden.
Nun wirft der rückgebliebne den wehen Blick ihr nach...

— Iar în *Märchenkönigin* determinarea «das Mädchen» va fi mult mai plastică! Cf.:

Und das Schilf beiseite biegend,
Neigt ein (sic) Mädchen sich zum Spiegel.

Dar d-l Dr. Konrad Richter trebuia fatal să confirme zvonul că Bucureștii fac aproape permanentă excepție cu privire la dictonul *Nemo in patria propheta!* Și mai ales dacă a putut fi premiat până și Gh. Călinescu!...

* * *

PENTRU «LUCEAFĂRUL» LUI CEZAR PETRESCU. — Nu e aici locul să insist asupra *genului ratat* (dar se vede imperios de actual), al biografiilor romanțate. Lui Cezar Petrescu îi va reveni totuși un merit: acela de a fi dres pe unde a stărvit E. Lovinescu. Dar până la o valorificare integrală a «eminescologului» Cezar Petrescu, ne împlinim deocamdată numai datoria unor mai imperative rectificări. Întâi: Memoria distinsului pedagog și omului de înaltă omenie care a fost directorul Ștefan Wolf, reclamă o radicală restabilire a adevărului istoric în informația de «pură» imaginație a d-lui Cezar Petrescu (vezi *Luceafărul* Ed. I-a, pag. 139 și a.); căci Ștefan Wolf a fost «un adevărat părinte al copiilor și departe, cum îi cerul de pământ, de orice româno-fagie» — mă asigură venerabilul octogenar și emerit bun-Român d. consilier și fost director de liceu Teodor Bujor din Cernăuți, găsindu-se în această apreciere la același diapazon cu atâția dintre contemporanii și foștii elevi ai lui Ștefan Wolf. «Alles, nur Wolf war er nicht!» — adăoga d-l T. Bujor. Iar forțarea unui Wolf pe dant și împătimit, trebuia să aibă ca urmare și diformarea blajinului copil Mihail (= *Michael!*), recte Mihai Eminovici, în acel «element rebel tuturor Pestalozzilor din lume» (142), care ne izbește permanent în paginile d-lui Cezar Petrescu (cf. pag. 174 și 184) și în care noi nu credem. La fel de exagerat, de contrafăcut îl vedem pe acel «despot de familie cu idei înapoiate» (420), care ar fi Căminarul Gheorghe Iminovici, același, pe care Slavici (*Amintiri* 1924, 27) «ca fire» îl știa «grădină de frumusețe». *Veniamin Iliuț*, nu *Iliuță*, s'a chemat catehetul elevului Eminescu (cf. buletinul «Mihai Eminescu» An. IV, 1933, 17). «Trei firtale la opt» (328) e jargon ardelenesc, nu bucovinean, care acesta ar fi zis: «Trei sferturi (civărturi) la opt». — Să zicem că: *weile* (57) în loc de *Weile*; *wurștii* (140) în loc de *würștii* sau *virștile*, apoi *übere inkommen* (202) în loc de *übereinkommen*, ca și despărțirea *im Beg-riff* (164) în loc de *Be-griff* sunt numai greșeli de tipar; dar *Fliegende Holländer* (130) pentru *Fliegender Holländer* sau *Der fliegende Holländer*, apoi «*warum kaufst du nicht Biblische Geschichte*» (168) pentru «*die Biblische Geschichte*» nu merge. — Și nu credem că'n sfaturile lui cu baba Chiva, Mihai făcea uz de neologisme ca *meriți*, *istorisit* (124), ci-i va fi spus moldovenește: «Îți lăs sorocovățul (nu sorcovățul!), da' să mă crezi că nu ți s'ar cădea... vād că mi-ai povestit numai bazonii»...

Pripa se resimte însă pas de pas și'n acest scris al lui Cezar Petrescu. Despre acestea și despre altele și mai ales despre atâtea calități chiar și-ale acestei literaturi cu drum fix și dinainte știut — în alt loc.

* * *

CĂLINESCUL FUNDAȚIILOR REGALE ȘI-AL... ACADEMIEI ROMÂNE! — Cu dovezi, pas de pas documentate, d. Dan Smântănescu zgâlțâie (în revista «Indreptar» An. I, Nr. 1, din 21^l Ian. 1936) putredul eșafodaj al

primelor două volume cari sub firma Gh. Călinescu, își zic «*Opera lui Eminescu*». Inregistrând deci în acest călinesc scris: «greșeli de transcriere, condamnabile într-o ediție cu pretenții științifice și definitive», «citate greșite, necontrolate suficient și, ca atare, absurde sau ridicole», apoi «o perpetuă serie de contradicții și inconsecvențe în aprecieri», ba chiar și faptul, «că nu pretutindeni opera d-lui Călinescu poate fi socotită ca o adevărată ediție de inedite, așa cum în mod explicabil d-sa ține s'o sublinieze», căci «d. Călinescu nu s'a orientat după izvoare directe, ci a utilizat edițiile existente, foarte bune, în cari s'au publicat foarte multe inedite», — d. D. Sm. *subliniază* «această notă negativă, tocmai spre a arăta lipsa de adâncire, de comprehensibilitate, de intuire a operei lui Eminescu». Concluzia sintetică: «D. Călinescu a pus în totul prea multă pripă și a simulat cu intenții ascunse multă autonomie, deși în fond reiese c'a folosit destul de servil și munca altor istorici-literari»; orcum «cu atâta lipsă de respect pentru truda altora ce merită a fi fost pomenită», — «cu metode ne- oneste și afirmații nestabile, incoherente», — d. Gh. Călinescu a reușit să realizeze «prolaxitatea celor două compacte volume, tipărite cu atât de puțină lipsă de atențiune de către editura Fundațiilor Regale».

* * *

CUVINTE CA CUVINTE, DAR DOVEZI POTRIVITE ! — Una e a *potrivi cuvinte* și alta a creia în domeniul științific consistente și rezistente *realizări de fond*! Deaceea între revizuirile pe cari le administrăm atât superficialități debitate pe seama pretinselor eseuri asupra lui Eminescu, cu specială tre-sărare reținem din I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare* vol. V, 1935, ma-gistrala executare cu care I. E. Torouțiu (pag. XXX—XXXVIII) spulberă im-postura de autoritate a lui T. Arghezi.

* * *

MIHAI, nu «MIHAIL» EMINESCU ! — Cu o logică sui generis, și care *mai ales* (!) trebuia să legitimizeze apariția în editura «Adeverul» (!) a unei recente ediții de *Poesii* ale lui Mihail (sic) Eminescu, d-l prof. I. Crețu (în «Adeverul» din 19 Ian. 1936) «dovedește» că totuși, de aci înainte trebuie să zicem numai *Mihail-Viteazul*, *Mihail-Voevod de Alba-Iulia* și deci și Mihail Eminescu !...

* * *

EPILOG PRIETENESC... — Asupra cărula d-l Aurel A. Mureșianu (Brașov), care a binevolt a ne surprinde cu fotografia ineditei ¹⁾ *Chitanțe*, totuși nu ne-a putut da nici o lămurire deosebită. Textul zice :

Chitanță / Am primit de la D-l Dr. Aureliu Murășeanu, Redactor al ziarului Gazeta Transilvaniei, sumă de (43) Patruzeci și trei lei, colectați cu listele Emi-

1) Vezi-o în coperta acestei fascicule 14.

nescu, No. 587, 588, 589 și No. 590; pentru care aduc mulțămiri D-lui Dr. Murășeanu.

p. Comitet,
A. Chibici-Răvneanu

1/6 91.

Chetă caritabilă la 1891?! Pentru cine? Și ni se păstrează cel puțin o autogramă a celui ce'n cele mai negre zile i-a fost lui Eminescu umbră și puțină lumină...

* * *

AURELIU VICTOR MUREȘIANU. — Textul chipului din coperta fascic. 13 (An. VI 1935) a buletinului «Mihai Eminescu» putea fi următorul: Aureliu (Victor) Mureșianu, născ. 20 Iunie 1847, mort 20 Iunie (deci iarăși 20 Iunie!) 1909, fiul lui Ilacob Mureșianu și al Sevastiei D. S. Nicolau (Cepescu). Președinte al Soc. studențești «România» (din Viena) în 1868—1869 și inițiator al Soc. «România Jună», botezată astfel de el. După o fotografie din anul marilor pregătiri pentru Putna (1870).

* * *

PENTRU «LUCEAFĂRUL». — Noi posibilități de a fixa forma «definitivă» a capodoperei lui Eminescu? E vorba de articolele d-lui prof. Dr. D. Mazilu: *Expresia lingvistică a «Luceafărului»* în «Gazeta Cărților» a d-lui D. Munteanu-Râmnic, An. IV, Nr. 15—16 din 15 și 31 Martie 1935 și *Fondul și expresia «Luceafărului»* ibidem An. IV, Nr. 17—18 din 15 și 30 Aprilie 1935. Pornind dela constatarea (care filologiceste nu mai poate constitui o surpriză, unde știm cât de covârșitor-prevalent e lexicul românesc de origine latină) că între cele 1907 cuvinte pe care le au cele 98 strofe ale «Luceafărului» în versiunea din *Almanahul societății «România Jună»* din Aprilie 1883) sunt:

1685	cuvinte de origine latină
142	„ „ „ slavă
22	„ „ „ greacă
17	„ „ „ maghiară
12	cuvinte de creațiuni românești
10	cuvinte de origine franceză
9	„ „ „ albaneză
6	„ „ „ necunoscută
4	„ „ „ turcă

iar 13 strofe «sunt alcătuite numai din cuvinte de origine latină».

— d. Mazilu precizează că maxima expresiei romanice o atinge *Luceafărul* în acel răspuns al Creatorului, care-l decide pe Hyperion să rămână credincios firii sale celeste: «Maxima este, în momentul acesta, în punctul ei cel mai ridicat deoarece 95 dintr'o sută, adică aproape unanimitatea cuvintelor este de origine latină». Iar de aici d. Mazilu ar vrea să forțeze și concluziile: «Atât de mult coincide înălțarea maximei cu fondul, încât ea reprezintă plastic, în acelaș timp,

nu numai culminarea proporției cuvintelor de origine latină, ci și înălțarea spre *locul lui menit din cer* a Luceafărului. Cele trei strofe fac deci parte dintr'un moment culminant, nu atât numai ca expresie romanică, expresie aflătoare chiar dacă am lua strofele separat, ci ca prețioasă semnificație a fondului, deoarece în ele se afirmă voința categorică a lui Dumnezeu — chemarea conștiinței de sine — de a nu-i schimba firea. Deaceea nu putem primi suprimarea strofelor făcute în ediția Maiorescu și, recent, în edițiile ...Ibrăileanu și Botez».

* * *

«CE-ȚI PASĂ ȚIE, CHIP DE LUT»... — Dau peste următoarele șire în «Informatorub» din Botoșani An. III Nr. 105 din 14 Oct. 1928: «Bucureștilor se vede că nu le trebuesc decât statui de politiciani, căci bustul dela Ateneu e o rușine». Ba decât spaime Eminescu ca cele dela Putna (Han) și Cernăuți (Hette), și decât calambururile alegorizante dela Constanța (acelaș Han) și (să ne ierte oamenii de bine!...) dela Iași (I. Schmidt-Faur), mai bine s'o dăm înainte cu cele monumente de politiciani, cari, cel puțin, încă din viață s'au deprins cu de toate!...

Leca Morariu

un număr mare de persoane au fost învinuite de comiterea acestui crime. În urma anchetelor efectuate de organele de ordine publică, s-a stabilit că în noaptea din 14 Oct. 1938, în localitatea de la Poarta Albă, s-a comis un crime deosebit de sângeroasă. În urma acestui crime, au fost omorâți doi oameni care erau în posesia unor documente importante pentru statul român. În urma acestui crime, au fost omorâți doi oameni care erau în posesia unor documente importante pentru statul român.

CE-ȚI PASĂ TIE CRIMEA DE LA POARTA ALBĂ? — Din aceste evenimente s-a stabilit că în noaptea din 14 Oct. 1938, în localitatea de la Poarta Albă, s-a comis un crime deosebit de sângeroasă. În urma acestui crime, au fost omorâți doi oameni care erau în posesia unor documente importante pentru statul român. În urma acestui crime, au fost omorâți doi oameni care erau în posesia unor documente importante pentru statul român.

Loca Moravici

În noaptea din 14 Oct. 1938, în localitatea de la Poarta Albă, s-a comis un crime deosebit de sângeroasă. În urma acestui crime, au fost omorâți doi oameni care erau în posesia unor documente importante pentru statul român. În urma acestui crime, au fost omorâți doi oameni care erau în posesia unor documente importante pentru statul român.

În urma acestui crime, au fost omorâți doi oameni care erau în posesia unor documente importante pentru statul român. În urma acestui crime, au fost omorâți doi oameni care erau în posesia unor documente importante pentru statul român. În urma acestui crime, au fost omorâți doi oameni care erau în posesia unor documente importante pentru statul român.

CUPRINSUL:

Articole

- Gh. Bogdan-Duică . . . *Doi Români din Vest în viața lui Eminescu*
- I. E. Toroufju *G. Călinescu: Opera lui Mihai Eminescu (Vol. I—V)*
- Ladislau Gáldi *Geneza sonetului „Veneția”*
- Olivian Sorocean *Erster Brief von M. Eminescu (traducere în germană)*
- Aurel A. Mureșianu . . . *Pe urmele unor inedite știri despre Eminescu*
- Leon Țopa *C. Vlad: Mihail (sic) Eminescu din punct de vedere psihanalitic*

Multe și mărunte...

- Leca Morariu *Eminescu în nemțește; Pentru „Luceafărul” lui Cezar Petrescu; Călinescul Fundațiilor Regale și-al.... Academiei Române!; Cuvinte ca cuvinte, dar dovezi potrivite!; Mihai, nu „Mihail” Eminescu!; Epilog prietenesc...; Aureliu Victor Mureșianu; Pentru „Luceafărul”; „Ce-ți pasă ție, chip de lut”...*

Ilustrații

- Chitanța (1891) semnată de A. Chibici Râvneanu (pe copertă)*
- Autogramă — Eminescu pag. 67*
- Programul pentru Serbarea dela Putna (2 clișee) pag. 127*

Colecții complete din buletinul „Mihai Eminescu”

An. I 1930—V 1934 (12 fascicule) la administrația noastră

Cernăuți, str. Munteniei 14

An. I, II și III à 150 lei; An. IV 40 lei; An. V 50 lei;
An. VI 60 lei; An. VII 100 lei.

BIBLIOGRAFIE

Am primit la redacție :

Cezar Petrescu, *Luceafărul*, București.

Cezar Petrescu, *Nirvana*, București.

I. M. Rașcu, *Eminescu și catolicismul*, București, 1935.

I. M. Rașcu, *Eminescu și Alecsandri*, București, 1936.

D. Murărașu, *Din izvoarele poeziei «Epigonii»*, București, 1936.

M. Eminescu, *Literatura populară*, Comentată de D. Murărașu, Craiova.

D. Murărașu, *Eminescu și Oxenstiern*, Extras din revista «Făt-frumos», 1936, București (1936).

Aurel A. Mureșianu, *Eminescu, Aurel Mureșianu și Serbarea dela Putna*, Cernăuți, 1935.

Constantin Nastasi, *Alexandru Chibici-Revneanu, amicul lui Eminescu*, Cernăuți, 1935.

Leca Morariu, «*Eminescu în italienește*» ! Cernăuți 1935.

A APĂRUT :

I. E. TOROUȚIU

PAGINI DE ISTORIE ȘI CRITICA LITERARA

BUCUREȘTI, „BUCOVINA“ 1936 (270 pagini)

Cuprinzând și următoarele studii despre Eminescu :

Intre enciclopedie și diletantism: Replică d-lui T. Arghezi. — A doua operă a lui Eminescu? — Schiller și Eminescu. — Dela sinteză la compilație: I. Sân-Giorgiu. — I. Sân-Giorgiu: Eminescu und der deutsche Geist. — Un proces literar: Eminescu și Gh. Panu. — D. Murărașu: Naționalismul lui Eminescu. — D. Murărașu — G. Călinescu. — G. Călinescu: Viața lui Mihai Eminescu; Opera lui Mihai Eminescu, Vol. I, II, III, IV, V.

Prețul 60 Lei

PREȚUL 100 LEI.